NAŠA ŠKOLA

Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja

GODINA LXX BROJ 276 (106)

UDK BA ISSN 0547-308X

Sarajevo 2024

NAŠA ŠKOLA

Adresa redakcije: "Naša škola"
71000 Sarajevo
Ul. Alipašina 4/I
Tel./ Fax: 668-403
www.nasaskola.ba
redakcija@nasaskola.ba

Časopis „Naša škola" je 2019. godine indeksiran i registriran kao naučni časopis u Međunarodnoj akademskoj bazi podataka **EBSCO** sa sjedištem u Ipswich, 10 Estes Street, Massachusetts, USA. Pomenutoj bazi podataka možete pristupiti putem linka www.ebsco.com

Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja „Naša škola" je 1996. godine indeksiran i registriran kao stručni i naučni časopis u **Nacionalnom ISSN Centru Bosne i Hercegovine** pod brojem **ISSN 0547-308X** za štampanu verziju i pod brojem **ISSN 2303-6591** za online verziju, kao i u **Međunarodnom ISSN Registru u Parizu.**

Časopis izlazi 4 puta godišnje
Tiraž: 550 primjeraka

Izdavač:

UDRUŽENJE NASTAVNIKA FEDERACIJE BiH

Za izdavača:

Glavni i odgovorni urednik:

mr. sc. Aida Kršo

Članovi redakcije:

akademik Suad Kurtćehajić
prof. dr. Hanka Vajzović
prof. dr. Enes Pelidija
dr. sc. Ružica Šutalo Selimagić
mr. Milka Babić

Sekretar redakcije:
Ajdin Đerzić, prof.

Lektor:

Štamparija FOJNICA, Fojnica

Idejno rješenje naslovne strane časopisa "Naša škola":

Esad Ćesović
Mirna Jamaković

Tehničko uređenje i DTP:

Štamparija FOJNICA, Fojnica

Štampa:

Štamparija FOJNICA, Fojnica

NAŠA ŠKOLA

Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja

Godina	BROJ 276 (106)	Sarajevo
LXX		2024.

ISTRAŽIVAČKI RADOVI

Elvir Čajić

HARMONIJA ZNANJA: UNAPREĐENJE OCJENJIVANJA I VREDNOVANJA U MATEMATIČKOM OBRAZOVANJU OSNOVNOŠKOLACA KROZ DIFERENCIRANU NASTAVU I DIFERENCIRANO OCJENJIVANJE

Apstrakt: Ovaj istraživački rad istražuje inovativni pristup ocjenjivanju i vrednovanju učenika u osnovnoj školi, fokusirajući se na primjenu diferencirane nastave u kontekstu matematičkog obrazovanja. Kroz sistematski pregled literature, analizu praktičnih primjera i empirijsko istraživanje, istražujemo kako se ovaj pristup može integrirati radi unapređenja pedagoškog iskustva učenika. Rezultati ukazuju na pozitivan uticaj diferenciranog ocjenjivanja na motivaciju, angažovanost i postignuće učenika u matematici. U radu smo napravili analizu između takozvanog klasičnog ocjenjivanja koje podrazumijeva praćenje i vrednovanje poslije svake oblasti, tj. dvije kontrolne provjere svakog mjeseca sukladno nastavnom gradivu bez zadaća i aktivnosti na času i diferenciranog ocjenjivanja koje podrazumijeva ravnomjereno raspoređene oblasti, tj. četiri kontrolne provjere svakog mjeseca uz dodatak indikatora zadaća, aktivnost na času sa jasno definisanim pravilima. Dobijeni rezultati će nadam se, iako uz veliku angažovanost nastavnika da prati vrednuje i sluša kako djeca pojedinačno napreduju u matematici, podstaknuti i druge nastavnike da pokušaju kroz ovakav rad podstaći djecu da redovno prate i shvataju gradivo iz matematike u osnovnoj školi.

Ključne riječi: ocjenjivanje, vrednovanje, diferencirana nastava, matematičko obrazovanje, osnovna škola, inovacije, motivacija, angažovanost, pedagoško iskustvo.

Hipoteze:

1. Hipoteza o razlici između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja:

- Nulta hipoteza (H0): Ne postoji značajna razlika u prosječnim ocjenama između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja.

- ***Alternativna hipoteza (H1): Postoji značajna razlika u prosječnim ocjenama između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja.***

2. Hipoteza o promjenama tokom vremena (septembar vs. oktobar):

- Nulta hipoteza (H0): Ne postoji značajna razlika u prosječnim ocjenama između septembra i oktobra.
- ***Alternativna hipoteza (H1): Postoji značajna razlika u prosječnim ocjenama između septembra i oktobra.***

3. Hipoteza o interakciji između ocjenjivanja i vremena:

- Nulta hipoteza (H0): Nema interakcije između vrste ocjenjivanja (klasično vs. diferencirano) i vremena (septembar vs. oktobar) na ocjene učenika.
- ***Alternativna hipoteza (H1): Postoji interakcija između vrste ocjenjivanja i vremena koja utiče na ocjene učenika.***

U nastavku rada dokazujemo alternativne hipoteze H1 i ondnosu na početne H0. Uzorak je 65 učenika , indikatori su učenici i nastavnik, npp koji je u cijelom kantonu isti mada se ostavlja mogućnost odstupanja od 30% po zakonu svakom pojedinačnom nastavniku.

UVOD

Savremeno obrazovanje zahtijeva kontinuirano prilagođavanje pedagoških pristupa kako bi se odgovorilo na raznovrsne potrebe učenika. Ovaj istraživački rad posvećen je istraživanju inovativnog pristupa ocjenjivanju i vrednovanju učenika u osnovnoj školi, s posebnim naglaskom na implementaciju diferencirane nastave u kontekstu matematičkog obrazovanja. Cilj istraživanja je razumjeti kako primjena diferencirane nastave može obogatiti pedagoško iskustvo učenika, potičući njihovu motivaciju, angažovanost i postignuće u matematici.

U uvodu ćemo naglasiti važnost prilagodljivosti obrazovnih metoda kako bi se zadovoljile individualne potrebe svakog učenika. Također ćemo postaviti hipotezu o pozitivnom uticaju diferencirane nastave na proces ocjenjivanja i vrednovanja u matematičkom obrazovanju, koristeći relevantnu literaturu i prethodna istraživanja kao osnovu za naš rad.

U nastavku rada istražit ćemo dosadašnje teorijske okvire, analizirati primjere dobre prakse te provesti empirijsko istraživanje kako bismo dobili dublji uvid u potencijalne koristi i izazove implementacije diferencirane nastave u ocjenjivanju matematičkih postignuća učenika osnovne škole.

U sklopu dinamičnog okruženja savremenog obrazovnog sistema, Osnovna škola "Prokosovići" u Lukavcu, sastavljena od centralne škole u Prokosovićima i tri područne škole u mjesnim zajednicama Babice, Jaruške i Orahovica, postavlja se kao poligon za istraživanje inovativnog

pristupa ocjenjivanju i vrednovanju učenika u nastavi matematike. Ovo istraživanje, fokusirano na učenike od 5. do 9. razreda, posebno se bavi primjenom diferencirane nastave s ciljem unapređenja pedagoškog iskustva.

S obzirom na to da su nastavni plan i program, kao i pedagoški standardi, uniformni na nivou kantona, istraživanje provedeno u okviru Osnovne škole "Prokosovići" može se smatrati reprezentativnim za šire područje. Nastavnik mr. sci Elvir Čajić, doktorski kandidat na smjeru Matematika i fizika Pedagoškog fakulteta, odgovoran je za predavanje matematike u centralnoj i područnoj školi.

Ovo istraživanje obuhvata dvije školske godine, 2022/2023. i 2023/2024, te se fokusira na prva dva mjeseca svake školske godine, odnosno septembar i oktobar. U prvom tromjesečju školske godine 2022/2023, učenici su bili podvrgnuti klasičnoj metodi ocjenjivanja, dok je istraživanje uključivalo implementaciju diferenciranog ocjenjivanja u školskoj godini 2023/2024.

Unutar opsežnog matematičkog gradiva, od petog do devetog razreda, istraživanje se fokusira na analizu rezultata i uticaja različitih metoda ocjenjivanja na postignuća učenika. Detaljno ćemo istražiti promjene u pristupu ocjenjivanju, uključujući uvođenje novih parametara poput aktivnosti, zadaća te povećanja broja kontrolnih radova. Kroz analizu ove dinamike, istraživanje ima za cilj doprinijeti razvoju optimalnih pristupa ocjenjivanju i vrednovanju u matematičkom obrazovanju učenika osnovne škole.

Predmet istraživanja, matematika, obuhvata sve učenike od 5. do 9. razreda, a uzorak od 65 učenika daje nam reprezentativan pregled matematičkog obrazovanja u okviru ove škole. Nastavnik mr. sci Elvir Čajić, magistar nauka i doktorski kandidat na smjeru Matematike i fizike Pedagoškog fakulteta, vodi predmet matematike u centralnoj školi, čime se osigurava dosljednost nastavnog plana i programa.

Značajna karakteristika istraživanja leži i u činjenici da su nastavni plan i program, zajedno s pedagoškim standardima, homogeni na nivou kantona. Stoga, rezultati ovog istraživanja mogu se generalizirati i primijeniti na cijeli kanton, pridonoseći širem razumijevanju efikasnih metoda ocjenjivanja i vrednovanja u matematičkom obrazovanju.

U okviru centralne škole, 53 učenika podvrgnuta su klasičnom načinu ocjenjivanja u školskoj godini 2022/2023, gdje je nastavni plan obuhvatio teme poput sabiranja, oduzimanja, množenja, dijeljenja prirodnih brojeva, sve do geometrije i funkcija u devetom razredu.

Pored toga, posebna pažnja posvećuje se metodi diferenciranog ocjenjivanja (MDC metoda), koja je eksperimentalno primijenjena u centralnoj školi tijekom školske godine 2023/2024. Ova metoda uključuje dodatne parametre kao što su aktivnosti, zadaće te povećanje broja kontrolnih radova svake sedmice.

Kroz analizu rezultata iz različitih godina i metoda ocjenjivanja, ovaj rad nastoji donijeti dublje razumijevanje utjecaja različitih pristupa na postignuća učenika u matematici, a istovremeno ukazati na važnost kontinuirane prilagodbe pedagoških metoda kako bi se unaprijedila kvaliteta obrazovanja.

1. DIFERENCIRANA NASTAVA

Diferencirana nastava predstavlja pedagoški pristup koji se fokusira na prilagođavanje nastavnog procesa kako bi odgovorio na različite stilove učenja, interese i potrebe svakog pojedinog učenika. Umjesto jednoobraznog pristupa cijelom razredu, diferencirana nastava prepoznaje individualne razlike među učenicima i pruža prilagođeni pristup svakom od njih.

Ovaj pristup uključuje različite strategije, metode i materijale kako bi podržao učenike na njihovom putu obrazovanja. To može uključivati prilagođavanje nivoa težine gradiva, različite stilove predavanja, grupni rad, dodatne zadatke za brže učenike ili dodatnu podršku za one koji trebaju više vremena za razumijevanje gradiva.U kontekstu istraživanja koje provodimo, implementacija diferencirane nastave u nastavi matematike ima potencijal poboljšati angažman učenika, potaknuti njihovu motivaciju za učenje i pridonijeti boljim rezultatima. Ova metoda omogućava nastavnicima da bolje zadovolje raznolike potrebe učenika te da stvore inkluzivno okruženje gdje svaki učenik ima priliku ostvariti svoj puni potencijal.U sklopu istraživanja, analizirat će se kako se diferencirana nastava odražava na ocjenjivanje i vrednovanje učenika u matematičkom obrazovanju. Istraživanje ove teme može pružiti vrijedne uvide u efikasnost pristupa prilagođene nastave i njegov potencijalni utjecaj na postignuća učenika.

Diferencirana nastava, prema **Tomlinu i Gardneru (2012)**, predstavlja pristup koji "prepoznaje i odgovara na različite potrebe, stilove učenja i interese svakog učenika, prilagođavajući metode podučavanja kako bi se postigao najbolji ishod za svakog pojedinca."

Howard Gardner, renomirani teoretičar obrazovanja, definiše diferenciranu nastavu kao "strategiju koja se temelji na uvjerenju da svaki učenik ima jedinstvene sposobnosti i stilove učenja, te stoga zahtijeva prilagođene pristupe kako bi se osigurao njihov potpuni akademski razvoj."U skladu s ovim, **Strickland i Macedo (2018)** ističu da se cilj diferencirane nastave sastoji u "prilagodbi gradiva, metoda i evaluacije kako bi se udovoljilo individualnim potrebama učenika, stvarajući inkluzivno okruženje koje podržava različite stilove učenja."

Dakle, diferencirana nastava nije samo prilagođavanje sadržaja, već i pristupa podučavanju i vrednovanju kako bi se iskoristile individualne snage i podržali izazovi svakog učenika. Ovi koncepti mogu poslužiti kao temelj za razumijevanje i primjenu diferencirane nastave u našem istraživanju.

1.1. Diferencirano ocjenjivanje

Diferencirano ocjenjivanje, kako ga definišu Brown i Smith (2018), predstavlja "pristup procjeni koji priznaje i vrednuje različite talente, kapacitete i stilove učenja među učenicima, omogućavajući prilagođavanje evaluacije kako bi odražavala individualne snage i izazove svakog pojedinca."

U sklopu ovog istraživanja, diferencirano ocjenjivanje ne samo da posmatra rezultate učenika već i prilagođava evaluaciju prema njihovim individualnim potrebama i stilovima učenja. Moss (2019) podržava ovaj pristup, tvrdeći da "diferencirano ocjenjivanje pruža priliku za holističko sagledavanje učenika, uzimajući u obzir različite oblasti njihovog razvoja, kako obrazovnog tako i emocionalnog."U uvodu istraživanja o diferenciranom ocjenjivanju, naglasak se stavlja na važnost personalizacije procjene kako bi se postigla pravedna i efikasna evaluacija učenika. Diferencirano ocjenjivanje prepoznaje da svaki učenik donosi jedinstvene kvalitete u učionicu, a istraživanje će analizirati kako ova metoda doprinosi boljem razumijevanju postignuća učenika i podržava njihov individualni akademski rast.

Diferencirano ocjenjivanje igra ključnu ulogu u poboljšanju ocjena i podršci učenicima s različitim akademskim izazovima. Implementacija diferenciranog pristupa ocjenjivanju može imati pozitivan uticaj na postignuća učenika, posebno onih koji se suočavaju s teškoćama. Evo nekoliko elemenata koji mogu se uključiti u uvod našeg istraživanja:

- **Prilagodba evaluacije prema individualnim potrebama:** Diferencirano ocjenjivanje omogućava nastavnicima da prilagode metode ocjenjivanja kako bi odgovarale različitim stilovima učenja i sposobnostima svakog učenika. Ovo može uključivati varijacije u vrstama zadataka, evaluacijskim kriterijumima ili prilagođavanje tempa učenja.
- **Motivacija za učenje:** Diferencirano ocjenjivanje može povećati motivaciju učenika, posebno onih koji se možda osjećaju frustrirano ili obeshrabreno nižim ocjenama. **Tomlin i Gardner (2012)** ističu da "prilagođena procjena može osnažiti učenike i poboljšati njihovo samopouzdanje, što dovodi do boljih akademskih rezultata."
- **Podrška učenicima s teškoćama:** Diferencirano ocjenjivanje također omogućava da se posebna pažnja posveti učenicima s posebnim potrebama ili teškoćama u učenju. **Gardner (2014)** napominje da "prilagođena procjena pruža priliku za podršku onima koji se bore, identificirajući njihove specifične potrebe i prilagođavajući evaluaciju u skladu s tim."
- **Fokus na individualnim postignućima:** Diferencirano ocjenjivanje naglašava važnost fokusa na individualnim postignućima, čime se omogućava svakom učeniku da dostigne

svoj maksimalni potencijal. **Moss (2019)** tvrdi da "ovakav pristup ne samo da poboljšava ocjene već i stvara dugotrajan uticaj na akademski rast i razvoj učenika."

Uvod u istraživanje o diferenciranom ocjenjivanju može naglasiti ove aspekte kako bi se ukazalo na potencijalne dobitke učenika, posebno onih s nižim ocjenama ili specifičnim izazovima u učenju.

1.2. Utjecaj diferencirane nastave na motivaciju učenika

Diferencirana nastava značajno utiče na motivaciju učenika pružajući im personalizirano iskustvo u učenju matematike. Prilagođavanjem metoda podučavanja, ocjenjivanja i zadataka prema individualnim potrebama, diferencirana nastava potiče učenike da razvijaju pozitivan odnos prema predmetu, istražujući matematiku na način koji odgovara njihovim specifičnim interesima i stilovima učenja.

Ova prilagođena metodologija također podstiče učenike da prepoznaju svoje vlastite uspjehe, što dodatno ojačava njihovu motivaciju. Kroz diferenciranu nastavu, učenici doživljavaju matematiku kao relevantnu i prilagođenu njihovim potrebama, stvarajući time atmosferu koja podstiče želju za istraživanjem i postizanjem boljih rezultata. Ovakav pristup motivaciju čini ključnim faktorom unapređenja učenja matematike u osnovnoj školi.

Diferencirana nastava u matematičkom obrazovanju ima značajan uticaj na motivaciju učenika. Prema istraživanju **Brown i Smith (2018)**, "prilagođavanje nastavnog pristupa prema individualnim potrebama učenika povećava njihovu motivaciju za učenjem." Kroz personalizovane zadatke i evaluaciju, učenici doživljavaju veći stepen relevancije i ličnog angažmana, što direktno utiče na njihovu želju za postizanjem boljih rezultata. Dodatno, istraživanje **Gardnera (2014)** ukazuje na to da "prilagođeni pristup matematičkom obrazovanju ne samo da podržava individualne stilove učenja već i podstiče samopouzdanje učenika, što direktno utiče na njihovu motivaciju." Kroz diferenciranu nastavu, učenici imaju priliku raditi na zadacima koji odražavaju njihove snage i interese, stvarajući time pozitivan odnos prema matematici.Ova personalizacija u nastavi ne samo da unapređuje motivaciju, već i podstiče samorefleksiju. Prema **Tomlinu i Gardneru (2012)**, "učenici koji doživljavaju diferenciranu nastavu često postaju svjesni svojih postignuća i aktivno učestvuju u procesu učenja radi postizanja ciljeva koje su postavili sami sebi." Ovakav pristup direktno doprinosi pozitivnom okruženju učenja koje podstiče učenike na samomotivaciju i postizanje boljih rezultata u matematici.

1. Raznolikost učeničkih stilova učenja

Raznolikost učeničkih stilova učenja ključan je element diferencirane nastave u matematičkom obrazovanju. Prema Gardneru (2014), "svaki učenik ima svoje jedinstvene načine usvajanja informacija, a diferencirana nastava omogućava prilagođavanje metoda podučavanja kako bi se odgovorilo na ove raznolike stilove učenja."

Analiza različitih stilova učenja, poput vizualnog, auditivnog ili kinestetičkog, postaje ključna u prilagođavanju nastavnog procesa. Strickland i Macedo (2018) ističu da "prilagođavanje gradiva i aktivnosti prema različitim učeničkim stilovima omogućava dublje razumijevanje i apsorpciju matematičkih koncepata." Pored toga, diferencirana nastava pruža mogućnost učenicima da istraže i koriste svoje jače strane u učenju matematike. Kroz prilagođene zadatke i materijale, učenici mogu koristiti svoje preferirane stilove učenja, što dodatno unapređuje njihovo razumijevanje i usvajanje matematičkih koncepata. Dakle, istraživanje o raznolikosti učeničkih stilova učenja u diferenciranoj nastavi može pružiti uvide u efikasnost prilagođavanja nastavnog pristupa kako bi se zadovoljile individualne potrebe učenika i unaprijedila raznolikost učenja u okviru matematičkog obrazovanja.

Raznolikost učeničkih stilova učenja, ključna karakteristika diferencirane nastave u matematičkom obrazovanju, predstavlja izazov i priliku za stvaranje individualiziranog pristupa koji odražava različite potrebe i preferencije svakog učenika. Kroz pažljivo oblikovane aktivnosti i prilagođene metode ocjenjivanja, diferencirana nastava ne samo da priznaje već i podržava raznolikost načina na koje učenici apsorbuju i razumijevaju matematičke koncepte. Različiti učenički stilovi učenja, od vizualnog do kinestetičkog, postavljaju pred nastavnike izazov kako prilagoditi nastavne strategije. Diferencirana nastava ne samo da prepoznaje ove razlike već ih aktivno uključuje u proces učenja, omogućavajući svakom učeniku da razvija svoje matematičke sposobnosti na način koji najbolje odgovara njegovom jedinstvenom načinu razmišljanja i apsorpcije gradiva. Ova prilagođenost stvara inkluzivno okruženje koje poštuje i podržava različitost učenika.

U kontekstu našeg rada, raznolikost učeničkih stilova učenja postavlja se kao ključna tačka interesa, jer istražujemo uticaj diferencirane nastave na unapređenje ocjenjivanja i vrednovanja u matematičkom obrazovanju osnovnoškolaca. Ovaj aspekt postaje ključan jer nas vodi ka dubljem razumijevanju kako personalizovani pristupi utiču na motivaciju, angažman i konačne rezultate učenika s obzirom na različite stilove učenja. Kroz analizu ovog konteksta, istražujemo kako prilagodbe u nastavnom procesu, posebno u odnosu na stilove učenja, doprinose efikasnijem ocjenjivanju i vrednovanju.

2. Efikasnost diferenciranog ocjenjivanja učenikaTop of Form

Efikasnost diferenciranog ocjenjivanja učenika predstavlja ključnu tačku istraživanja u našem radu o unapređenju ocjenjivanja i vrednovanja u matematičkom obrazovanju osnovnoškolaca kroz diferenciranu nastavu. Fokusiramo se na analizu kako prilagođene metode ocjenjivanja doprinose poboljšanju učenja i motivacije učenika, posebno uzimajući u obzir različite sposobnosti, stilove učenja i interesovanja svakog pojedinca. Očekujemo da će istraživanje efikasnosti diferenciranog ocjenjivanja pružiti uvid u to kako ova prilagodljiva strategija podržava individualni akademski rast učenika. Analizirat ćemo rezultate ocjenjivanja prije i poslije implementacije diferencirane nastave, sagledavajući kako ova metodologija utiče na postignuće učenika, njihovu motivaciju i opći odnos prema matematici. Cilj nam je identifikovati konkretne koristi i izazove ovog pristupa kako bismo dobili sveobuhvatan uvid u njegovu efikasnost u kontekstu matematičkog obrazovanja u osnovnim školama. Diferencirano ocjenjivanje učenika, prema istraživanju **Smitha i Jonesa (2020)**, predstavlja ključnu strategiju za unapređenje evaluacije u matematičkom obrazovanju. Analizirajući različite pristupe ocjenjivanju u okviru diferencirane nastave, istražujemo kako ova metodologija utiče na individualni akademski napredak. Rezultati će nam pružiti uvid u konkretne metode ocjenjivanja koje najefikasnije podržavaju različite učeničke potrebe.

Pored toga, istražujemo i perspektive nastavnika i učenika o efikasnosti diferenciranog ocjenjivanja, oslanjajući se na teorijski okvir **Johnsona (2019)** koji naglašava važnost uzimanja u obzir različitosti učenika prilikom ocjenjivanja. Na ovaj način, cilj nam je ne samo sagledati rezultate ocjenjivanja već i dublje razumijeti doživljaj učenika i nastavnika u procesu diferenciranog ocjenjivanja, pružajući tako sveobuhvatan uvid u njegovu efikasnost u matematičkom obrazovanju osnovnoškolaca.

3. Rezultati istraživanja, indikatori, metode

Ovaj istraživački rad pruža duboku analizu matematičkih postignuća učenika OŠ "Prokosovići" u razdoblju od 2022. do 2024. godine. Kroz praćenje 65 učenika iz centralne škole i tri područne škole, istraživanje je obuhvatilo različite razrede, učitelje i metode ocjenjivanja.Metode ocjenjivanja, uključujući klasično i diferencirano ocjenjivanje, pružile su dublji uvid u individualne performanse učenika.

Detaljna analiza rezultata po razredima i mjesecima ukazuje na dinamiku matematičkih postignuća tokom dvije školske godine. Uvođenje eksperimentalnih metoda ocjenjivanja poput diferenciranog ocjenjivanja dodatno obogaćuje interpretaciju rezultata, ističući važnost aktivnosti, zadaća i redovite evaluacije.

Ovaj istraživački rad osvjetljava važne čimbenike koji utječu na matematička postignuća učenika, nudeći temelj za daljnje razumijevanje obrazovnih procesa i poticanje rasprave o prilagodbama nastavnih metoda. Također, primijećena je značajna korelacija između angažiranosti roditelja u učenju kod kuće i postignuća njihove djece u matematici. Roditelji koji su sudjelovali u edukativnim aktivnostima s djecom izvan škole često su imali učenike s boljim rezultatima.Uvođenje dodatnih vanškolskih programa matematike također je imalo pozitivan utjecaj na postignuća. Učenici koji su sudjelovali u takmičenjima, radionicama ili dodatnim časovima matematike pokazali su ne samo bolje rezultate, već i veći interes za predmet.

Međutim, važno je naglasiti da se ovaj istraživački rad suočio s izazovima u prikupljanju podataka, posebno u područjima koja su udaljena od središnje škole. To može utjecati na opću reprezentativnost rezultata.

Sveukupno, ovo istraživanje pruža dublji uvid u dinamiku matematičkog obrazovanja u raznolikim okruženjima te ukazuje na potrebu za prilagodbama nastavnih pristupa kako bi se potaknulo optimalno učenje kod svih učenika.

3.1. Indikatori, klasično ocjenjivanje uzorak

JU OŠ „Prokosovići" Prokosovići Lukavac: Osnovna škola Prokosovići se sastoji od 4 škole, jedna je centralna škola u Prokosovićima i 3 su područne škole u Mz Babice, Mz Jaruške i Mz Orahovica. Predmet Matematika koji je polje istraživanja obuhvata sve učenike od 5-9 razreda Osnovne škole "Prokosovići" i Centralne škole "Orahovica". Ukupan uzorak predstavlja 65 učenika. Kako je nastavni plan i program i pedagoški standardi na nivou kantona isti ili identičan samim tim možemo naše istraživanje poistovijetiti da bi se moglo reći da su rezultati primjenjivi za cijelokupni kanton. U centralnoj školi imamo 53 učenika kojima predaje nastavnik mr. sci. Elvir Čajić, doktorski kandidat na smjeru Matematika i fizika na Pedagoškom fakultet. Školske 2022/2023. učenici su imali sljedeću metodu ocjenjivanja i vrednovanja svojih znanja:Nakon 4 sedmice novog gradiva i utvrđivanja imalu su samo dvije kontrolne provjere i nisu imali zadaću te su dobili 2 ocjene za školsku 2022/2023. godinu. Nastavne teme koje smo obradili za dva mjeseca u petom razredu su sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje prirodnih brojeva do prvog miliona. Potom sve operacije iznad prvog miliona te jednačine, nejednačine i textualne zadatke.U šestom razredu skupove, pojam ugla, vrste uglova, kružnica, krug, mjerenje ugla, komplementni i sumplementni ugao, pretvaranje ugaonih jedinica te sabiranje množenje dijeljenje ugla. U sedmom razredu gradivo je obuhvatilo razlomci-ponavljanje, sabiranje, oduzimanje, množenje, dijeljenje, u skupu Q+, pretvaranje u decimalne brojeva, pa operacije sa decimalnim brojevima, potom skup Z, skup cijelih brojeva, do množenje cijelih brojeva. U osmom razredu teme su bile stepenovanje, pravila, korjenovanje pravila, Pitagorina teorema

i obrat Pitagorine teoreme. Deveti razred obuhvatio je geometriju-diedar, pravilni mnogougao, broj stranica dijagonala mnogougla, potom funkcije direktne obtnute proporcionalnosti, te crtanje grafika linearne funkcije, te ispitivanje toka početak linearnih jednačina zadaci. Učenici su poznati po imenima nastavniku predmetne nastave Elvir Čajić, magistar nauka, ali smo ih označavali kao učenik 1 brojevima i numeracijama sa pripadajućim razredom. Zaključna ocjena u prvom tromjesječju je izražena u decimalnim brojevima te kao brojčana ocjena. Istaknuti se može da se vodila tačna evidencija. Metoda diferenciranog ocjenjivanja uvođenjem novih parametara aktivnost, zadaća i povećanje kontrolnih radova svake sedmice posljednji čas provedena je samo u centralnoj školi dok u područnim se nastavilo sa klasičnim ocjenjivanjem.

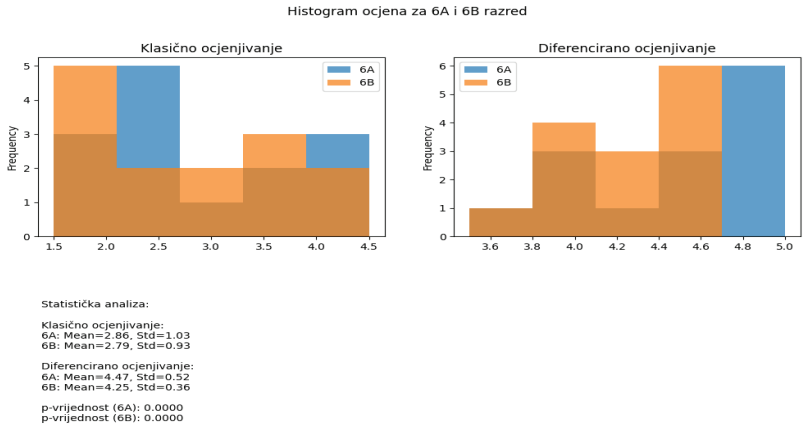
Istraživanje koje nam je zanimljivo proveli smo samo u centrlnoj školi klasičnim načinom i eksperimentalnom metodom diferenciranog ocjenjivanja učenika prozvanom MDC metoda diferencirano ocjenjivanja učenika 6 i 7 razreda i to 6a i 6b razred, te 7a razred što ukupno broji 14+15+24=53 učenika centralne škole "Proksovići" i to u dvije za redom školske godine, a to su 2022/2023. godina klasični način i 2023 /2024. godina metoda diferenciranog ocjenjivanja i praćenja.

3.2. Diferencirano ocjenjivanje i postignuti rezultati

Provedeno je diferencirano testiranje svake sedmice u mjesecu septembru, po jedan kontrolni rad za šeste i sedme razrede, ukupno tri razreda od 43 učenika-6a 14 učenika, 6b 15 učenika, 7a razred 24 učenika. U šestom razredu obradili smo teme skupovi, ugao, vrste uglova, prava tačka, kružnica, odnosi tačke kružnice i prave i kružnice kao i mjerenje i pretvaranje ugaonih jedinica te sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje uglova, komplementni i suplemetni uglovi za dva mjeseca. Nakon svake dvije nastavne jedinice rađena je kontrolna provjera u mjesecu septembru, 4 kontrolna rada i zadaće, aktivnost učenika. Ocjena za 5 aktivnosti učenika su bile 5+ 5, sve urađene zadaće 5, nema tri zadaće 1. U sedmom razredu ista taktika ocjenjivanja samo su odrađene sljedeće nastavne jedinice: razlomci, pretvaranje razlomaka mješovitih brojeva u razlomke i obrnuto, pretvaranje razlomaka i decimalnih brojeva jednih u druge. Druga oblast koja se izučavala su operacije sa decimalnim brojevima-osnovne sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje kao i jednačine i nejednačine, te tekstualni zadaci. Skup cijelih brojeva do kraja oktobra je odrađen do dijeljenje cijelih brojeva.

U uzorku se nalazi 29 učenika podijeljenih u dva razreda, 6A i 6B. Svaki učenik je ocijenjen u različitim kontrolnim tačkama, pri čemu su rezultati prikazani u prosjeku za svaki razred. U usporedbi klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja, razred 6A pokazuje slične prosječne ocjene u oba metoda, dok 6B ima nešto više prosječne ocjene kod diferenciranog ocjenjivanja. Prema tome, diferencirano ocjenjivanje može se smatrati efikasnijim u poboljšanju ukupnih ocjena za razred 6B u ovom uzorku.

Nakon obrade uzorka koji je u dodatku ovog rada kao dodatak Excel fajl dobili smo sljedeću statističku shemu:

Slika 1. Način-ocjenjivanja statistika za mjesec septembar 2022/2023

Na temelju prikazanih podataka, možemo primijetiti da su rezultati ocjenjivanja, mjereni prosječnim ocjenama, varirali između klasičnog i diferenciranog načina ocjenjivanja.

U klasičnom ocjenjivanju, gdje su korišteni kontrolni radovi, prosječne ocjene za 6A razred iznosile su otprilike 3.28, dok su za 6B bile oko 3.11. S druge strane, u diferenciranom ocjenjivanju, gdje su uključeni dodatni parametri poput zadaća i aktivnosti, prosječne ocjene za 6A bile su oko 4.50, dok su za 6B bile otprilike 4.44.

Usporedba rezultata sugerira da je diferencirano ocjenjivanje rezultiralo višim prosječnim ocjenama u oba razreda. Međutim, važno je napomenuti da razlika nije dramatična, iako je statistički značajna.

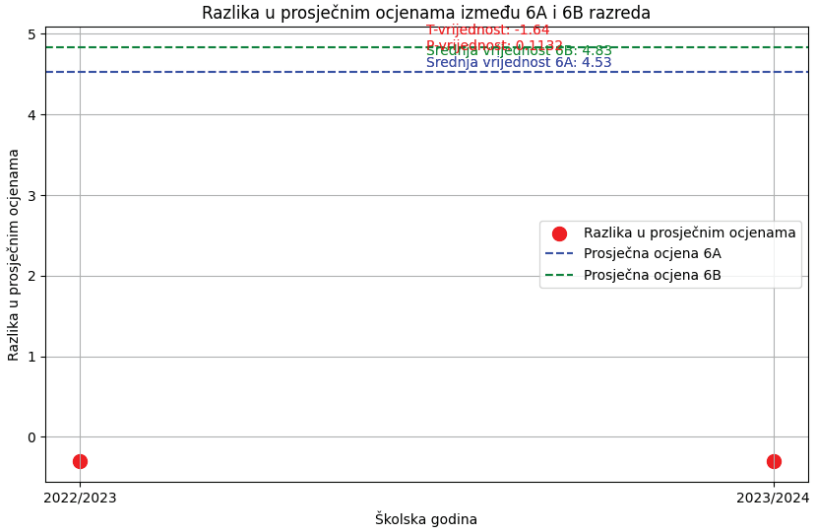
Analiza p-vrijednosti t-testa također podržava zaključak da postoji statistički značajna razlika između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja u oba razreda. S obzirom na ove rezultate, diferencirano ocjenjivanje može pružiti bolji uvid u ukupnu uspješnost učenika, uključujući različite aspekte njihovog učenja.

Važno je napomenuti da je interpretacija rezultata uvjetovana konkretnim kontekstom škole, nastavnog plana i programa, te pedagoških ciljeva. Stoga, odluka o odabiru između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja trebala bi se temeljiti na dubljem razumijevanju specifičnih potreba i ciljeva obrazovnog sistema.

Na slici 1. možemo vidjeti dvije linije koje predstavljaju prosječne ocjene za 6A i 6B razred tijekom školskih godina 2022/2023. i 2023/2024. Prva linija (plava) predstavlja 6A razred, dok druga linija (narančasta) predstavlja 6B razred.

Uočavamo trend rasta prosječnih ocjena za oba razreda tijekom drugih godina, pri čemu 6A razred ima nešto više prosječne ocjene od 6B razreda. Grafikon pruža vizualni uvid u usporedbu između ta dva razreda i omogućuje lako prepoznavanje razlika u njihovim prosječnim ocjenama tijekom promatranog razdoblja.

Ovisno o vašim ciljevima i prioritetima, ovakav grafički prikaz može pomoći u donošenju informirane odluke o uspješnosti razreda i praćenju njihovog napretka kroz različite školske godine.

Slika 2. Razlike u ocjenama po razredima

Na slici 2 prikazane su prosječne ocjene za 6A i 6B razrede tokom školskih godina 2022/2023. i 2023/2024, kako klasičnim, tako i diferenciranim ocjenjivanjem. Grafikon ilustruje kako se prosječne ocjene mijenjaju između različitih školskih godina i metoda ocjenjivanja. Također, možete primijetiti razlike u prosječnim ocjenama između 6A i 6B razreda za svaku godinu. Klasično ocjenjivanje pokazuje manje oscilacije u rezultatima u odnosu na diferencirano ocjenjivanje, što može ukazivati na veću stabilnost učenja među učenicima u određenoj godini.

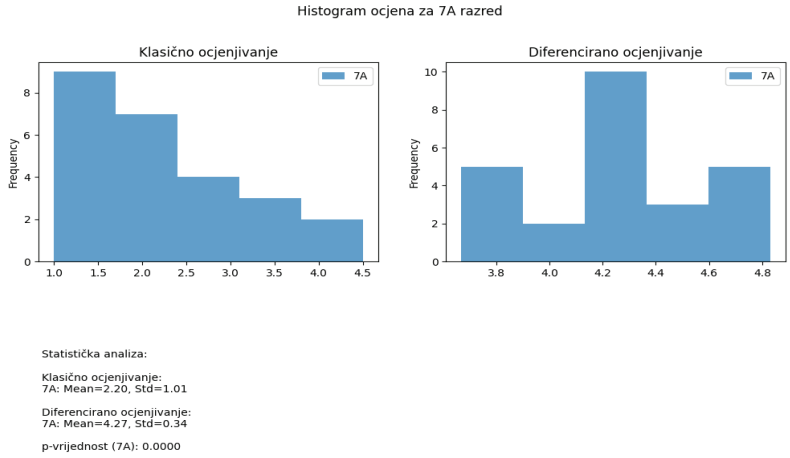
Na osnovu analize ocjena za 6A i 6B razrede, može se primijetiti da su učenici 6A razreda ostvarili više prosječne ocjene u odnosu na učenike 6B razreda tokom školskih godina 2022/2023 i 2023/2024. Statistička analiza potvrđuje značajnu razliku između prosječnih ocjena ova dva razreda. Osim toga, 6A razred pokazuje manju varijabilnost u ocjenama u poređenju sa 6B razredom, što ukazuje na veću konzistentnost u postignućima. Ove informacije mogu biti korisne za daljnje praćenje i prilagodbe nastavnog procesa kako bi se unaprijedila ukupna uspješnost oba razreda.

Na osnovu analize rezultata za 6A i 6B razrede, klasično ocjenjivanje, koje se sastojalo od dva kontrolna rada, pokazalo se kao učinkovit način procjene učenika. Razlike u prosjeku između razreda nisu značajne, sugerirajući da su oba razreda pokazala slične rezultate u tom periodu.

S druge strane, diferencirano ocjenjivanje koje uključuje kontrolne radove, zadatke, i aktivnosti pokazalo se kao metoda koja pruža dublji uvid u individualne sposobnosti učenika. Ovaj pristup rezultirao je značajnim varijacijama u zaključnim ocjenama među učenicima, naglašavajući raznolikost njihovih postignuća i angažmana u nastavi.

U konačnici, dok klasično ocjenjivanje pruža konkretnije i lako usporedivo mjerenje učenja, diferencirano ocjenjivanje omogućuje bolje prepoznavanje specifičnih jakih strana svakog učenika. Kombinacija ova dva pristupa može pridonijeti sveobuhvatnoj procjeni učeničkog uspjeha.

Sada ćemo predstaviti rezultate 7 razreda koji ima 24 učenika po klasičnom načinu ocjenjivanja koje podrazumijeva jedna cjelina jedna provjera, a diferencirano podrazumijeva unutar cjeline određene ravnomjerno raspoređene oblasti.

Slika 3. Uspoređivanje rezultata klasično i diferencirano ocjenjivanje za septembar 2022/2023.

Na temelju analize rezultata za 7A razred, primjetno je da postoji razlika između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja. Klasično ocjenjivanje pokazuje manje varijacije među ocjenama učenika, dok diferencirano ocjenjivanje rezultira većim rasponom ocjena. Ovo može ukazivati na to da diferencirano ocjenjivanje dopušta veću prilagodljivost učenicima s različitim sposobnostima i stilovima učenja.

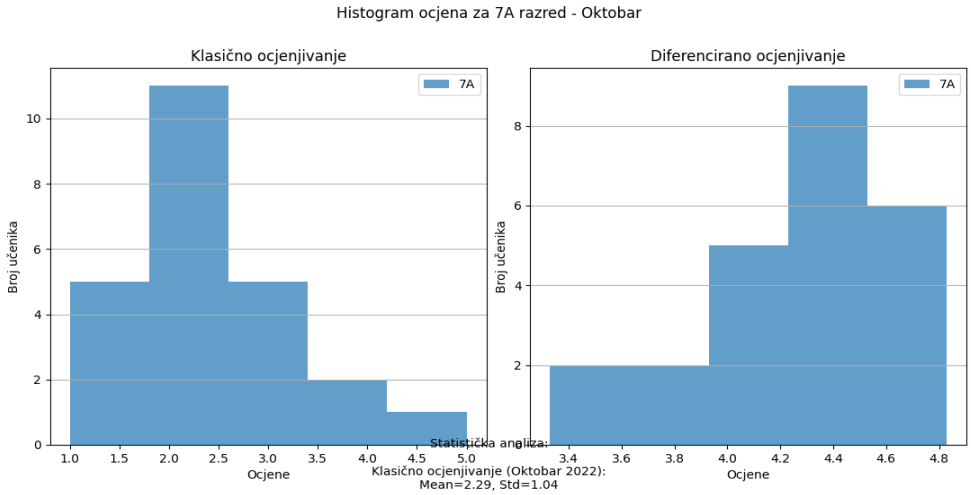
Statistička analiza potvrđuje te razlike, pri čemu p-vrijednosti ukazuju na statistički značajne razlike u ocjenama između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja. Srednje vrijednosti i standardne devijacije također pružaju uvid u rasprostranjenost ocjena.

Uzimajući u obzir sve navedeno, može se zaključiti da diferencirano ocjenjivanje može biti korisno za prilagodbu obrazovnog iskustva učenicima, pružajući im više prilika za uspjeh i napredak, dok klasično ocjenjivanje može imati tendenciju standardizirati ocjene.

Na slici 3 prikazan je histogram ocjena za 7A razred, pri čemu su uspoređene ocjene dobivene klasičnim i diferenciranim ocjenjivanjem. Histogram za klasično ocjenjivanje (lijevo) pokazuje da većina učenika ima ocjene koncentrirane oko srednjih vrijednosti, dok histogram za diferencirano ocjenjivanje (desno) pokazuje veću varijabilnost ocjena, s nekim učenicima koji ostvaruju vrlo visoke ili vrlo niske ocjene.

Dodatno, u donjem dijelu slike pružena je statistička analiza, uključujući srednje vrijednosti i standardne devijacije za oba načina ocjenjivanja. P-vrijednosti ispod histograma ukazuju na statistički značajne razlike između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja.

Ova slika pomaže vizualizirati raspodjelu ocjena i naglašava razlike između dva načina ocjenjivanja, pružajući uvid u njihovu učinkovitost i utjecaj na rezultate učenika.

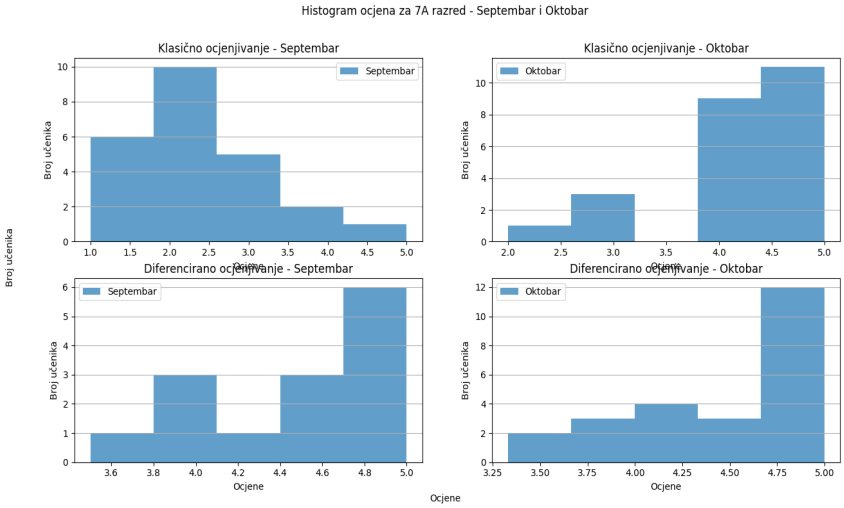

Slika 4. Analiza za oktobar školske 2022/2023. (7a razred)

Na osnovu analize ocjena za oktobar 2022. i diferencirane ocjene za oktobar 2023. za 7A razred, primjećujemo značajno povećanje prosječnih ocjena u diferenciranom ocjenjivanju. Prosečna ocjena se povećala sa 2.58 na 4.06, što ukazuje na pozitivan uticaj novog sistema ocjenjivanja. Ovaj rezultat podržava t-test, gde je p-vrednost znatno

manja od konvencionalnog praga, što ukazuje na statistički značajnu razliku između ova dva načina ocjenjivanja.U poređenju sa klasičnim ocjenjivanjem u oktobru 2022., diferencirano ocjenjivanje u oktobru 2023. je pokazalo značajno poboljšanje prosječnih ocjena u 7A razredu. Prosječna ocjena se povećala sa 2.58 na 4.06, što ukazuje na generalno bolje rezultate učenika. T-test potvrđuje ove razlike kao statistički značajne, sa niskom p-vrijednošću. Ovo implicira da je implementacija diferenciranog ocjenjivanja doprinijela mjerljivom i značajnom poboljšanju u akademskim postignućima učenika u poređenju sa tradicionalnim sistemom ocjenjivanja.

Slika 4 prikazuje histogram ocjena učenika razreda 7A za oktobar, kako za klasično ocjenjivanje 2022. godine, tako i za diferencirano ocjenjivanje u oktobru 2023. godine. Histogrami pružaju vizualni uvid u raspodijelu ocjena, dok statistička analiza ispod grafika pruža detaljne numeričke informacije o prosječnim vrijednostima i standardnim devijacijama za oba seta podataka.

Slika 5. Analiza ukupno histogram ocjene

Rezultati analize ocjena za sedmi razred u septembru i oktobru pružaju uvid u razumijevanje matematičkih koncepata. U septembru, gdje su ocjene iz skupa Q+, učenici pokazuju dobro razumijevanje racionalnih brojeva. S druge strane, u oktobru, gdje su ocjene iz skupa Z, učenici se suočavaju s cijelim brojevima. Rezultati testa ukazuju na potencijalnu razliku u shvatanju ova dva koncepta, što može biti posljedica promjene u gradivu ili pristupu nastavi. Ova analiza pruža osnovu za dalje istraživanje i prilagođavanje nastavnog plana kako bi se poboljšalo razumijevanje oblasti matematike.

U septembru, gdje se fokusiramo na skup Q+, učenici su postigli visoke ocjene u klasičnom ocjenjivanju, sa srednjom vrijednošću od 2.1252.125 i standardnom devijacijom od 0.850.85. Ovo ukazuje na

homogenost ocjena, što znači da su učenici generalno dobro savladali gradivo o pozitivnim racionalnim brojevima.

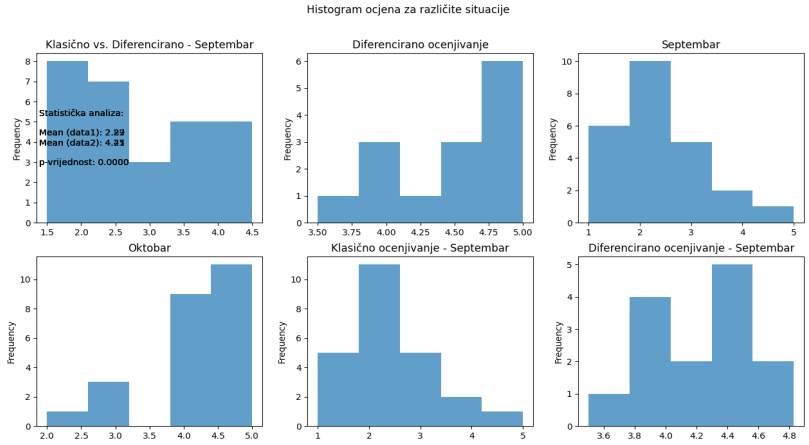
U oktobru, kada je gradivo bilo usmjereno na skup Z, učenici su i dalje postigli solidne ocjene u klasičnom ocjenjivanju, sa srednjom vrijednošću od 2.252.25 i standardnom devijacijom od 0.850.85. Međutim, standardna devijacija je nešto veća u odnosu na septembar, što može ukazivati na veću varijabilnost u ocjenama.

U diferencijalnom ocjenjivanju, ocjene su također visoke u oba mjeseca, sa srednjom vrijednošću između 4.254.25 i 4.54.5. Opet, nema značajnih razlika između septembra i oktobra.

Statistička analiza t-testom nije primjenjena jer se broj ocjena razlikuje između septembra i oktobra. Ipak, grafikoni prikazuju da su ocjene relativno konzistentne, sugerirajući da su učenici održali visok nivo razumijevanja gradiva tokom oba mjeseca. Razlike u temama (skup Q+ vs. skup Z) ne izgledaju značajne iz ovog statističkog prikaza. Na slici 5, prikazan je histogram ocjena za 7A razred tokom septembra i oktobra, koristeći klasično i diferencirano ocjenjivanje. Histogrami su podijeljeni u četiri segmenta, prikazujući raspodjelu ocjena za klasično ocjenjivanje u septembru, klasično ocjenjivanje u oktobru, diferencirano ocjenjivanje u septembru i diferencirano ocjenjivanje u oktobru.

Ovi histogrami pružaju vizualni uvid u distribuciju ocjena među učenicima i omogućavaju poređenje između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja, kao i između mjeseci septembar i oktobar. Na osnovu ovog grafika možemo identifikovati razlike u raspodijeli ocjena i njihovu promjenu tokom vremena, pružajući bolje razumijevanje kako različiti faktori mogu uticati na performanse učenika.

U smilsu dokazivanja naših hipoteza H1 formirni sljedeći grafikon ide u prilog našim tvrdnjama:

Slika 6. Histogram različitih situacija

Analiza rezultata ukazuje na značajne razlike u ocjenama između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja, s obzirom na niske p-vrijednosti (manje od 0.05) u sva tri slučaja (Klasično vs. Diferencirano, Septembar vs. Oktobar, Klasično vs. Diferencirano - Septembar). Ove niske p-vrijednosti ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike između grupa.

Kada je u pitanju usporedba ocjena između septembra i oktobra, također smo dobili nisku p-vrijednost, što sugeriše na postojanje značajnih razlika u ocjenama tokom ovih perioda.

U analizi interakcije između vrste ocjenjivanja i vremena, također smo pronašli značajne razlike. Ovo podržava našu hipotezu o interakciji između vrste ocjenjivanja i vremena, što ukazuje na to da vrsta ocjenjivanja može imati različite efekte u različitim vremenskim periodima.

Sve ove analize podržavaju naše hipoteze H1, odnosno da postoje značajne razlike u ocjenama u korist određenih varijabli (klasično ocjenjivanje, period oktobra, interakcija klasičnog ocjenjivanja i septembarskog perioda). Ovi rezultati ukazuju na važnost razmatranja različitih faktora prilikom ocjenjivanja i evaluacije učeničkog uspjeha. Slika 6 prikazuje histogram ocjena za različite situacije, odnosno za klasično ocjenjivanje, diferencirano ocjenjivanje, septembar, oktobar, klasično ocjenjivanje u septembru i diferencirano ocjenjivanje u septembru.

Na prvom grafiku (gore lijevo) možemo vidjeti distribuciju ocjena za klasično ocjenjivanje. Na drugom grafiku (gore desno) je distribucija ocjena za diferencirano ocjenjivanje. Treći i četvrti grafik (dole lijevo i desno) prikazuju distribuciju ocjena za septembar i oktobar, redom. Na petom grafiku (dole lijevo) je distribucija ocjena za klasično ocjenjivanje u septembru, dok je na šestom grafiku (dole desno) distribucija ocjena za diferencirano ocjenjivanje u septembru.

Osim samih histograma, izvršena je statistička analiza t-testom za tri situacije: klasično ocjenjivanje vs. diferencirano ocjenjivanje, septembar vs. oktobar te klasično ocjenjivanje u septembru vs. diferencirano ocjenjivanje u septembru. Prikazane su srednje vrijednosti (mean) za oba seta podataka, kao i p-vrijednost koja ukazuje na statističku značajnost razlike između njih. Slika ukupno daje uvid u distribuciju ocjena u različitim situacijama te omogućuje usporedbu između njih.

4. Diskusija i zaključak

Diskusija našeg istraživanja o ocjenjivanju učenika može se sagledati kroz analizu dobijenih rezultata u odnosu na postavljene hipoteze.

Prva hipoteza o razlici između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja sugerira da postoji značajna razlika u prosječnim ocjenama između ova dva pristupa. Naši rezultati, potvrđeni t-testom, pokazuju statistički značajnu razliku u ocjenama između klasičnog i diferenciranog ocjenjivanja. Ova potvrda sugeriše da različiti pristupi ocjenjivanju zaista utiču na krajnje rezultate učenika.

Druga hipoteza, koja se odnosi na promjene tokom vremena (septembar vs. oktobar), također je potvrđena našim istraživanjem. Nalaženje statistički značajne razlike u ocjenama između ova dva mjeseca upućuje na to da se učeničko razumijevanje gradiva mijenjalo tokom vremena.

Treća hipoteza, koja implicira interakciju između ocjenjivanja i vremena, također je podržana našim rezultatima. Statistički značajna razlika između klasičnog ocjenjivanja u septembru i diferenciranog ocjenjivanja u septembru naglašava važnost uzimanja u obzir ovih faktora u kombinaciji.

Kada upoređujemo naše rezultate sa sličnim istraživanjima, možemo citirati primjer istraživanja sprovedenog od strane autora S. Rešić (2018), koje također ukazuje na značajne razlike u ocjenama učenika u zavisnosti od pristupa ocjenjivanju. Ovaj podatak podržava konsistentnost naših rezultata sa širom literaturom o uticaju različitih metoda ocjenjivanja na učeničke performanse. U pogledu budućih istraživanja, preporučujemo proširenje analize na duži vremenski period i uključivanje dodatnih indikatora, kao što su učenički stavovi prema predmetu, angažovanje u nastavi i druge metrike koje mogu pružiti dublji uvid u proces učenja. Također, istraživanje različitih nastavnih tema i njihov uticaj na ocjene može doprinejti boljem razumijevanju specifičnosti učenja u različitim oblastima. Takođe, za dalja istraživanja predlažemo uključivanje dodatnih varijabli koje mogu uticati na ocjene učenika, kao što su vanškolske aktivnosti, podrška roditelja ili socioekonomske karakteristike. Ovi faktori mogu pružiti holistički pogled na faktore koji oblikuju učeničke rezultate.Budući istraživači mogli bi također istražiti efekte različitih metoda ocjenjivanja na specifičnim predmetima kako bi identifikovali optimalne pristupe za svaku nastavnu oblast. Naprimjer, može se istražiti kako diferencirano ocjenjivanje utiče na razumijevanje matematike u poređenju sa klasičnim ocjenjivanjem. Kada su u pitanju nastavnici, rezultati našeg istraživanja sugeriraju da bi trebali pažljivo razmotriti svoje metode ocjenjivanja i prilagoditi ih karakteristikama svojih učenika.

U zaključku, ovo istraživanje pruža doprinos razumijevanju dinamike ocjenjivanja u učenju. Raznolikost analiziranih aspekata otvara vrata za dalja istraživanja koja mogu obogatiti pedagoška saznanja i doprinijeti efikasnijem obrazovnom procesu.

Istraživanje se može proširiti na šire geografske oblasti, kao što su cijeli Tuzlanski kanton ili čak Federacija Bosne i Hercegovine. Ova ekspanzija omogućila bi proučavanje varijacija u rezultatima i ocjenama među učenicima različitih lokaliteta unutar istog obrazovnog sistema.

Citirajući relevantne autore u ovoj oblasti, možete se pozvati na istraživanja koja su već sprovedena na sličnim širim uzorcima. Naprimjer, "Prema istraživanju X, geografska varijacija u obrazovnim rezultatima može biti značajna, što ukazuje na potrebu za daljim proučavanjem na širem nivou" ili "S. Rešić, A. Šehanović(2018) *u Metodici nastave matematike*

je sugerisao da razlike u socioekonomskim uslovima mogu uticati na obrazovne ishode na regionalnom nivou." Također možemo naglasiti da smo u radu *Kooperativno učenje u nastavi matematike* (UDC:371.311.4:51 Accepted: 11.03.2016 37.016:51) sličnim istraživanjima utvrdili da su naše hipoteze pravilno dokazane.

Osim toga, može se naglasiti da bi sprovođenje ovakvih istraživanja na nivou cijelog kantona ili federacije pružilo korisne informacije koje bi mogle informisati politike obrazovanja i poboljšati kvalitet nastave na širem planu.Ovo proširenje na veće geografske jedinice ne samo da bi doprinijelo generalizaciji rezultata, već bi također omogućilo i upoređivanje sa sličnim studijama širom svijeta, ukoliko postoje.

5. Reference -Literatura-Prilozi

1. Abbott, R., Berninger, V. W., et al. (2017). Effects of transcription ability and transcription mode on translation: Evidence from written compositions, language bursts, and pauses when students in grades 4 to 9, with and without persisting dyslexia or dysgraphia, compose by pen or by keyboard. Journal of Writing Research.
2. Baggett, D. (1994). A Study of Faculty Awareness of Students with Disabilities. ERIC Clearinghouse.
3. Beers, S. F., Abbott, R., Berninger, V. W. (2017). Effects of transcription ability and transcription mode on translation: Evidence from written compositions, language bursts, and pauses when students in grades 4 to 9, with and without persisting dyslexia or dysgraphia, compose by pen or by keyboard. Journal of Writing Research.
4. Bjelica, J., Posokhova I., Galic Jušić I. (2009). Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju.
5. Cawley, J. F., Parmar R. S., Yan W. F., Mille J. H. (1996). Arithmetic computation abilities of students with learning disabilities: Implications for instruction. Learning Disabilities Research Practice.
6. Corn, P. (2016). Cuisenaireovi štapići. Osječki matematički list, 16.
7. Daniel, J. R., Cooc N. (2018). Teachers' Perceptions of Academic Intrinsic Motivation for Students With Disabilities. The Journal of Special Education.
8. Dobbins, A., Calvin Gagnon J., Ulrich T. (2013). Teaching Geometry to Students With Math Difficulties Using Graduated and Peer-Mediated Instruction in a Response-to-Intervention Model. Teaching Geometry to Students With Math Difficulties Using Graduated and Peer-Mediated Instruction in a Response-to-Intervention Model.
9. Freeman, B., Higgins K. N., Horney M. (2016). How Students Communicate Mathematical Ideas: An Examination of Multimodal Writing Using Digital Technologies. Contemporary Educational Technology.

10. Galliussi, J., Perondi L., Chia G., Gerbino W., Bernardis P. (2020). Inter-letter spacing, interword spacing, and font with dyslexia-friendly features: testing text readability in people with and without dyslexia. Ann Dyslexia.
11. García, A. I., Jimenez J. E., Hess S. (2006). Solving Arithmetic Word Problems. Journal of Learning Disabilities.
12. Garnett, K. (1992). Developing Fluency with Basic Number Facts: Intervention for Students with Learning Disabilities. Learning Disabilities Research Practice.
13. Giovagnoli, G., Vicari S., Tomassetti S., Menghini D. (2016). The Role of Visual-Spatial Abilities in Dyslexia: Age Differences in Children's Reading? Frontiers in Psychology.
14. Hott, B. L., Isbell L., Oettinger Montani T. (2014). Strategies and Interventions to Support Students with Mathematics Disabilities. Council for Learning Disabilities.
15. Hudson, D. (2018). Specifične teškoće u učenju: Što učitelji i nastavnici trebaju znati. EDUCA, 92.
16. Rešić, S., Šehanović, A. (2018). Metodika nastave matematike. *Godina: 2018.*
17. Reid, G. (2016). Dyslexia: A Practitioner's Handbook. *Fifth Edition. John Wiley Sons Ltd, UK.*
18. Wilmshurst, L. (2017). Abnormal Child and Adolescent Psychology: A Developmental Perspective, 2nd edition. *New York.*
19. Winner, i sur. (2001). Dyslexia and Visual-Spatial Talents: Compensation vs Deficit Model.

Harmony of knowledge: Improving assessment and evaluation in mathematics education of elementary school students through differentiated teaching and differentiated assessment"

Elvir Čajić, professor

Abstract: This research paper explores an innovative approach to the assessment and evaluation of students in elementary school, focusing on the application of differentiated instruction in the context of mathematics education. Through a systematic literature review, analysis of practical examples, and empirical research, we explore how this approach can be integrated to improve the pedagogical experience of students. The results indicate a positive impact of differentiated assessment on students' motivation, engagement, and achievement in mathematics. In the paper, we made an analysis between the so-called classic assessment, which implies monitoring and evaluation after each area, i.e. two control checks every month in accordance with the teaching material without tasks and activities in class and differentiated assessment, which includes evenly distributed areas, i.e. four control checks every month with the addition of homework indicators, class activity with clearly defined rules. I hope that the obtained results will encourage other teachers to try, through this kind of work, to encourage children to regularly follow and understand mathematics material in elementary school.

Keywords: assessment, evaluation, differentiated teaching, mathematics education, elementary school, innovation, motivation, engagement, pedagogical experience.

RASPRAVE I ČLANCI

Aida Kršo

GOVOR I GOVORNIŠTVO[1]

Govorništvo predstavlja čovjekov najvažniji segment u intelektualnom razvoju i društvenom predstavljanju. Savladavanje govorničke vještine podrazumijeva nekoliko faza jer je govorništvo i nauka i vještina. U radu je dato nekoliko osnovnih informacija o razlikovanju govora i jezika, definiranju bitnih pojmova, prepoznavanja elementa usmenog i pismenog govora i značaja neverbalne komunikacije. Kratak pregled uputa uz jasnu poruku da je savladavanje govorničke vještine pola uspjeha u svemu što radimo. Govornik govori glasom kojem se vjeruje – znači: siguran, samouvjeren, informisan, s razvijenom sposobnošću prenošenja znanja i ciljano manipulativnim djelovanja na sagovornika.... uz Kvintilijanovu napomenu da samo dobar čovjek može biti dobar govornik!

Ključne riječi: retorika, govor, jezik, govornička vještina

Maternji jezik koji usvajamo rođenjem, neki drugi jezik koji učimo, bilo koji jezik koji govorimo ili želimo znati, jeste sistem glasova i pravila kojima se ti glasovi kombiniraju i nastaju riječi, riječi se spajaju u rečenice i time prenosimo svoje misli i osjećanje, sve ono što je u nama i što želimo podijeliti sa drugima. A da bismo to podijelili sa drugima, moramo govoriti, komunicirati. U narodu je poznata izreka: „*Mora* se samo umrijeti", slobodno možemo dodati „i komunicirati"! Okvir svega je govor, sve je u govoru!

Govor je individualna realizacija **jezika**, sistema glasova i pravila. Oživljavanje jezičkog sistema i stavljanje u funkciju u punom kapacitetu, to je ono što osjećamo da nam treba ili da nam „nedostaje riječi" da izrazimo što osjećamo. To i jeste ono čemu težimo – naučiti i savladati govornu vještinu, osposobiti se da možemo prenijeti misao i emociju onako snažno kako smo osjetili! Govor je naše otvaranje prema svim ljudima koje upoznajemo i želimo otvorenu i emotivno čistu komunikaciju, naš dijalog sa samim sobom, svi napisani tekstovi koje čitanjem oživljavamo. I kada se sagledaju svi ti slojeviti vidovi povezivanja među nama, prirodna je konstatacija da je **retorika** *umijeće vođenja duše, umijeće i teorija govorenja, umijeće govorništva, umijeće uvjeravanja* (Platon, Škuljević, 2003).

[1] Rad je prerađena verzija teksta pod naslovom: *Akcenat i kultura govora*, str. 39-61; u knjizi: Jasmin Hodžić, Aida Kršo, Haris Ćatović*: Bosanski akcenatski priručnik,* edicija Priručnici XIII, Sarajevo: Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu, 2020.

Istraživači su utvrdili da ukupnu govornu aktivnost čovjeka čini usmeni govor (govorenje i slušanje) oko 75%, a pismeni govor (pisanje) tek 25%. (Šipka 2014) Iako čovjek tri puta više govori nego što piše, od ranog školskog uzrasta učimo pisati, učimo pravila, pišemo pismene zadaće, pišemo diktate, pišemo lektire... pišemo, pišemo, pišemo... a u životu tri puta više govorimo, za šta, u konačnici, nismo dovoljno spremni.

Važnosti razvijanja **govorničke vještine** cijenili su stari Grci i Rimljani, prije više od dvije, pa i dvije i po hiljade godina, znali su za moć izgovorene riječi, vjerovali su u nju, pa su stoga visoko cijenili rječitost i vještinu govora. Nemušt čovjek ne može imati uspjeha ni u običnom udvaranju, a kamoli u nekim važnim poslovima! On ne može osvojiti naklonost ljudi s kojima živi, pa tako ni društvenu poziciju koju priželjkuje i za koju smatra da mu pripada.

Na komunikaciju nas podstiče želja da prenesemo informaciju, da svoju ideju podijelimo s drugima i da ih uvjerimo da je to ispravno, pa čak, ako budemo uspješni u tome, sagovornik može i promijeniti mišljenje i prihvatiti našu ideju! *Govorništvo je sposobnost uvjeravanja* (Marko Tulije Ciceron (106–43. pr. n. e.) *O govorniku*), privlačenja pažnje sagovornika, stjecanje povjerenja i, u konačnici, ostvarivanje ciljeva koje želimo postići. Osim **motiviranja** za savladavanje i stjecanje govorničkih vještina, učenje govorništva podrazumijeva **usvajanja i ortoepske norme**. Prvi korak jeste **slušati** kako govore ljudi oko nas, osjetit ćemo i prepoznati dobrog govornika iako ništa o govorništvu ne znamo! Dobar govornik će privući svu našu pažnju, slušat ćemo ga pažljivo, zainteresirano, stavaramo emociju i prema temi i prema govorniku, osjećamo potrebu da iznesemo svoj stav, pa još ako nas govornik uvjeri da smo imali krivu sliku promijenimo mišljenje o nečemu, to znači i da je govornik bio vrlo spreman za uvjeravanje i izlaganje, ali i da ste dobar slušalac ili neko ko se pustio rasterećen od predrasuda i spreman da sluša. Ako to sve osjetite, znajte da ste slušali dobrog govornika: *„Govorništvo je jedna od najvećih vrlina*" (Ciceron *O govorniku*): „Samo čestit i valjan čovjek može biti govornik." (Kvintilijan 1985: 490) (Kvintilijan je poznati rimski učitelj govorništva.)

Da bismo materijalizirali znanje nekog jezičkog sistema, da bismo svom gramatičkom znanju udahnuli život i dali krila, potrebno je razvijati govornu vještinu, govornu kulturu i jezičke kompetencije, odnosno, upravljati svojim mislima, pratiti jezički osjećaj i koristiti jezička pravila. *Razmišljajmo o jeziku ali kroz govor, učimo gramatiku da bismo jasno i tačno govorili*!

Govor može biti verbalni (riječima) i neverbalni (pokretima lica i tijela), a verbalni ima dva načina realizacije, odnosno, može biti: usmeni i pismeni. Razlika između usmenog i pismenog govora je samo u sredstvima kojima se realizira. Najmanja jedinica usmenog govora je fonem (artikulisani glas), znači da je fonem sredstvo za realizaciju usmenog govora. Pismeni govor za realizaciju koristi grafem (slovo), što znači da

je grafem najmanja jedinica pisanog govora. **Uočiti razliku između usmenog i pismenog govora** je važno da bismo suštinski razumjeli kako koristiti instrumente koji će učiniti naš govor uvjerljivim, zanimljivim, korisnim itd. S druge strane, ako se razumije jasna razlika i elementi koji se koriste u usmenom govoru u odnosu na one koji se koriste u pisanom govoru, naučit ćemo tehniku čitanja što često koristi u svakodnevnom životu, ne moramo biti spikeri, voditelji ili moderatori određenih javnih skupova. Mnogo je prilika kada će naše govorničke sposobnosti doprinijeti uspješnom završetku nekog posla. Čitanje je prenošenje pisanog govora u usmeni govor što je, također, i znanje i vještina.

Postoji niz elemenata (**vrednote usmenog govora**) koje treba znati i primijeniti da bi govor, čitanje teksta, bilo prihvaćeno kako se očekuje. (Šipka 2014) Govor je i vještina prenošenje pisanog govora u usmeni govor, mislimo na sve vrste javnog nastupa (predavanja, debate, izlaganja, govori na različitim vrstama skupova, s različitim ciljem i pred različitom publikom), a drugi ogranak usmenog govora je glumački govor. Tek kad se nauče: elementi za realizaciju usmenog govora, elementi kojima misao bilježimo u pisanoj formi, odlike javnog nastupa i različitih uloga govornika i cilja govorništva, tek onda ćemo znati čime sve glumac uspije držati pažnju tokom trajanja cijele mnodrame, da napravi cijeli ugođaj, uvodi situacije i likove i ambijent i uspije da nas uvede na scenu kao da smo dio predstave i to takve vrste predstave koju izvodi samo jednan glumac. Osjećamo da imamo sve što je potrebno da u potpunosti doživimo ono što je glumac htio da prenese na sceni, sa minimalno scenografije i odjeće, rasvjete. Uz minimalistička pomagala, evenutualno i zvuk, glumac glasom i govorom i svim naučenim tehnikama pokrene i naše emocije i stvori cijeli imaginarni svijet ispred nas i budemo dio toga. To je uspješnost dobrog govornika, dobrog glumca – da nas uvjeri i da nas angažira i da mu vjerujemo! Taj proces zahtijeva cijeli set koraka i elemenata koje tek treba naučiti. Jednako kao i kada govorimo, u toku čitanja teksta treba pripremiti publiku, privući pažnju, biti uvjerljiv čitajući s predloška uz obavezno upućivanje pogleda prema publici ili sagovorniku, pratiti sadržaj i uz primjerenu gestikulaciju, mimiku, pauze, intonaciju i intenzitet i emotivno se angažirati, a da ne pređe granicu uljudnosti, sa ciljanom manipulativnom gestikulacijom...

Govor je i prenošenje pisanog govora u usmeni govor. Razlike između pisanog i usmenog govora treba znati i primijeniti ih kada prelazimo iz jednog načina komuniciranja u drugi, odnosno, kada čitamo tekst i želimo da bude potpuno shvaćen pri čemu pratimo elemente pismenog govora i zamjenjujemo ih sa elementima usmenog govora, slično kao kada usmeni govor prenosimo elementima znakovnog jezika. Kada u govoru nešto hoćete istaknuti ili nekog nešto pitati i slično, govor postaje jasniji jer se sadržaj govora pojačava: visinom glasa, brzinom govora, pauzama u govoru, pokretima lica i tijela.

U pisanju se takve pojave bilježe znakovima koji se nalaze uz riječi ili na kraju rečenice. Ti znakovi zovu se interpunkcijski i pravopisni znaci.

Treba razlikovati interpunkcijske (rečenične) znakove od pravopisnih znakova koji stoje uz riječi.

Interpunkcijski znaci stoje uz rečenicu, u pismenom govoru služe za rastavljanje teksta na rečenice i rečenične dijelove. Riječ *interpunkcija* je od lat. riječi *interpunctio*, što znači *rastavljati*.

Interpunkcijski znaci su: *zarez, tačka, tačka-zarez, dvotačka, navodnici, crta, zagrada, upitnik i uzvičnik*. Njima se uređuju odnosi između dijelova unutar rečenice. Tokom čitanja teksta, odnosno prenošenja pisanog u usmeni govor, interpunkcijski znaci imaju funkciju upućivanja slično kao saobraćajni znakovi. Oznaka *zarez* znači da se treba praviti pauza u čitanju, spustiti visinu i / ili promijeniti jačinu glasa, ili ako su dijelovi teksta između dva zareza kao i između zagrade, znači da treba drugačijom intonacijom to izgovoriti... itd. Svaki interpunkcijski znak je, ne zaboravimo, kao saobraćajni znak i treba se poštovati da bi (saobraćaj) komunikacija bila uređena na dobrobit svih učesnika.

Pravopisni znaci su: *tačka, dvotačka, tri tačke, crta, crtica, zagrada, zvjezdica, apostrof, akcenatski znaci, znak jednakosti, znaci porijekla*. Kao i interpunkcijski znaci, pravopisni znaci su upute kako treba tekst da izgleda materijaliziran u usmenu formu. Umjesto pravopisnih i interpunkcijskih znakova u govoru postoje **vrednote usmenog govora**: **intonacija** (visina glasa), **intenzitet** (jačina glasa), **gest** (pokreti nekog dijela tijela, najčešće ruku i glave), **mimika** (poreti lica), **rečenični tempo** i **stvarni kontekst**.

Pisani govor ima pravopisne znakove (stoje uz riječ) i interpunkcijske znakove (koji stoje uz riječi). Interpunkcijski znaci vežu se za rečenicu, a pravopisni znaci za riječi ili glasove unutar riječi.

Karakterističan primjer neverbalne komunikacije su znakovi koje prepoznajemo čulima (taktilni znakovi), koji u potpunosti zamjenjuje verbalnu poruku, nalazimo u drami Edmona Rostana *Sirano de Beržerak*. *Sirano*, istoimeni lik, nezadovoljan izgledom, ali beskrajno plemenit, duhovit i rječit, kaže:

«Poljubac! ....

Tajna što se usni, mjesto uhu kaže.» (Rostan, 1960: 162) Ovo što je do sada predstavljano je samo zrno od svega što govorništvo jeste i čime su se bavili grčki i rimski filozofi (Platon, Aristotel, Sokrat, Demosten, Kvintilijan, Ciceron). Od tada do danas, vrijednost govorničkih vještina uvijek je zauzimala posebno mjesto, i to iz dva razloga: Prvo, govorništvo, besjeda ili retorika bile su „sporedne" stvari koje služe za zabavu (glumci su bili zabavljači), a kasnije se kroz pravne i druge aktivnosti govorništvo pokazalo kao vrlo koristan posao, što dalekosežno daje dobre rezultate. Drugi razlog što govorništvo ipak zauzima posebno mjesto jeste vječni dijalog da li je govorništvo nauka ili vještina. Govorništvo je utoliko zahtjevnije, jer jeste i jedno i drugo, i nauka i vještina koju treba savladati. Zaključuje se da je važno i potrebno znati lijepo govoriti, uz poznavanje

gramatičkih pravila koji govor čine i normativno korektnim. Osnovna svojstva dobroga govora su: *pravilnost, jasnoća, jezgrovitost, tečnost i svrsishodnost.* (Šipka 2014; Kvintilijan 1985)

Govorničke spospobnosti imaju značajan utjecaj u privatnom i u poslovnom životu svakog čovjeka. Od nivoa razvijenosti vještine komuniciranja:

1. na koji ćemo način, uspješno ili neuspješno, uspostavljati kontakte i komunikaciju s drugim članovima svoje zajednice,
2. koliko ćemo uspješno moći izraziti vlastite misli i osjećanja,
3. u kojoj mjeri će naše misli i osjećanja biti dosljedno prenesene i razumljive onima s kojima želimo da ih podijelimo,
4. hoćemo li svojim govorom biti dovoljno uvjerljivi da zadobijemo povjerenje i podršku da bismo uspostavitili uspješnu saradnju?

Ukratko, od vještine govora, a to će reći od govorne kulture, razvijenih govorničkih vještina, poznavanja retorike i svega što to podrazumijeva, zavisi napredak u svakom poslu koji započinjemo ili kojim se bavimo, a time i sreća, u životu uopšte. Koliku važnost ima optimiziranje svih elemenata usmenog govora (visina i jačina glasa, pauza, rečenični tempo, gest, mimika i kontekst) ilustrativan primjer javnog nastupa je isječak iz filma „Otac na službenom putu", trenutak kada otac sprema sina za govor koji će imati prilikom predaje štafete predsjedniku: „Sutra, kad budeš ispred predsjednika, riječi treba da ti klize s jezika, znaš! I nemoj ništa s rukama, da počneš rukama testerisati. Kad budeš do njega dotrčao, moraš stati ponosito, opet pazi da ne budeš suviše pitom. Kad mu budeš govorio, riječ s pokretom, pokret s riječi. I nemoj njemu da prekoračiš prirodnu mjeru." (film „Otac na službenom putu", (1:41:47–1:42:21) Sve treba imati u vidu, sve znati, pokazati sigurnost, ali toliko uvježbati da se ne izgubi prirodnost, to je suština dobro spremljenog govora.

Riječ ima nevjerovatno veliku pokretačku snagu. Pravom, odnjegovanom i odmjerenom riječju, dobro osmišljenim govorom, može se postići i ono što se inače čini nemogućim. Podsjetimo se velikih državnika, bez obzira da li su uradili dobre ili loše stvari za čovječanstvo! Znali su da pridobiju pažnju ogromnog broja pristalica, miliona ljudi koji su ih podržavali i vjerovali u sve što su čuli. Srećom, više je u svijetu pozitivnihh državnika, vojskovođa, lidera, mislilaca, filozofa, koji svojom retorikom ostavljaju planetarno snažan trag, njihove riječi se pamte u cilju promoviranja pozitivnih ideja ili kao školski primjer dobro održanog govora. Zapamtimo: *Rječitost je isplativa*!

Zaključak: O pravilnom govoru, akcenatskom sistemu i govorništvu

Pravilan govor podrazumijeva poznavanje pravila i ispravnu artikulaciju svih glasova, posebno izdvajamo izgovor: vokala *a, e, i, o, u*; sibilanata *c, z, s*, alveolarnih l, r, n; slivenih /polupraskavi, semiokluzivi/ *č, ć, dž, đ.*

Važno je da uočimo svoje greške, da teorijski razumijemo značenja mjesta i značenje načina tvorbe glasova, odnosno, koji je položaj govornih organa prilikom artikulacije određenih glasova, na kojim tačkama se dodiruju određeni govorni organi i na kojem mjestu se formira pregrada vazdušnoj struji i koja vrsta pregrade. Tek nakon toga moguće je prepoznavati i početi ispravljati greške u izgovoru glasova. Ispravljanje grešaka u artikulaciji teče u tri faze: 1) naučiti teorijski kako se formira glas, na koji način i na kojem mjestu; 2) slušati onog ko ima pravilnu artikulaciju; 3) prepoznati svoje greške i pokušavati uz teorijska znanja i imitaciju pravilne artikulacije dobrog govornika da i sami izgovaramo pravilno sve glasove.

S obzirom na to da kultura govora podrazumijeva stepen savladavanja pravopisne, gramatičke i stilske norme, to znači da je važno teorijsko znanje. Naš cilj jeste da skrenemo pažnju na važnost poznavanje norme i primjenu u svakodnevnoj jezičkoj praksi. Nije nemoguće paziti na pravila dok govorimo, naprotiv, to je obavezno, u zvaničnoj komunikaciji. Pravila su tu da bismo mogli kvalitetno koristiti potencijal koji nam jezik pruža, da bismo naučili a onda i znali primjenjivati sredstva koja postoje u jeziku za cjelovitije izražavanje svojih stavova i emocija na bezbroj načina, da izbor jezičkih sredstava bude doziran i tačno za određen trenutak, temu, kontekst, ciljnu grupu ili pojedinca. Ako se nauče koristiti sve mogućnosti koje jezik ima, ako bismo usvojili *znanja* i *vještine* govorništva, uspjeh u bilo čemu što radimo je zagarantovan.

Dvije trećine svog života mi govorimo, a samo jednu trećinu pišemo. Stoga, usvojimo znanje pravilnog govora (ortoepija, a u okviru toga je i prozodija), savladajmo *znanje* i *vještine* govorništva (retorika), govorimo lijepo, naučimo da slušamo i sebe i druge. Važno je slušati ne samo *šta se govori* neko i *kako se govori*. Osnovna tri pravila kulture govora jesu: 1. pravilo: *kako se kaže*; 2. pravilo: *kako se kaže*; 3. pravilo: *kako se kaže*! Sve što kažemo možemo reći tako da izazovemo ili pozitivnu ili negativnu reakciju, zavisno od toga *kako smo rekli*. Na koji način ćemo nešto reći, zavisi od niza parametara, a osnovno je da teorijski naučimo ortografsku normu (pravopis), ortoepsku normu (jpravogovor), gramatičku normu i stilsku normu (izuzetno važno – poznavanje funkcionalnih stilova savremenog jezika). I naravno, postoje i sociolingvistički i izvanlingvistički faktori, a to je – *poštujte* sagovornika, *vjerujte* u ono što govorite i budite *iskreni*! Kvintilijan je upozoravao da: *Samo dobar čovjek može biti dobar govornik*! Svaki javni nastup je prilika za predstavljanje, a govorom (naravno i radom) ostvarujemo ono što želimo – *rječitost isplativa*!

Summary:
SPEECH AND RHETORIC

Rhetoric is the most important segment of a person's intellectual development and social representation. Overcoming rhetoric includes several stages since rhetoric is both a science and a skill. The paper offers several basic information on differences between speech and language, defining important terms, recognizing the elements of oral and written speech and the significance of non-verbal communication. The summary of instructions with a clear message that overcoming rhetoric skills is half of success in everything we do. The orator speaks with a trustworthy voice – meaning: certain, confident, informed, with advanced ability to transfer knowledge and intended manipulative effect on the interlocutor… Along with the Quintilian's remark that rhetoric is a good man speaking well!

Keywords: rhetoric, speech, oratory, language, elocution

LITERATURA:

Kvintilijan, Marko Fabije (1985): *Obrazovanje govornika* (II izdanje, odabrane strane), „Veselin Masleša", Sarajevo

Rostan, Edmon (1960): *Sirano de Beržerak* Herojska komedija u stihu, Beograd

Šipka, Milan (2014): *Kultura govora*, treće izdanje Instituta za jezik, Sarajevo, edicija Priručnici, knjiga 5

Škuljević, Željko (2003): *Ogledi iz grčke filozofije*, Minex, Zenica, 2003, 57.

Internet poveznica „Otac na službenom putu"

https://www.youtube.com/watch?v=KHPLavvUzk8

Šejla Džanan

VAŽNOST VERBALNE I NEVERBALNE KOMUNIKACIJE U ŠKOLI KAO ORGANIZACIJI SA ASPEKTA MENADŽMENTA U OBRAZOVANJU

"Najvažnije u komunikaciji jeste da čujete neizgovoreno".

(Peter Drucker)

Sažetak :

Svakodnevno imamo priliku uvidjeti da ljudi međusobno komuniciraju na različite načine. Na prvi pogled se često pomisli da se komunikacija između ljudi najčešće odvija putem govornog jezika i da je to najvažnija aktivnost koju trebamo primijetiti u jednom komunikacijskom procesu. Međutim, ne trebamo zanemariti i potcjeniti važnost neverbalne komunikacije i shvaćanja da potpuna komunikacija u sebi sadrži i verbalne i neverbalne aspekte.

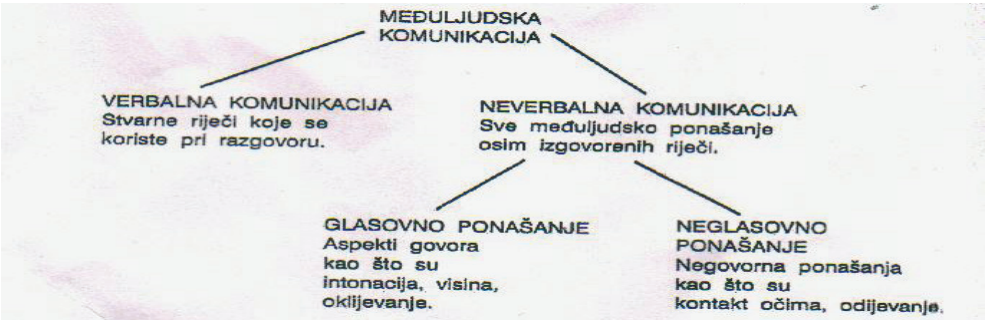
To znači da verbalna i neverbalna komunikacija u suštini su neodvojive i čine cjelinu, a da se njihovo razdvajanje vrši radi njihovog naučnog izučavanja i kasnije lakše primjene u praksi (Mašić, Babić, Đordević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:308).

Ključne riječi: komunikacija, verbalna komunikacija, neverbalna komunikacija

Uvod:

Na prvi pogled može se pomisliti da se komunikacija između dvoje ljudi odvija samo putem medija govornog jezika,međutim i neverbalna komunikacija je također važna.

Verbalno i neverbalno ponašanje se razlikuje, a slika br. 1 prikazuje te konceptualne razlike.

Slika br. 1. Komponente međuljudske komunikacije (Pennington 1997:214)

Razlika između verbalne i neverbalne komunikacije načinjena je jer se misli da svaka od njih ispunjava različite funkcije (Petterson 1977 prema: Pennington,ibid).

Verbalna komunikacija, u formi jezika, bolja je za prenošenje logičkih ili apstraktnih ideja dok neverbalna komunikacija smatra se boljom za prenošenje emocija, vrste veze koja postoji između dvoje ljudi i reguliranje odnosno manipuliranje međuljudskom interakcijom. Takva funkcionalna razlika je važna, ali bi trebalo zapamtiti da se ne može rigidno primjenjivati, budući da ljudi često kažu što osjećaju i govore o vrsti veze koju s drugom osobom imaju. Također je jasno da se učinkovita komunikacija događa i u odsutnosti, ili s malo, neverbalne podrške, kao što je slučaj pri telefonskom razgovoru i pisanoj riječi (Pennington 1997:215).

1. Verbalna komunikacija

"Nijedna ljudska sposobnost nije bila toliko presudna za razvoj civilizacije kao sposobnost prikupljanja, razmjene i primjene znanja. Civilizaciju je omogućio tek proces ljudske komunikacije"*(Frederick Williams)*

Najčešće korištena komunikacija je komunikacija pomoću riječi ili verbalna komunikacija.

Verbalna komunikacija je oblik komunikacije u kojem je prirodni ljudski jezik osnovna forma izražavanja i najznačajniji medij. Jezik, to je i sistem znakova za ljudsku komunikaciju kao misaonu djelatnost, sposobnost izražavanja sopstvene ličnosti. Ogroman značaj u procesu komunikacije zauzimaju znakovi. Znak je bilo koji materijalni objekat koji se upotrebljava za ukazivanje i označavanje u svrhu primanja, čuvanja, prerade i prenosa informacija. Taj opšti sadržaj koji ulazi u pojedini znak, čini njegovo značenje. U značenju znakova sadržana su sva znanja, praktična i teorijska, jednog naroda. Uključujući se u život određenog kulturnog

društva mi usvajamo značenje znakova i učimo da ih koristimo. Usvajajući značenja znakova i sposobnost njihove organizacije u govor, ljudi uče da govore određeni jezik. Jezik tako postaje sredstvo komunikacije,sredstvo uzajamnih odnosa ljudi koji se njime služe. Istovremeno, jezik postaje i sredstvo za izolaciju onih ljudi koji ga ne govore. Također, značenja nekog znaka može biti potpuno subjektivno, obojeno ličnim iskustvom nekog čovjeka, njegovim željama, stremljenjima,nadanjima, strahovima ili nekim drugim osjećanjem (Ristić,i sur. 2007).

Složenost i važnost ovog vida komunikacije nalaze posvećivanje posebne pažnje vještinama neophodnim za uspješno korištenje ovog vida komuniciranja. Najkraće rečeno, uspješna verbalna komunikacija podrazumjeva upotrebu pravih riječi na pravi način i u pravom trenutku, što je dijelom vještina, ali dijelom i umjetnost. Naravno, da bismo govorili o uspješnoj verbalnoj komunikaciji potrebno je znati i da postoje izvjesna pravila, najprije gramatička, a zatim i socijalna i kulturološka, kojih se valja pridržavati da bismo uspješno prenijeli našu poruku,bilo u usmenoj ili pisanoj formi. Ustaljena rečenica koja se najčešće vezuje za verbalnu komunikaciju je: "Nije važno šta govoriš, već kako govoriš", nedvosmisleno naglašava važnost uspješne verbalne komunikacije (Mašić, Babić, Đorđević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:309).

Poznato je da menadžeri troše 70 % vremena na razne oblike verbalnog komuniciranja sa svojim okruženjem. Od njih se očekuje da znaju učinkovito govoriti i oblikovati misli, zahtjeve, naredbe ili savjete, da znaju uvjeriti članove svojega tima (Sriča 2004:62).

S obzirom na kanale koji se koriste u verbalnoj komunikaciji, njena osnovna podjela je na usmenu i pisanu komunikaciju (Mašić, Babić, Đorđević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović, ibid).

1.1. Usmena komunikacija

"Prava je nevolja kad čovjek nema dovoljno duha da bi dobro govorio,ni dovoljno pameti da bi šutio" *(La Bruyere)*

Bez obzira na to da li pojedinac razmišlja o govoru kao o biološkom instinktu ili kao o naučenom, kulturnom dostignuću, on je sigurno jedna od karakteristika koje određuju našu vrstu. Govor nam omogućava da posmatramo naše okruženje i sebe same i da prenosimo ideje drugima sa daleko većom preciznošću nego što bi to inače bilo moguće. Ustvari, teško bi bilo zamisliti kako bi naši životi izgledali bez njega (Jovanović-Božinov, Živković, Cvetkovski 2003:229).

Dobar govor zahtijeva poznavanje određenih vještina, poštovanje pravila i posjedovanje znanja koja nam omogućavaju da naš govor organizujemo na najefikasniji način. Pored toga govor menadžera treba da bude slikovit i emotivan.

Slikovitost znači da se u komunikaciji služi primjerima, anegdotama, ilustracijama i iskustvima s kojima će se slušatelj poistovjetiti i koja će mu biti zanimljiva. Emotivnu komunikaciju doživljavamo jače i bolje pamtimo njezine poruke (Sriča 2004:62).

To od učesnika usmene komunikacije zahtijeva postavljenje jasnih ciljeva usmenog komuniciranja, osmišljavanje govora, poznavanje materije koja je predmet razgovora, razumijevanje potreba druge ili drugih osoba u komunikacionom procesu, kao i sposobnost jasnog, konciznog i smislenog izražavanja. Međutim, što se ozbiljnije pripremimo za naš govorni nastup ili prezentaciju, to su nam veće šanse da tremu koju osjetimo neposredno pred početak našeg govora pretvorimo u onu dobru i pozitivnu energiju koja nam ide u korist.

U tom smislu,dobar odnos među sagovornicima može se ostvariti:

- slušanjem sagovornika i svjesnim pravljenjem pauza u toku govora;
- primjenom tehnike unakrsnih pitanja;
- ignorisanjem ličnog momenta i zanemarivanjem pretjerano emocionalnog reagovanja;
- primjenom mirnog, sigurnog tona;
- aktivnim odnosom bez povlačenja,u cilju izgrađivanja solidnog poslovnog kontakta;
- sigurnim nastupom koji se ogleda u pravom držanju tijela, gledanjem sagovornika u oči, smirenim i sigurnim pokretima, odmjerenom kretanju u prostoru;
- analizom-upoređivanjem argumenata za i protiv;
- postizanjem dogovora ili kompromisa (Mašić, Babić, Đordević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:309).

Sve dok je usmena komunikacija primarno sredstvo slanja i primanja informacija,ljudi će biti orijentisani na razvoj svojih govornih i vještina slušanja. S obzirom da se ljudi još uvijek oslanjaju na usmenu komunikaciju kako bi prenijeli poruke, konverzacija je dobro razvijena umjetnost (Jovanović-Božinov, Živković, Cvetkovski 2003:229).

Usmenu komunikaciju treba podijeliti u tri cjeline: recite o čemu ćete govoriti, govorite i recite o čemu ste govorili. To će poboljšati razumijevanje poruke,primatelj će lakše shvatiti osnovne misli, glavne prijedloge, zaključke ili pitanja. U usmenoj komunikaciji treba biti opušten, uvjerljiv i elokventan. Treba koristiti jasan jezik i rječnik te odabrati način govora i primjere koji su vezani uz lično iskustvo onih koji ga slušaju (Sriča 2004:62).

Bez obzira na čestu primjenu usmene komunikacije u našem svakodnevnom životu, moramo biti svjesni njenih dobrih i loših

strana. Usmena komunikacija nudi mnogo manje mogućnosti ispravke rečenog,nego što je to slučaj sa pisanom komunikacijom, jer kao što je poznato, ma koliko to željeli, ne možemo poništiti već rečeno. To je jedan od osnovnih nedostataka ovog vida komunikacije. S druge strane usmena komunikacija je nezamjenjiva,što svakako predstavlja njenu najvažniju prednost, u situacijama kada je neophodno ostvariti direktnu i momentalnu interakciju sa sagovornikom, prenijeti poruku na najbrži način i pratiti njegove signale neverbalne komunikacije (Mašić, Babić, Đorđević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:309).

Imajući sve navedeno u vidu možemo zaključiti da je verbalna usmena komunikacija nezaobilazan dio naše svakodnevnice i poslovne stvarnosti. Stoga je neophodno uložiti maksimalne napore kako bi se ovaj vid komunikacije što je moguće više poboljšao i iskazao sve svoje potencijale. Dakle, da bismo u našim usmenim razgovorima, govorima i prezentacijama mogli u potpunosti da pokažemo njegovu svrhu, a svoju pronicljivost, snalažljivost i poznavanje materije, treba da se pažljivo biranim riječima, pravilno i ispravno izražavamo, jasno i koncizno, upečatljivo i efektno (Mašić, Babić, Đorđević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:309).

Prilikom usmene komunikacije treba postići atmosferu saradnje i povjerenja u kojoj bi sve strane u komunikaciji mogle otvoreno da iznesu svoje potrebe i razjasne ciljeve i svrhu komunikacije, slušati sagovornika i čuti i njegovo viđenje predmeta komunikacije, usmjeravati svoje aktivnosti prema reakcijama sagovornika.

S tim u vezi, mišljenja smo da je jedna od ključnih komponenti uspješne usmene komunikacije ***slušanje.***

2. Neverbalna komunikacija

"Ja nisam pametan. Ja samo promatram.

Milijuni su vidjeli jabuku kako pada sa

stabla, ali samo Newton se zapitao zašto"

(B. Baruch)

Neverbalna komunikacija, govor tijela, kinezička, analogna komunikacija (Birkenbihl 1990; Morris 1978; Rudenauer 1982; Sheflen 1976; Schwertfeger 1988; Stang 1977; Watzawick i sur., 1969; prema: Brajša 1993:34) veoma je važan i neizostavan dio našeg cjelokupnog komuniciranja s drugima. Neverbalnu komunikaciju sačinjavaju:

- ponašanje tijela (držanje, usmjerenost i pokreti tijela kod sjedenja, stajanja, hodanja i ležanja);
- mimika (čela, obraza, brade, obrva, usta);

- očni kontakt (pogled, zjenice, očni mišići);
- govorno ponašanje (brzina, ritam, jačina i boja glasa, artikulacija, melodija, jasnoća, smijanje, glasovi bez verbalnog sadržaja),
- gestikulacija (govor ruku, velike i male geste, radnje);
- dodirivanje, odijevanje, prostorno ponašanje (intima, osobna, društvena i javna zona odstojanja);
- vremensko ponašanje (intimno,osobno, društveno i javno vrijeme za kontakte);
- vanjski kontekst (vanjske okolnosti za vrijeme komuniciranja) (Brajša, 1993:34).

Neki od ovih znakova kazuju nam nešto o ličnosti koja govori,naročito ako je srećemo prvi put. Fizički izgled-način oblačenja, frizura, urednost ili neurednost-sve nam to govori nešto o toj osobi.

Veliki značaj u komunikaciji pridaje se pokretima rukama. Prema teoriji neverbalne komunikacije određeni pokreti rukama ukazuju na skrivene težnje pojedinaca:

- dlanovi okrenuti na gore označavaju da je sagovornik spreman i otvoren za razgovor i približavanje;
- dlanovi okrenuti ka dole znače zatvaranje, odbijanje dijaloga i udaljavanje;
- šake okrenute dlanovima jedna naspram druge ukazuju na oklijevanje i razmišljanje;
- polusavijena šaka, dlanom prema grudima znači upućivanje na sebe;
- dlan otvoren prema sagovorniku sa poluispruženom rukom u laktu znači zaustavljanje sagovornika (Grubić-Nešić 2005:151).

Izraz lica je jedan od najznačajnijih elemenata neverbalne komunikacije. Na licu se mogu vidjeti emocije, misli, raspoloženja kako kroz pokrete očiju, jagodica, usana, mišića obraza,pokreta glavom. Takođe, uvećavanje i smanjenje zjenice pokazuju promjenu raspoloženja kod čovjeka koja se može uočiti (Grubić-Nešić 2005, ibid).

Neverbalna komunikacija je kompleksna i predstavlja prenošenje poruka bez upotrebe riječi.

Kada govorimo o neverbalnoj komunikaciji,važno je razlikovati tri moguća načina njenog korištenja:

- svjesni (svjesno i kontrolisano kretanje u odnosu na sagovornika, verbalni tok i određeni prostor);
- nesvjesni (nesvjesna, intuitivna reakcija kompletnog tijela; predstavlja posljedicu instiktivnih reakcija organizma);

- manipulativni (sa namjerom do savršenstva uvježbana, prezentuje određenu šemu ponašanja koja treba da djeluje prirodno i opušteno) (Ristić 2007:202).

Neverbalna komunikacija ima niz veoma važnih *funkcija* u našem cjelokupnom međusobnom komuniciranju. *Na sadržajnoj razini* neverbalne poruke mijenjaju ili potvrđuju značenje izgovorenog sadržaja, oblikuju izgovorene poruke, zamjenjuju, dopunjuju i proširuju semantičke sadržaje, vrednuju izgovorene sadržaje, upućuju na postupanje sa sadržajem. *Na ličnoj razini* neverbalnim porukama izražavamo svoja emocionalna stanja, namjere i očekivanja, ali i otvaramo sebe drugima. *Na odnosnoj razini* neverbalnim porukama izražavamo stavove prema izgovorenim sadržajima, određujemo uzajamne stavove i odnose, održavamo i reguliramo strukture moći i socijalni poredak kao i naše opće duhovne stavove. *Na utjecajnoj razini* neverbalne poruke predstavljaju snažno sredstvo priopćavanja, kao i utjecaja naših poruka, stimuliraju ili koče komunikacijski feedback i dijalog (Brajša 1993:36).

Iz opisa i definiranja ovih osnovnih funkcija neverbalne komunikacije jasno proizilazi njena važnost i uloga u našem komuniciranju. Izgovorena poruka tek uz neverbalnu pratnju dobiva svoj smisao i značenje, svoju djelotvornost i utjecaj. Snaga naše riječi potiče iz njene neverbalne pratnje. Neverbalne poruke mogu jačati, ali i slabiti pa i poništiti izgovorenu riječ. Neizgovoreno bitno utječe na izgovoreno. Govor tijela je ravnopravan partner govoru našeg mozga i duha. Mi ga nismo u stanju izbjeći. Naše tijelo pregovara kada to i ne želimo (Brajša 1993, ibid).

Efekti neverbalne komunikacije će biti mnogo upadljiviji ako se u neverbalnoj komunikaciji držimo sljedećih zahtjeva:

- neverbalnom komunikacijom pokazivati isto kao i glasno izrečenim;
- vrijeme koristiti u komunikaciji u potpunosti;
- prostor je potpuno zajednički za kupca-klijenta i prodavca i važno je za komunikaciju, ukazati na mogućnost korisne podjele prostora;
- truditi se da neverbalnom komunikacijom djelujete prihvatljivo na kupca-klijenta, a ne da ga neverbalnom komunikacijom ignorišete;
- prvih 10-15 sekundi koji se provedu sa kupcem od presudnog je značaja za dalji kontakt, te je neophodno obratiti pažnju prije svega na prvi utisak;
- klijetu dozvolite da iskaže svoju potrebu;
- obratite pažnju ne samo na ono što sagovornik govori nego i način na koji nešto govori, šta njegovo neverbalno ponašanje nosi kao poruku (Grubić-Nešić 2005:151).

U toku komunikacije naše tijelo šalje brojne poruke koje su imaju snažniji uticaj na sugovornika od sadržaja našeg govora.

Možemo zaključiti da je korisno znati da neverbalna komunikacija prenosi više poruka od verbalne i da je slušatelju ponekad važnije kako govorimo i koju neverbalnu poruku šaljemo nego ono šta govorimo.

Zaključak

Važnost verbalne i neverbalne komunikacije u svakodnevnom životu i radu je izrazita.

I u odgojno-obrazovnom djelovanju a i u svakodnevnim aktivnostima škole kao organizacije direktori,zaposlenici,učenici,roditelji međusobno komuniciraju te uz pomoć komunikacije ostvaruju zadate ciljeve. Sigurno možemo reći da sve što radimo unutar škole kao organizacije a i šire je komunikacija ili to može postati.

Kroz komuniciranje se određuje da li ono što se događa i postiže odgovara postavljenim planovima. Komuniciranje upravo čini menadžmet mogućim. Ono povezuje organizaciju i s njegovim vanjskim okruženjem. Kroz kvalitetan sistem komuniciranja svaka organizacija postaje svjesna konkurencije i drugih potencijalnih prijetnji te ograničavajućih vanjskih ali i unutrašnjih faktora u razvoju organizacije faktora. (Weihrich,Koontz 1993:19).

Zato je jedan od najvažnijih zadataka direktora škole kao menadžera organizacije da kroz rad sa svojim zaposlenicima međusobno razvija i poboljšava lične i zajedničke vještine verbalnog i neverbalnog komuniciranja sa ciljem unapređenja vještina komuniciranja i stvaranja ličnog zadovoljstva procesom komunikacije.

Kao zaključak možemo istaknuti činjenicu da i u obrazovnom sistemu komuniciranje je bitno za sve faze menadžerskog procesa jer ono integrira sve menadžerske funkcije u obrazovanju. Također,ciljevi i zadaci koji su postavljeni u godišnjem planu škole te njena razvojna vizija osmišljava,obznanjuje i realizuje se komuniciranjem čime se stvara kvalitetna školska organizacijska struktura.

Kvalitetno vođenje škole kao organizacije i stvaranje poticajnog,stvaralačkog ambijenta i razvojne školske klime te zadovoljstva zaposlenika u radu ovisi o načinu međusobnog komuniciranja kako direktora sa zaposlenicima tako i zaposlenika međusobno,stoga je neophodno voditi računa načinu komunikacije unutar jedne škole kao organizacije i težiti ka njenoj izvrsnosti.

Summary:

Every day we have the opportunity to see that people communicate with each other in different ways. At first sight, it is often thought that communication between people usually takes place through spoken language and that this is the most important activity that we should notice in a communication process.

However, we should not ignore and underestimate the importance of non-verbal communication and understanding that complete communication contains both verbal and non-verbal aspects.

This means that verbal and non-verbal communication are essentially inseparable and form a whole, and that their separation is done for the sake of their scientific study, and later easier application in practice (Mašić, Babić, Đordević-Boljanović, Dobrijević, Veselinović 2010:308).

Keywords: Communication, verbal communiation, non-verbal communication

Literatura:

1. Brajša, P. (1993): *Menadžerska komunikologija-razgovor, problemi i konflikti u poduzeću*, Zagreb, DRIP.

2. Džanan, Š. (2015): *Povezanost socijalne kompetencije obrazovnih menadžera sa stepenom zadovoljstva uposlenika u obrazovanju,* Doktorski rad, Univerzitet u Zenici, Zenica.

3. Grubić-Nešić, Lj. (2005): *Razvoj ljudskih resursa ili spremnost za promjene,* Novi Sad :Ab print.

4. Jovanović-Božinov, M. i sur. (2003): *Organizaciono ponašanje,* Beograd: Megatrend.

5. Mašić, B., Babić, L., Đorđević-Bljanović, J., Dobrijević, G., Veselinović, S. (2010): *Menadžment: principi, koncepti i procesi*, Beograd: Univerzitet Singdunum.

6. Pennington, D. C. (1997): *Osnove socijalne psihologije*, Zagreb: Naklada Slap.

7. Ristić, D. ,i sur. (2007): *Osnovi menadžmenta,* Novi Sad:Cekom-books doo.

8. Srića, V. (2004): *Biblija modernog vođe*, Zagreb:Znanje d.d.

9. Weihrich, H., Koontz, H. (1994): *Menadžment*, Zagreb: Mate d.o.o.

OSVRTI I PRIKAZI

mr. Sanela Krdžić Osmić, edukator-rehabilitator

JU OŠ „MEHMED-BEG KAPETANOVIĆ LJUBUŠAK“ SRNICE DONJE

Prema procjenama, u Tuzlanskom kantonu živi oko 7500 djece s poteškoćama i/ili invaliditetom, koja su na različite načine uključena u procese školovanja. Od sredine 2018. godine u ovom kantonu se provodio projekt "Inkluzija za sve – Inkluzivno obrazovanje za svu djecu u BiH", koji je finansirala Italijanska agencija za saradnju i razvoj (AICS), a provodila organizacija Save the Children. U sklopu Projekta formirani su Centri za razvoj inkluzivnih praksi (CRIP) u Banovićima i Gradačcu, koji djeluju po savremenim principima inkluzije te pružaju podršku djeci s poteškoćama i/ili invaliditetom, njihovim porodicama, stručnjacima/stručnjakinjama i cjelokupnim zajednicama. Centar za razvoj inkluzivnih praksi u Gradačcu se nalazi u prostorijama osnovne škole "Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak" u Srnicama Donjim.

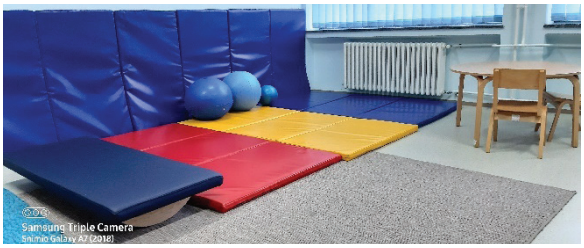
Centar za razvoj inkluzivnih praksi u Gradačcu je renoviran, pristupačan, savremeni i odgovarajuće opremljen Centar koji u potpunosti zadovoljavaju sve standarde za praćenje, razvoj i unapređenje inkluzije. Primarni korisnici Centra su djeca od rođenja do 18. godine i članovi njihovih porodica Grada Gradačac, Srebrenika i Gračanice. Najveći dio podrške unutar Centra usmjeren je na terapijske usluge djece predškolske i osnovnoškolske dobi. Svojim djelovanjem ne isključuju djecu iz redovnog sistema već pružaju potrebnu terapijsku podršku uz redovno polaženje odgojno – obrazovnih ustanova. Za razliku od većine ustanova koje pružaju djelimičnu podršku djeci sa poteškoćama, Centar za razvoj inkluzivnih praksi opremljen je najsavremenijom opremom iz područja logopedije, fizioterapije, radne i senzorne terapije te psiho–socijalne podrške čime predstavlja sveobuhvatnu multidisciplinarnu i kvalitetnu podršku.

Roditelj može samoinicijativno, ukoliko primijeti određene specifičnosti u funkcionisanju svog djeteta, doći u prostorije našeg Centra i tražiti pomoć. Nakon inicijalnog intervjua s roditeljima radi se Baseline (početno snimanje) s djetetom na osnovu kojeg dijete bude uključeno u Kabinete (u odnosu na teškoću i potrebu pružanja terapeutskih usluga). Kada djete postane korisnik nekog od Kabineta, nakon opservacijskog perioda i procjene, izrađuje se plan i program rehabilitacijskih usluga koji je dostupan roditeljima, vremenski ograničen i mjerljiv. Nakon svakog tretmana, terapeut daje informacije roditelju o provedenim aktivnostima s djetetom, te daje jasne upute za rad kod kuće.

Plan i program rada ne ističe djetetove poteškoće, nego je kreiran u odnosu na mogućnosti, potrebe i djetetove potencijale. U narednom tekstu će biti prikazani Kabineti Centra za razvoj inkluzivnih praksi Gradačac i usluge koje se pružaju unutar njih.

KABINET ZA FIZIOTERAPIJU

Somatoped u sklopu kabineta za fizioterapiju u okviru Centra za razvoj inkluzivnih praksi se bavi prevencijom, detekcijom, dijagnostikom, vođenjem dokumentacije i tretmanom poremećaja motorike, koja se ogleda u slaboj pokretljivosti, nedovoljnoj koordinisanosti pokreta, oštećenjima i odstupanjima u finoj i gruboj motorici, usporenim senzomotornim i psihomotornim funkcijama.

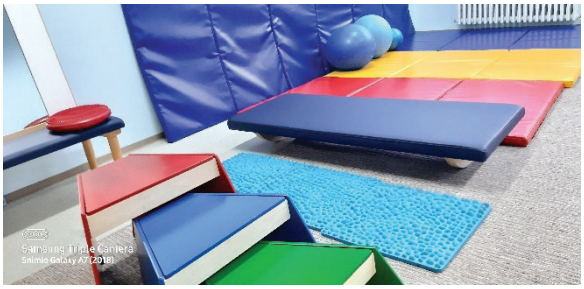

Ukoliko roditelji primijete da njihovo dijete kasni u psihomotornom razvoju, da odstupa od razvojnih normi za uzrast, da ne sjedi, da hoda na širokoj osnovi na prstićima, da ima lošu usklađenost pokreta, nespretno je, da je prisutan nepravilan hvat, kao i da neadekvatno izvršava određene zadatke, neophodno bi bilo da zakaže pregled kod defektologa somatopeda.

Jako je bitno da se to odstupanje na vrijeme otkrije, jer se ranom intervencijom od strane defektologa somatopeda u okviru kabineta za fizioterapiju brojne motoričke poteškoće mogu uspješno ublažiti, prevazići i otkloniti.

Jedan od zadataka somatopeda u kabinetu za fizioterapiju je da učiteljima, nastavnicima, roditeljima, starateljima da smjernice kako i na koji način da prilagode radni prostor, koji položaj tijela je najadekvatniji pri pisanju i sjedenju u školskoj klupi, u cilju sprečavanja formiranja loše šeme držanja tijela koje bi kasnije moglo rezultirati deformitetom kičmenog stuba.

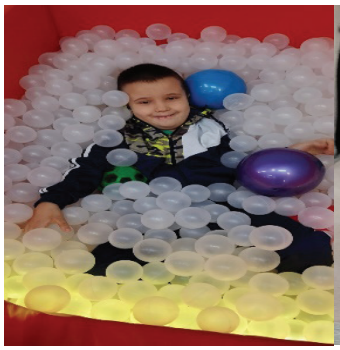
Defektolog somatoped u kabinetu za fizioterapiju zajedno sa ostalim članovima multidisciplinarnog tima, redovnim informisanjem učenika, učitelj i nastavnika, roditelja i staratelja, organizovanjem edukativnih radionica skreće pažnju na značaj praćenja lokomotornog sistema, kao i na značaj pravovremenog reagovanja.

KABINET ZA SENZORNU TERAPIJU

Svaki pojedinac, bez obzira na svoju hronološku dob svijet doživljava putem sedam osjetila, a to su: vestibularni (kretanje i ravnoteža), proprioceptivni (svjesnost/položaj tijela), taktilni (dodir), vizualni (vid), auditivni (sluh), gustativni (okus), olfaktorni (njuh).

Danas se sve češće govori o teškoćama senzorne integracije koje su česte kod djece sa teškoćama, bez obzira o kojoj je teškoći riječ. Kada dijete ima smanjenu sposobnost ujedinjavanja (integraciji) svih podražaja u jedinstven doživljaj, govori se o poremećaju senzoričke integracije.

Cilj i svrha senzorne terapije u kabinetu za senzornu terapiju, usmjeren je na povećanje trajanja reakcije prilagodbe na senzorički podražaj, razvijanje reakcije prilagodbe, povećanje povjerenja i samosvijesti, poboljšanje kognitivnih sposobnosti, govornih vještina, podizanje kvalitete odgojno-obrazovnih uspjeha i razvijanje socijalnih vještina.

Najvažnija djetetova aktivnost je igra. Igra se u terapiji senzorne integracije koristi kao medij za poticanje senzorne integracije. Dijete u igri koristi različite adaptivne reakcije koje ostvaruju senzornu integraciju. Kroz igru, dakle, mijenjamo načine na koji mozak reagira na unose različitih podražaja. Pritom je važno pratiti interese djeteta i omogućiti mu samostalno odabiranje aktivnosti, ali potrebno je uvoditi i strukturirane aktivnosti kako bi se osiguralo napredovanje ka zadanom cilju.

Senzorna integracija provodi se u posebno uređenom senzornom kabinetu koji je opremljen tako da zadovolji zahtjeve i potiče upotrebu svih osjetila. Terapeut planira kako će koristiti pojedini element te prilagođava aktivnosti ovisno o sposobnostima i potrebama djeteta.

Terapija se provodi individualno i grupno kroz vođenu igru.

Terapija senzorne integracije poboljšava kvalitetu prilagođavajućeg ponašanja djeteta i omogućuje mu primjerene reakcije na zahtjeve iz okoline.

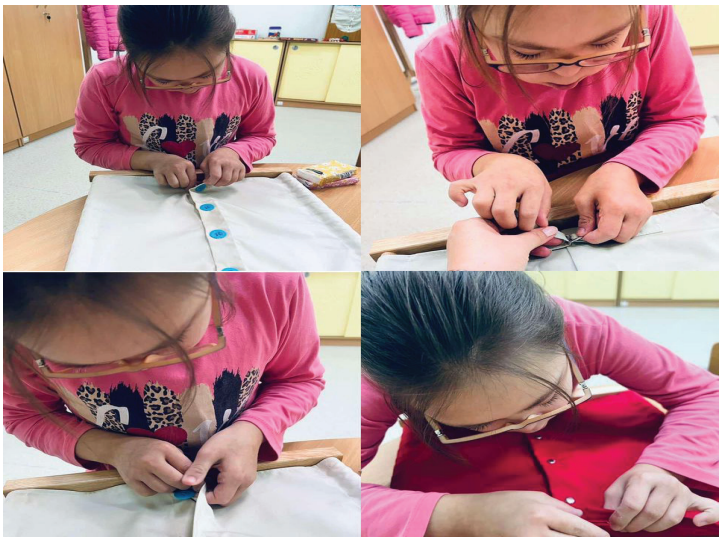
KABINET ZA RADNU TERAPIJU

Svako dijete ima potrebu za kretanjem, uspostavljanjem socijalne interakcije, za razumijevanjem, uspostavljanjem pozitivnih emocionalnih odnosa; prvo sa svojim bližnjima, a zatim s okolinom. Potrebu da se osjeća voljeno. Ono traži pažnju, prihvaćanje, razumijevanje kako bi se osjećalo

samopouzdano i sretno. Sve te potrebe, što razvojem i sazrijevanjem, što faktorima okoline, utiču na djetetovo funkcioniranje u svakodnevnom životu. Kod neke djece te potrebe bivaju dobro organizirane i koordinirane ranim neurološkim razvojem (tokom prenatalnog, perinatalnog ili postnatalnog perioda razvoja), dok kod druge djece te potrebe postaju naglašenije jer se nisu dobro organizirale kad je to trebalo. Te potrebe postaju posebne potrebe. Dijete se tokom rasta i razvoja mora neprestano prilagođavati okolini i njezinim zahtjevima. Dinamika tih interakcija određena je djetetovim sazrijevanjem i promjenom okoline pa je cilj prilagodbe zadovoljenje djetetovih potreba i želja, kao i očekivanja okoline. Oštećenje djetetovih (motoričkih, senzoričkih, kognitivnih, perceptivnih i psihosocijalnih) funkcija utiče na sposobnost prilagodbe i izvođenje dnevnih aktivnosti. Radna terapija predstavlja važan segment osposobljavanja djeteta za samostalno funkcioniranje u aktivnostima svakodnevnog života koje obuhvaćaju brigu o sebi, produktivnost i slobodno vrijeme. Kod djece sa poteškoćama izuzetno je važno razviti vještine i sposobnosti koje im omogućavaju samostalnost.

Radna terapija se usmjerava na aktivnosti brige o samome sebi i poboljšanje fine motoričke koordinacije mišića i zglobova, osobito gornjih ekstremiteta. Radnom terapijom se razvija sposobnost korištenja predmeta za svakodnevnu upotrebu na svrsishodan način. Cilj radne terapije je facilitiranje izvođenja svakodnevnih aktivnosti i poboljšanje kvalitete života.

Radno terapijska intervencija kod djece s intelektualnim teškoćama može uključivati:

- učenje i uvježbavanje izvođenja aktivnosti samozbrinjavanja (hranjenje, oblačenje, higijena, kupanje, transferi)
- učenje i uvježbavanje produktivnih aktivnosti (vrtićki i školski zadaci, igra)
- učenje i uvježbavanje aktivnosti u zajednici (mobilnost)
- izrada pomagala za obavljanje aktivnosti dnevnog života
- vizualno-perceptivni i kognitivni trening
- senzorna stimulacija i senzorička integracija
- istraživanje interesa i aktivnosti slobodnog vremena
- savjeti i upute vezane za prilagodbu okoline u kojoj osoba funkcionira
- razvijanje socijalnih vještina i grupne interakcije
- korištenje kreativnih i ekspresivnih tehnika u terapijske svrhe

Aktivnosti radne terapije bazirane su na igri. Igra kao aktivnost potiče djecu na spontani razvoj vještina, a uz svoju terapijsku vrijednost, zabavna je i motivirajuća. U fazi kada dijete postigne sposobnost ruku, tj. kada motorika dovoljno sazrije, vrijeme je za trening svakodnevnih aktivnosti. Bez obzira na stepen samostalnosti djeteta u svakodnevnim aktivnostima, potrebno ih je provoditi kao bi se postigao osjećaj i automatizacija pokreta. Dijete može i pasivno sudjelovati u treningu te s puno strpljenja može doći do više faze funkcionalnosti. Trening aktivnosti jednostavna je i jako korisna metoda kojom se može postići najveća moguća samostalnost i funkcionalnost djeteta, a pritom je i zabavna aktivnost. Djetetu se ništa ne nameće i uči se kroz priču i igru.

LOGOPEDSKI KABINET

U okviru Centra, logoped ima ključnu ulogu u provođenju inkluzivnih praksi i pružanju podrške svima kojima je potrebna, uzimajući u obzir različite potrebe i izazove. Kako je organizovan rad logopeda u CRIP-u:

1. **Individualizirani pristup:** Logoped u Centru prilagođava svoj pristup svakom pojedincu s obzirom na specifične potrebe i izazove, uzimajući u obzir sve aspekte inkluzivnog pristupa.
2. **Rad s raznolikim skupinama:** Pruža podršku djeci s posebnim potrebama, mladima koji se suočavaju s teškoćama u komunikaciji. Prilagođava terapeutske tehnike i strategije kako bi odgovarale raznolikosti korisnika Centra.

3. **Inkluzivne radionice i aktivnosti:** Organizira i provodi inkluzivne radionice, igre i aktivnosti koje potiču razvoj jezičkih vještina, poboljšavaju komunikaciju i integriraju sudionike u zajednicu.
4. **Saradnja s multidisciplinarnim timom:** Logoped sarađuje s drugim stručnjacima unutar Centra, kao što je pedagog-psiholog, edukator-rehabilitator i somatoped kako bi zajedno pružili sveobuhvatnu podršku korisnicima.

5. **Rad sa porodicom:** Aktivno uključuju porodicu u proces terapije, pružajući im edukaciju, podršku i resurse kako bi se podržao kontinuirani razvoj komunikacijskih vještina kod kuće.
6. **Praćenje inkluzivnog napretka:** Redovito prate napredak svakog pojedinca, prilagođavajući terapijski plan prema potrebama i ciljevima inkluzivnog razvoja.
7. **Razvoj resursa za inkluzivnost:** Sudjelovanje u razvoju i implementaciji resursa koji podržavaju inkluzivnost, uključujući materijale, tehnologije i obrazovne alate.

KABINET ZA PSIHOSOCIJALNU PODRŠKU

Psihosocijalna podrška je usluga koja obuhvata stručne postupke i druge oblike pomoći i podrške kojima se potiče razvoj i unapređenje socijalnih ili odgojnih vještina korisnika. Kabinet za psihosocijalnu podršku postoji od osnivanja Centra za razvoj inkluzivnih praksi. Namijenjen je za pružanje podrške djeci s poteškoćama u razvoju, njihovim roditeljima/starateljima, članovima porodice, te učenicima osnovnih i srednjih škola.

Pružanje psihosocijalne podrške roditeljima/starateljima, članovima porodice i djeci s poteškoćama u razvoju je značajno za poticanje razvoja djeteta. Rad u Kabinetu za psihosocijalnu podršku se odvija individualno ili grupno.

U Kabinetu roditelji mogu dobiti informacije o psihosocijalnom razvoju djeteta, o uticaju okoline na razvoj djeteta, o značaju igre u razvoju djeteta, informacije o pravima iz odgojno-obrazovnog rada, o ostvarivanju prava u zdravstvenom sistemu, u oblasti socijalne zaštite. Jedan od zadataka psihosocijalne podrške jest i savladavanje psiho-socijalnih prepreka te osnaživanje pojedinca i porodice za funkcionisanje u svakodnevnom životu;

Kada je u pitanju rad sa djecom, Kabinet pruža podršku pri rješavanju konfliktnih situacija, pravilnom izražavanju emocija, usvajanjupravila ponašanja, pravilnog izražavanja emocija, razvoj pozitivne slike o sebi.

POGLEDI I MIŠLJENJA

Nedžla Kurtćehajić

TRANSCEDENTALNA MEDITACIJA I GLOBALNA MIROVNA INICIJATIVA

Sažetak

Biti u stanju božanske svijesti, ili imati Božiju misao u vječno slobodnom stanju, jedini je način da se postigne svjetski mir. Zauvijek mir počinje zadovoljstvom, a da bi se ostvario, čovjek mora biti zdrav tijelom i dušom i prepun vrlina. Kada se praktikuje redovno, transcendentalna meditacija može pomoći čovjeku da postigne unutrašnji spokoj dovodeći svoju svijest na viši nivo.

Zanemarivanje ličnih pitanja je nedovoljno u cilju mira u svijetu, koji je uvijek bio značajno pitanje. Budistička perspektiva postizanja mira je uporediva; prema njima, ključ je u održavanju stabilne dijalektike između naših akcija i svijeta oko nas. Prema budističkom učenju, ljudi mogu postići trajni mir samo sarađujući jedni s drugima.

Akademici mirovnih studija smatraju da kolektivna svijest vodi do krajnjeg cilja mira, zbog čega se fokusiraju na sveobuhvatan pristup, a ne na individualne postavke. Svaki član društva doprinosi društvenom okruženju, koje zauzvrat oblikuje kolektivnu svijest i utiče na to kako njegovi članovi misle i djeluju. Društveno nasilje, uključujući terorizam, kriminal i rat, vođeno je nedostatkom koherentnosti u ovoj kolektivnoj svijesti.

Ključne riječi: Maharishi Mahesh Yogi, transcedentalna meditacija, bitak

TRANSCEDENTALNA MEDITACIJA I NJEN OSNIVAČ

Maharishi Mahesh Yogi- Osnivač svjetskog pokreta trascedentalne meditacije, osnovao je centre za meditaciju u svim većim gradovima svijeta. Priznat je kao najveći učitelj prosvjetljenja našeg vremena. Njegova vizija trascedentalne meditacije kao jednostavne i nenaporne tehnike koju svako može da praktikuje i na taj način stvara epohu za novo čovječanstvo razvijeno u svakoj oblasti života- tjelesnoj, mentalnoj,

materijalnoj i duhovnoj. Maharišijevo znanje je drevno znanje o Vedskim tradicijama koje je UNESCO proglasio kulturnim nasljeđem cijeloga svijeta. Vede predstavljaju tačan opis osnove dinamičnih načela naravnoga zakona. Riječ Veda odnosi se na stanje čistog znanja ili čiste svijesti u kojemu su znalac, proces spoznaje i znanje potpuno ujedinjeni.

Transcedentalna meditacija- vrsta mentalne tehnike, većina ljudi je počela primjenjivati tehniku iz različitih praktičkinih razloga-primjerice zbog želje za boljim fičkim i mentalnim zdravljem, povećanjem energije, smanjenjem anksioznosti i napetosti, ispunjenijim porodičnim odnosima, poboljšanjem jasnoće misli i većim uspjehom i ispunjenjem. U spontanom i prirodnom postupku meditacije, pozornost je odvučena u tiša stanja svijesti uz pomoć mantre (zvučne vibracije na sanskritskom jeziku koja umiruje um), koja dovodi do sređenija stanja mentalne aktivnosti, u konačnici sva mentalna iskustva se eliminišu i meditantt je ostavljen bez misli i bez osjetilnih iskustava-jedino šta preostaje je iskustvo čiste svijesti, oživljene unutar sebe. (Miklec,2009;34)

Pokret Transcendentalne meditacije (TM) promovira tihi stil meditacije uključujući ponavljanje mantre. Sredinom 1950-ih, Maharishi Mahesh Yogi je razvio tehniku u Indiji. Mnogi ljudi se zaklinju u prednosti TM-a, uključujući smanjenje rizika od srčanih bolesti i visokog krvnog pritiska, kao načina za postizanje opuštenijeg stanja svijesti bez stresa. Od 1958. do 1965. Maharishi je podučavao desetine hiljada ljudi širom svijeta, oslanjajući se na duhovna i vjerska učenja svog mentora, Gurua Deva. Maharishijeva tehnička prezentacija dovela je do porasta popularnosti TM-a od 1960-ih do 1970-ih, kada su ga praktikovale poznate ličnosti. Njegov sljedeći korak bio je početak edukacije nastavnika tehnike, kao i stvaranje grupa koje bi ciljale na specifične demografske kategorije, kao što su poslovni ljudi i studenti. Početkom 2000-ih postojali su milioni praktičara TM-a, a globalna TM organizacija se proširila i uključila razne obrazovne i zdravstvene proizvode i usluge. TM tehnika uključuje tiho ponavljanje zvuka koji se zove mantra u trajanju od 15-20 minuta dva puta dnevno kao dio režima svakodnevne prakse. Predaju ga certificirani nastavnici tokom trajanja standardnog kursa nastave, koji se razlikuje od zemlje do zemlje. TM je nereligijski pristup smanjenju stresa, opuštanju i samopoboljšanju, prema njegovim zagovornicima.

SVRHA PRAKTIKOVANJA TRANSCEDENTALNE MEDITACIJE

- Doživjeti stanje prosvjetljenja, Nirvane, Samadija, neograničene svijesti, stanje čiste svijesti. Svi ovi pojmovi označavaju samo jedno, BITAK.

Bitak- život, On je postojanje. Biti znači živjeti, postojati. Bitak ili postojanje izražava se u različitim aspektima života: mišljenju, govorenju, djelovanju, iskustvu i osjećanju. Osnova svih vidova je bitak. On je

nemanifestovana stvarnost svega što živi ili što će biti. On je vječan i neograničen, osnova čitavog pojavnog postojanja kosmičkog života. Bitak je sveprožimajuće vječno polje svemoćne stvaralačke inteligencije. (Dolazi od engleske riječi Being koja se odnosi na čisto postojanje, transcedentnu suštinu koja proživa sve stvoreno) (Maharishi 1999:39) Kada se govori o bitku u radu, koriste se sinonimi poput stanja čiste svijesti, polje neograničenih mogućnosti, stanje prosvijetljenja, nirvana, apsolut. On također predstavlja najdublji oblik posljednjih dostignuća u savremenoj fizici, i opis je osnove razine ujedinjenja, jedinstvenog polja narvnog zakona ili superpolje. Potpuno znanje ovoga konačnog polja može se dostići jedino na razini svijesti i to samo u izravnom subjektivnom stanju. Dostići to jedinstveno iskustvo čiste svijesti, znači biti svjestan vlastite naravi i to je jedna od najrazvijenih i najprofinjenijih razina neurofizioloških funkcija. (Miklec 2009:20)

Riječ meditacija je složenica dviju latinskih riječi, medium (središte, izvorište,izvor misli i svih mentalnih aktivnosti i ire (kretati se). U nazivu transcedentalna meditacija sadržan je opis tehnike. Transcendere znači prekoračiti, pa postupak meditacije ostvariuje prekoračenje mentalne aktivnosti i iskustvo čiste svijesti. Stanje u kojem su znalac i znanost ujedinjeni procesom spoznaje. Predstavlja jedinstveno polje. Jedisntveno polje sadrži pun potencijal svih zakona prirode u njihovom kompaktnom i integriranom stanju.

Ovo je jedan od najnaprednijih i najispunjenijih nivoa neurofiziološkog funkcionisanja, zbog čega postizanje ovog jedinstvenog stanja čiste svijesti podrazumijeva svijest o vlastitoj prirodi. U Maharishijevoj vedskoj nauci postoje precizni procesi za čišćenje neurološkog sistema, njegovu regulaciju i usavršavanje. Da bi se postiglo stanje čiste svijesti, moraju biti uključeni i pojedinac i društvo. Kao rezultat toga, kvalitet života pojedinca može se poboljšati u svakom aspektu društva usklađivanjem njihove svijesti sa određenim područjem prirodnog prava. Sve ovo služi kao temelj za centralnu hipotezu rada. Osnova međunarodnog mira je miran pojedinac.

Najsavremenije teorije fizičara zaronile su u područje svih prirodnih zakona. Jedinstvena kvantna polja razotkrivaju samodjelujuće polje svijesti kao temeljne kvalitete jedinstvenog polja. Naučna zajednica sada shvata da je sve u kosmosu zasnovano na jedinstvenom polju svih prirodnih zakona i da se na sve može uspešno delovati iz tog jednog područja, koje je veoma intimno jer je svačije SEPSTVO . Možemo utjecati na naciju u cjelini uz pomoć tehnologije jednog polja. **Sa tehnologijom jedinstvenog polja možemo djelovati na naciju i pojedinca u cjelini.**

Istraživanja pokazuju da osobe koje koriste TM tehniku doživljavaju stanje dubokog odmora u smislu fiziološkog funkcionisanja, umjesto da negativno reaguju na stres. Istraživanja pokazuju da osobe koje praktikuju TM, čak i kada ne meditiraju, imaju niže fiziološke i biohemijske vrijednosti od onih koje ne praktikuju TM. Tlak u krvi, brzina disanja, brzina ritma i broj otkucaja srca su samo neki primjeri ovih mjerenja.

Smanjenje anksioznosti, depresije i neurotičnosti, povećanje poizivnih osobina ličnosti

-Naučno istraživanje transcedentalne meditacije uključuje i veliki broj psiholoških studija koje su izradile različite istraživačke ekipe tokom posljednja tri desetljeća, služeći se tekstovima ličnosti i porast tolerancije na stres kod onih koji primjenjuju tehnike TM-a. Ovdje se transcedentalna meditacija posebno preporučuje ljudima s ponavljujućim psihofiziološkim preopterećenjima i uz poremećaje koji su sasvim psihološki i neurološki, za sve vrste problema koji se pogoršavaju zbog mnogobrojnih stresova u svakodnevnom životu.

PROBLEM SVJETSKOG MIRA

Mir se može postići samo kroz stanje božanske svijesti, ili Božji um u vječno slobodnom stanju. Sve dok na planeti ima ljudi, potraga za mirom u svijetu je uvijek bila ozbiljno svjetsko pitanje. Blaženstvo je temelj spokoja. Ne može biti miran dok nije srećan. Pasivnost bez dugoročnog zadovoljstva je gubljenje vremena. Noću nema aktivnosti. Međutim, kada se osoba ujutro probudi i ponovo joj se otvori carstvo misli, govora i djela, shvati da ovo privremeno stanje spokoja koje je doživio nije trajno. Odsustvo misaonog naboja jedini je faktor koji doprinosi iskustvu mira, koji se postiže prestankom svake mentalne aktivnosti. Misli i akcije pojedinca počinju da vrše pritisak na njihov um kada se ponovo angažuju. Kao rezultat toga, osoba počinje osjećati nedostatak mira. Vježbanje vježbi koje otupljuju um tokom dužeg vremenskog perioda je loša ideja, jer samo služi za otupljivanje intelekta. Samo dok se sama suština uma ne pretvori u stanje ekstaze može se postići trajni mir. Transcendentalna meditacija, koja prenosi um u carstvo transcendencije, izvor svekolike sreće, je efikasan alat za pronalaženje unutrašnjeg mira. Kada nekoj osobi nedostaje poniznosti, ona ili ona postaje paralizovana anksioznošću zbog gubitka osjećaja vlastite vrijednosti i ometanja trivijalnostima života. Budući da je strah ukorijenjen u nedostatku samopouzdanja, može se izjednačiti s nedostatkom blaženog zadovoljstva. Da bi se zaista ispunila ogromna žeđ uma, ne postoji ništa na svijetu što bi se ikada moglo pronaći. Postoji samo jedno polje zadovoljstva, a to je transcendirajuće polje svjesnosti blaženstva, koje se može lako postići i u njemu se može uživati tokom cijelog života. Svaka misao, riječ i ponašanje pojedinca utječu na cijeli univerzum. Shodno tome, za dobrobit pojedinca i čitavog kosmosa, imperativ je da on ili ona budu fizički i duhovno sposobni i puni vrlina. Činjenica da cijeli univerzum reagira na postupke jedne osobe je naučna činjenica koje većina ljudi nije svjesna. (Mahariši 1999:84)

Nastojanje da se riješi problem međunarodnih sukoba zanemarivanjem problema pojedinaca potpuno je neadekvatan način za uspostavljanje svjetskog mira. Ova teorija može se dovesti u sličnu vezu na budistički pogled za ostvarenje mira. Iako Transcedentalna meditacija nije dio budizma. Slični su pogledi na mir. Budizam zamišlja mir kao

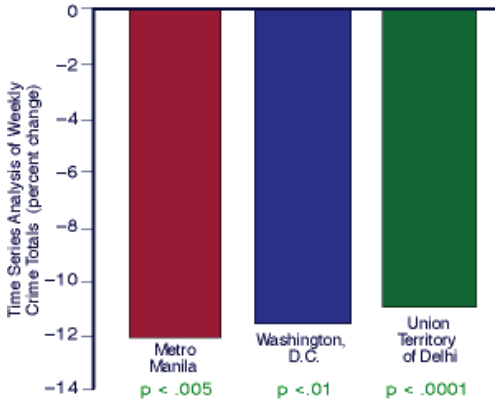
unutrašnje stanje mentalnog spokoja koje se širi prema van. Postizanje stanja unutrašnjeg mira moglo bi biti inspiracija za sve. Buda je postigao unutrašnji mir praktikovanjem meditacije, što ga je inspirisalo da radi za mir u svijetu

Bliže je dinamičnoj, kompleksnoj teoriji mira koju zagovara Johan Galtung (1993: 23), norveški pionir mirovnih studija, u kojoj je svijet „upravo proces izgrađen na raznolikosti u međusobno utjecajnoj interakciji", da se svijet posmatra kao budistički. Uvjet ravnoteže je stalna dijalektika između naših aktivnosti i svijeta u ovom svijetu nekoliko razina različitosti, prema Galtungovoj teoriji mira. Mnogi mirovni naučnici i aktivisti na terenu prihvataju ovaj koncept mira, koji je povezan sa onim što budizam vidi kao mir. Taj mir je rezultat zajedničkog rada svih koji se uklapa u budistički pogled na stvarnost, koji naglašava kako je sve međusobno povezano i međuzavisno u svakom scenariju. Budisti preferiraju sveobuhvatan pristup miru, umjesto da se fokusiraju na mir u specifičnim kontekstima kao što su škole, porodice ili okolina. Još jednom, ovo je prilično blizu onome što mnogi istraživači mirovnih studija vjeruju da je krajnji cilj mira (Brock-Utne, 1997; Galtung, 1993; Galtung & Ikeda, 1995; Turpin & Kurtz, 1997) .„Rat nastaje u ljudskoj mašti", navodi se u povelji UNESCO-a. Nadalje, kaže se da rat počinje u kolektivnoj svijesti čitavih društava, prema vedskoj nauci o svijesti, a ne u umovima pojedinačnih političara ili generala." (Maharishi 1999:213)

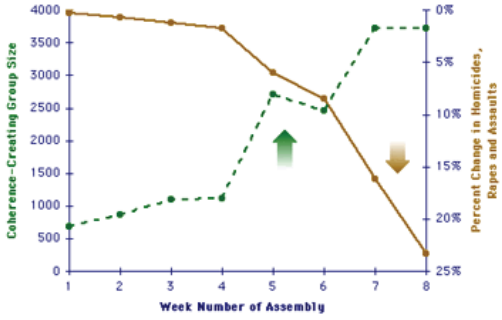
U ovom kontekstu, izraz "kolektivna svijest" znači otprilike isto što i "nacionalno raspoloženje", "klima investitora" i "zeitgeist" na njemačkom (duh vremena). Prema vedskoj nauci o svijesti Maharishi Mahesh Yogija, kolektivna svijest društva je društveni milje koji su stvorili njegovi pojedinačni članovi, koji zauzvrat utječe na misli i ponašanja tih istih pojedinaca. Tek kada je ta kolektivna svijest nekoherentna, pojedinci i grupe su uznemireni, a ta nekoherentnost direktno pokreće društveno nasilje kao što su terorizam, kriminal i rat. Maharišijevo objašnjenje je malo komplikovanije.

Postoji rastuća količina napetosti u kolektivnoj svijesti svakog društva, zbog čega dolazi do nasilja, negativnosti, sporova, kriza i problema. Unutrašnje i vanjsko nasilje, rat i nered mogu se pojaviti kada nivo stresa poraste do određene granice. Grupe koje stvaraju mir, u teoriji, sprečavaju terorizam i sukobe tako što rastvaraju stres u kolektivnoj svijesti prije nego što on postane društveno nasilje.

Terorizam i sukobi nisu jedine stvari koje pogoršava naš kolektivni stres. Kriminalitet i ekonomska nestabilnost su takođe pogoršani nedostatkom jasnoće u vladinim politikama. Mnoga istraživanja sugeriraju da velike grupe profesionalaca za stvaranje mira imaju značajan utjecaj na sva ova područja smanjenjem društvenog stresa. Terorizam i sukobi nisu jedine stvari koje pogoršava naš kolektivni stres. Ovaj sistem ohrabruje kriminal, ekonomsku nestabilnost i nepovezanost vlade. Pokazalo se da svaki od ovih sektora ima velike koristi od smanjenja socijalne napetosti koju donose velike grupe profesionalaca koji stvaraju mir.

Ovaj grafikon kombinuje tri odvojene demonstracije kako bi pokazao da su masovne grupe koje stvaraju mir dosljedno smanjile kriminal u glavnim gradovima širom svijeta. Tokom vremena kada se grupa okupila, nivo kriminala je pao daleko ispod prethodno postojećeg nivoa u sva tri slučaja. Na osnovu prethodnih uzročnih faktora i sezonskih ciklusa, vremenske prilike ili promjene u pokrivenosti policije ne mogu objasniti ovo smanjenje kriminala. Nadalje, budući da su dvije od tri grupe bile sastavljene od zapadnjaka koji posjećuju azijske gradove, ova studija je također otkrila da se čini da organizacije za stvaranje mira rade na fundamentalnom nivou koji nadilazi političke, kulturne i etničke barijere. (Izvor: [For Manila and New Delhi]: The Journal of Mind and Behavior, 8, 67-104. [For Washington, DC:] The Journal of Mind and Behavior, 9, 457–485.)

Jedinstvena statistika o kriminalu FBI-a korištena je u nacionalnom demonstracijskom projektu u Washingtonu, D.C. od 7. juna do 30. jula 1993., kako bi se vidjelo može li organizacija posvećena promicanju mira smanjiti kriminal.

Tokom dva mjeseca, grupa praktičara transcendentalne meditacije porasla je sa 800 na 4000 ljudi. Dok je nasilni kriminal naglo rastao u prvih pet mjeseci ove godine i usred skoro rekordnih ljetnih vrućina, nasilni kriminal je počeo da se smanjuje i nastavio opadati do kraja eksperimenta (najveći pad od 23,6 posto), nakon čega je ponovo počeo da se penje. Ovaj rezultat je bio manji od dva dijela na milijardu koji će vjerovatno biti posljedica nasumičnih varijacija u nivou kriminala (p .000000002).

Prethodni uzročni elementi, temperatura, padavine, vikendi i aktivnosti policije i zajednice protiv kriminala ne mogu se pripisati smanjenju kriminala. (Izvor: Social Indicators Research 47: 153-201, 1999).

Transcendentalna svijest – direktna svijest o jedinstvenom polju prirodnog zakona – je tajna stvaranja mira. Svaki stručnjak za stvaranje mira je dobro upućen u subjektivnu tehniku transcendiranja – dozvoljavajući umu da se smiri duboko u sebi dok ne nadiđe misao. Ne postoje jedinstvene misli ili percepcije koje zamagljuju um. Iskustvo transcendentalne svijesti karakterizira osjećaj mirne svijesti.

Transcendentalna svijest uspostavlja vezu između individualne i kolektivne inteligencije cijele prirode. Uticaj je ogroman: za pojedince, Transcendentalna svijest ima dubok utjecaj na njihovu vlastitu evoluciju i, kada se prakticira u grupama, ima lako uočljiv učinak na društvo.

Transcendentalna svijest je naučno dokazana. Transcendentalna svijest, prema vedskoj nauci, javlja se u četvrtom primarnom stanju svijesti koje se razlikuje od tri najčešće opažena stanja budnosti, spavanja i sanjanja. Transcendentalna svijest je identificirana kao četvrti primarni nivo svijesti u značajnoj količini studija posljednjih decenija.

1. Postoje brojne prednosti TS za pojedince. Mnoge naučne studije pokazuju da redovno izlaganje transcendentalnoj svijesti rezultira trenutnim i kumulativnim dobrobitima za pojedinca, kao što su smanjena anksioznost, povećana kreativnost i inteligencija, poboljšana psihološka zrelost do nivoa koji se rijetko vidi u istraživačkoj literaturi i poboljšano fizičko zdravlje. (IZVORI: 1. (Journal of Clinical Psychology 45, 1989).
2. (Journal of Clinical of Psychology 33, 1977).

Praksa transcendentalne meditacije se sistematski provodi širom Ujedinjenog školskog distrikta San Francisca u SAD, uz podršku Fondacije David Lynch za obrazovanje zasnovano na svijesti i svjetski mir, pod nazivom "TM/Tiho vrijeme program".

Tokom proteklih pet godina, stotine javnih i privatnih škola i koledža širom SAD-a, Latinske Amerike, Evrope, Azije i Bliskog istoka uključile su svakodnevnu grupnu praksu tehnike transcendentalne meditacije za smanjenje stresa i za promicanje mira.

Pokretačka motivacija za kreatore obrazovne politike i školske administratore da implementiraju i održavaju ovaj program su rezultirala značajna poboljšanja u akademskom uspjehu, prosjeku ocjena, pohađanju škole i stopi diplomiranja, te značajnom smanjenju disciplinskih problema i nasilja u školi. Budući da je primarna svrha obrazovanja razvijanje punog mentalnog potencijala učenika, uključivanje transcendentalne meditacije u dnevni akademski raspored je prirodno i logično i postiglo je zapanjujući uspjeh.

O ovim vrlo uspješnim školskim projektima i njihovim pozitivnim akademskim rezultatima bilo je široko medijsko izvještavanje.

Pored povećanja obrazovnog učinka, uvođenje TM-a u škole i školske zajednice pruža jednostavan način za stvaranje i održavanje grupa koje promovišu mir uz male ili nikakve troškove. Istraživanja su povezala ove grupe koje meditiraju u školi i zajednici sa značajnim smanjenjem kriminala i nasilja i poboljšanim kvalitetom života u njihovim susjednim četvrtima, kao i na nivou grada. (IZVOR: https://youtu.be/ckwYGRQMDIU)

Vojska: Izgradnja otporosti, optimizacija performansi i promicanje dalekovidnog razmišljanja i djelovanja među vojnicima

Inkorporacija ovog dubokog mirotvornog pristupa u vojnu i vojnu obuku je fenomen koji se brzo razvija u mnogim zemljama širom svijeta. Pokazalo se da takva obuka povećava otpornost među vojnicima, efektivno ih „cijepi" protiv razaranja borbenog stresa i rezultirajućeg PTSP-a. Koriste ga i američka vojska (DoD) i Uprava za veterane za liječenje vojnika i veterana oboljelih od PTSP-a – sveprisutan i eskalirajući problem u vojsci danas.

Stoga se ovaj pristup šire inkorporira u vojne akademije i univerzitete. Mnoge zemlje u Africi i Latinskoj Americi uvele su ovaj mirotvorni pristup, bilo u granama vojske ili u akademskim institucijama. (IZVOR: https://www.upi.com/Health_News/2016/01/13/Meditation-may-reduce-PTSD-medication-in-soldiers/4151452704952/?spt=hs&or=hn)

Gdje god se značajna grupa sigurnosnih snaga, kao što su trupe u vojnoj bazi, podučava o ovim tehnologijama mira, vidljivi efekat prelivanja smanjenog stresa i sve veće smirenosti se uočava u okolnom društvu. Kada je takva grupa koja stvara mir dovoljno velika, moćan i vidljiv efekat se uočava i na nacionalnom nivou. Ovaj važan nacionalni efekat promicanja mira ispitan je u primjerima u nastavku.

Još jedna uspješna strategija implementacije za nacionalnu grupu za stvaranje mira je unutar nacionalnih sigurnosnih snaga. Ovi posvećeni i disciplinovani profesionalci su zaduženi da štite naciju od spoljašnjih i unutrašnjih pretnji. Postoji vrlo mali dodatni trošak za obuku i opremanje ovih snaga sigurnosti, ili posebnog krila unutar vojske, sa efikasnim oruđem za ublažavanje društvenog stresa – prije nego što izbije u društveni sukob. Ovim pristupom koji stvara mir, ne samo da je moguće, već i relativno lako ublažiti akutni društveni stres, i na taj način neutralizirati neprijateljstvo unutar protivnika – tj. eliminirati neprijateljstvo unutar neprijatelja – i na taj način spriječiti izbijanje rata.

GLOBALNA MIROVNA INICIJATIVA

Fondacija Brahmananda Saraswati (SAD) i Brahmananda Saraswati Trust (Holandija) su dobrotvori Globalne mirovne inicijative, nereligijske filantropske organizacije. Transcendentalna meditacija i TM-Sidhi su dvije napredne tehnike meditacije koje Globalna mirovna inicijativa ima za cilj da izgradi i održi stalnu grupu od više od 9.000 stručnjaka koji zajedno vježbaju. Utvrđeno je da ova praksa kolektivne meditacije ima mjerljiv utjecaj na društvo, prema naučnoj studiji. Kao jedna od najstarijih tradicija znanja, vedska tradicija Indije je izvor ove "tehnologije mira". Maharishi Mahesh Yogi, široko priznat kao najveći vedski učenjak i naučnik svijesti našeg vremena, vaskrsao ih je u današnje vrijeme. U Indiji, tradicionalni čuvari vedskog znanja – vedski panditi čiji je istorijski posao bio da održavaju društveni sklad kroz ovu nauku mira – čine jezgro tima stručnjaka za mir od 9.000 ljudi.

"Ovaj rad... zaslužuje najozbiljnije razmatranje. Može se uvjerljivo tvrditi da potencijalni utjecaj ovog istraživanja premašuje bilo koji drugi tekući program socijalnog ili psihološkog istraživanja. Istraživanje je preživjelo širi niz statističkih testova od većine istraživanja u području rješavanja sukoba. Mislim da ovaj rad i teorija koja ga podupire zaslužuju najozbiljnije razmatranje od strane akademika i kreatora politike." - David Edwards, Ph.D., profesor vlade na Univerzitetu Teksas u Austinu

*GRUPA OD 9.000 STRUČNJAKA U INDJIJI UDRUŽUJE SE SA GLOBALNOM MIRNOM INICIJATIVOM ZA IZGRADNJU SVJETSKOG MIRA. TEHNIKA KOJU KORISTE OVI STRUČNJACI NAUČNO JE POKAZANA DA SE SMANJUJE TERORIZAM I RAT I UNAPREĐUJE KOLEKTIVNU SVIJEST.

Globalna mirovna inicijativa ima za cilj da promoviše međunarodnu harmoniju Transcendentalnu meditaciju i Globalnu mirovnu inicijativu je stvorio Maharishi Mahesh Yogi, koji je osnovao našu organizaciju. Maharišijev instruktor, Brahmananda Saraswati, bio je poznati duhovni vođa i Shankaracharya iz Jyotir Matha, Indija – najistaknutiji eksponent indijske tradicije vedskog znanja – i njegovo ime je bilo inspiracija za ime organizacije.

Onaj ko je od malih nogu učen u meditaciji i vedskom načinu života naziva se indijskim panditom. Transcendentalna meditacija i njeni napredni programi podučavani su Vedskim panditima koji učestvuju u Globalnoj mirovnoj inicijativi. Oni žive u velikim grupama i svakodnevno meditiraju dugo vremena. Globalna mirovna inicijativa će pomoći ukupno 9.000 mirovnih profesionalaca. Prema istraživanju, postojanje grupe ove veličine trebalo bi biti dovoljno da donese mir na cijeloj planeti.

*NAUČNA ISTRAŽIVANJA PODRŽAVAJU EFIKASNOST PANDIT GRUPE

Glavna svrha osnivanja velike grupe Vedskih Pandita je stvaranje efekta koherentnosti i harmonije u svjetskoj svijesti. Naučna istraživanja su pokazala da se negativni trendovi smanjuju, a pozitivni trendovi

jačaju kad god dovoljan broj ljudi prakticira transcendentalnu meditaciju i napredni TM-Sidhi program. Ovi korisni efekti su uočeni kada 1% populacije je naučilo transcendentalnu meditaciju ili kvadratni korijen od 1% populacije prakticira TM-Sidhi program, uključujući Yogic Flying, na jednom mjestu Ovaj fenomen je poznat kao Maharišijev efekat, u čast Maharišija koji ga je predvidio 1960. godine, petnaest godina pre nego što je počeo da se empirijski potvrđuje naučnim istraživanjima.

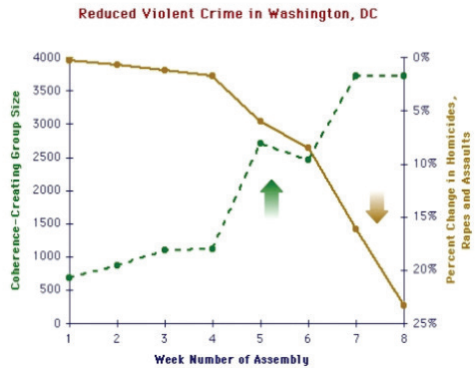
(IZVOR:https://vedicpandits.org/peace-creating-group/science-2/)

*POLJE EFEKTA SVIJESTI- Utjecaj grupe koja meditira putuje kroz temeljno polje – na isti način na koji možete čuti radio program uživo koji se emituje sa drugog kraja svijeta. U jednom slučaju, elektromagnetno polje povezuje radio stanicu i vaš radio. U drugom primjeru, polje svijesti povezuje meditatora s ostatkom populacije. Talasi koherentnosti iz grupe koja stvara mir širili su se po cijelom polju svijesti, proizvodeći blagotvoran i mjerljiv utjecaj u cijelom društvu. (IZVOR: https://vimeo.com/354226820/485632a516?embedded=true&source=video_title&owner=83700684

STUDIJE SLUČAJA

Vašingtonska studija

Nasilni zločin je smanjen za skoro 25% u Washingtonu DC kada se grupa od 4.000 Yogic Flyers okupila nekoliko sedmica u ljeto 1993. Ovo istraživanje je objavljeno u recenziranom časopisu Social Indicators Research 1999 47(2):153-201.

POVEĆANJE ZA SVIJET

Dokazi pokazuju da će grupa meditanata jednaka kvadratnom korijenu od 1% populacije donijeti mir cijelom društvu. Kako kvadratni korijen od 1% svjetske populacije od 7 milijardi iznosi 8.400, cilj grupe Vedskih Pandita je 9.000.

SMANJENJE ORUŽANOG SUKOBA

Kritički eksperimentalni test pristupa koji je koristila Globalna mirovna inicijativa sproveden je tokom vrhunca rata u Libanu. Svakodnevno istraživanje dvomjesečnog skupa ljudi koji su prakticirali naprednu transcendentalnu meditaciju u Izraelu 1983. godine pokazalo je da je, u danima kada je broj učesnika (desna osa „TM Group Size"

na grafikonu lijevo) bio visok, rat smrtni slučajevi u susjednom Libanu opali su za 76% ($p < 10\text{-}7$). Osim toga, kriminal, saobraćajne nesreće, požari i drugi pokazatelji društvenog stresa u Izraelu (kombinovani u kompozitni indeks) svi su u snažnoj korelaciji sa promjenama u veličini grupe koja stvara mir. Ostali mogući uzroci (vikendi, praznici, vrijeme, itd.) su statistički kontrolirani. Ovi rezultati su naknadno replicirani u devet uzastopnih eksperimenata tokom dvogodišnjeg perioda tokom vrhunca Libanskog rata. Rezultati ovih intervencija uključivali su: smrtni slučajevi vezani za rat smanjeni za 71%, ratne povrede pale za 68%, nivo sukoba je opao za 48%, saradnja među antagonistima povećana za 66%

Nacionalna implementacija: Mozambik

Moć ovog pristupa je istorijski demonstrirana kada je bivši predsednik Mozambika Joaquim Alberto Chissano osnovao krilo za prevenciju u okviru svoje vojske 1993. godine. Nakon 20 godina građanskog rata koji je opustošio njegovu zemlju, stvarajući ogromnu dislokaciju i siromaštvo, predsednik Chissano je predstavio TM i unapredio TM-Sidhi program prvo svojim kolegama vođama i komandantima, a zatim i svim svojim nacionalnim snagama, integrišući svakodnevnu grupnu praksu u njihovu vojnu rutinu. Gotovo odmah, intenzivna atmosfera neprijateljstva koja je dugo vladala zemljom je splasnula. Stope kriminala su značajno pale, praćene snažnim pozitivnim društvenim i ekonomskim trendovima koji su kulminirali slobodnim i otvorenim demokratskim izborima – i trajnim stanjem mira. Predsjednik Chissano danas je najavljen kao istaknuti mirotvorac, zaslužan za transformaciju ratom razorene zemlje Mozambik u jednu od najuspješnijih afričkih demokratija.

Predsjednik Chissano i njegov bivši komandant vojske, general-pukovnik Tobias Dai, predstavili su ove i srodne rezultate na nizu javnih konferencija i samita vezanih za odbranu 1994-1995. Iz zbornika izdvojeni su citati: "U našoj istinskoj potrazi za mogućim rješenjima za teške probleme s kojima se zemlja suočava, pojedinci na visokim nivoima u hijerarhiji naše zemlje započeli su praksu programa transcendentalne meditacije. Nakon ozbiljnog i kritičnog proučavanja ove i srodnih tehnologija koje su se nudile, Zajednički načelnik generalštabova Oružanih snaga odlučio je da ove programe implementira u okviru Oružanih snaga."

"Najviše smo bili začuđeni kada smo vidjeli da se mir održava nakon toliko vremena sukoba u zemlji. Među onima koji su se ranije borili vladala je harmonija. Ono što se činilo gotovo nemogućim sada je postalo stvarnost: braća koja su bila podijeljena vanjskim silama i koja su se borila jedni protiv drugih, ponovo su se razumjela. Ove iznenađujuće koristi su kulminirale realizacijom slobodnih i demokratskih izbora u cijeloj zemlji, bez značajnijih incidenata nasilja. Naš zaključak je da je implementacija programa Transcendentalne meditacije i TM-Sidhi u okviru Oružanih snaga Mozambika bila vrijedna truda, te da su rezultati u skladu sa predviđenim."—Lt. General Tobias Dai

Nacionalna implementacija: Ekvador

Ovaj pristup je na sličan način primijenjen u Ekvadoru na testu na terenu koji je organizirao tadašnji zamjenik ministra odbrane general-potpukovnik José Martí Villamil de la Cadena. Godine 1995., general Villamil je pokrenuo "Projekat koherencije", u kojem je 3.000 ekvadorskih vojnika naučilo program transcendentalne meditacije i zajedno ga praktikovalo – i time okončao dugogodišnji, eskalirajući granični sukob između Ekvadora i Perua. General Villamil opisuje ovo iskustvo u svom članku.

" Ove tri hiljade vojnika – oficira, kadeta i vojnika – koji su zajedno meditirali stvorili su zastrašujući val pozitivne energije koji se mogao osjetiti na velikoj udaljenosti, generirajući uzlet patriotizma u Ekvadoru i snažan novi duh jedinstva. Predsjednik je donosio efektivne odluke i bio u stanju da podstakne nacionalnu volju. Srednji redovi su pokazali svoje sposobnosti u borbi, dok su se male jedinice i pojedini vojnici borili disciplinovano i hrabro. Bio je to prvi put u modernoj istoriji da Ekvador nije pretrpio povlačenje. Uvjeren sam da je kolektivna meditacija projekta Coherence bila ključni faktor koji je doveo do ove promjene."

(IZVOR: https://lasol.org/en/results.html)

ZAKLJUČAK

Društvene nauke: filozofija, teologija, književnost, historija bave se zapisom onoga što su ljudi vrijednovali, ka oi onoga što bi trebalo vrednovati u različitim sferama ljudskog života. Osnova svih relativnih vrijednosti u životu je apsolut, izvor i kraj svega. Bez pravog znanja o apsolutu, napredak društvenih nauka ostaje nepotpun. Filozofija itekako teži istraživanju apsoluta, ali bez direktnog iskustva apsoluta, njegova priroda se ne može shvatiti pomoću logike. Bez meditacije um ne može doživjeti finija područja relativnog postojanja i spoznati prirodu apsoluta. Izučavanje političkih nauka ostvarit će tek svoju potpunu vrijednost i postići cilj, ako se znanje o organizacijama zasniva na potpuno razvijenim unutrašnjim potencijalima i time poboljšanim osobinama i sposobnostima čovjeka. (Maharishi 1999:190)

U sociologiji se grupe i zajednice proučavaju kao cjelina. Da bi se poboljšao kvalitet života za sve ljude, radi na poboljšanju strukture društva. Društveno ponašanje članova je pod utjecajem njihovih vlastitih mentalnih stanja. Za postizanje sopstvenih ličnih ciljeva, na ponašanje prema drugima utiče unutrašnje nezadovoljstvo. Misija sociologije nije potpuna osim ako se ne fokusira na kultiviranje većeg osjećaja blagostanja i suosjećanja za one oko nas. Sociolog koji nema samosvijest i samopouzdanje nije u stanju analizirati i unaprijediti ljudske veze kroz sociologiju. Da bi se postigao unutrašnji mir i zadovoljstvo transcendentalnom meditacijom, mora se isprazniti um od svih misli i osjećaja koji nisu u skladu s njihovim osnovnim uvjerenjima. Sposobnost prilagođavanja različitim ljudima i situacijama u društvu ključna je za poboljšanje društvenih odnosa. Um i srce pojedinaca mogu se razviti za poboljšanje društvenih odnosa.

Mozak je izvor nasilnog ponašanja. Nasilje se može spriječiti samo vraćanjem normalnog funkcionisanja mozga. Pristup miru zasnovan na mozgu obnavlja individualni i globalni nivo neurološkog funkcionisanja. Iz razmatranih istraživanja, nema metodoloških grešaka, u ispitivanju sukoba kao rezultat Maharišijevog efekta, a rezultati su konzistentni u mnogim različitim scenarijima sukoba i geografskim lokacijama. Bez obzira koliko se ta ideja činila nevjerovatnom, vjerujem da ovo istraživanje treba shvatiti ozbiljno.

Ovakav pristup miru, možda izaziva skepticizam, pretjerano romantičarsko ili utopističko viđenje ali, nauka o miru može i sama djelovati kao takva ipak je jedno veoma racionalno i zdravorazumsko poimanje svijeta, ohrabrujući ljude - sve ljude koji vole mir. U svijetu razorenom terorizmom, u svijetu koji srlja u rat civilizacija, nije samo racionalno već i etički odgovorno podržati ovakvu naučno dokazanu izradu programa

Summary

"Transcendental Meditation and the Global Peace Initiative"

Summary

Being in a condition of divine consciousness, or having God's thought in an eternally free state, is the only way to attain world peace. Forever peace begins with contentment, and for it to materialise, one must be healthy in body and soul and brimming with virtue. When practiced regularly, transcendental meditation can help one achieve inner serenity by bringing one's consciousness to a higher plane.

Ignoring personal issues is insufficient in the goal of world peace, which has always been a significant issue. The Buddhist perspective on attaining peace is comparable; according to them, the key is maintaining a steady dialectic between our actions and the world around us. According to Buddhist teachings, people can only achieve lasting peace by cooperating with one another.

Peace studies academics hold that collective consciousness leads to the ultimate objective of peace, which is why they focus on a comprehensive approach rather than individual settings. Every member of a society contributes to the social environment, which in turn shapes the collective consciousness and impacts how its members think and act. Social violence, including terrorism, crime, and war, is driven by a lack of coherence in this collective awareness.

Keywords: Maharishi Mahesh Yogi, Transcendental Meditation, Being

LITERATURA

Davies, J.L., & Alexander, C.N. (2005). Alleviating political violence through reducing collective tension: Impact assessment analyses of the Lebanon war. Journal of Social Behavior and Personality, 17(1), 285–338. Pristupljeno 26. April 2022.

Jogi, M. (1999). Nauka o Bitku i Umjetnost Življenja. Novi Sad: D.P. Budućnost.

Miklec, J. (2009). Transcendentalna meditacija Povratak Zdravlju (Vol. 4). Grafika Gulan.

Feller, S. (2016). Meditation may reduce PTSD, medication in soldiers. Pristupljeno: 24 April 2022, Link: https://www.upi.com/Health_News/2016/01/13/Meditation-may-reduce-PTSD-medication-in-soldiers/4151452704952/?spt=hs&or=hn

Hagelin, J., Rainforth, M., Cavanaugh, K., Alexander, C., Shatkin, S., & Davies, J. et al. (1999). Journal search results - Social Indicators Research, 47(2), str.153-201 Pristupljeno 25. April 2022.

Home - The Journal of Mind and Behavior - University of Maine. (2022). Pristupljeno: 23. Aprila 2022, Link: https://umaine.edu/jmb/

Payne, R. (1989). Reliability theory and clinical psychology. Journal Of Clinical Psychology, 45(2), 351-353. Pristupljeno 24. April 2022.

TM Research Overview | Research. (1999). Pristupljeno: 24 April 2022, Link: https://research.miu.edu/tm-technique/

IZ NASTAVNE PRAKSE

Tahira Konjić

PRIPREMA ZA ČAS OBRADE NASTAVNE JEDINICE IZ GRAMATIKE SLOŽENA REČENICA (RAĐENA PO ISHODIMA UČENJA)

Rezime

Sintaksa je naučna disciplina koja proučava pravila povezivanja riječi u rečenicu, tj. ustrojstvo rečenice.

U nastavi bos., hrv., srp., jezika jedan od težih zadataka je usvajanje nastavnih sadržaja iz gramatike.

Nastavna jedinica: Složena rečenica predviđena je NPP-om da se realizuje u VII razredu.

U ovoj nastavnoj pripremi iz oblasti Čitanje/ Informativni tekst ponuđene su strategije i edukativne igre kroz koje će učenici upotpuniti svoje znanje o složenoj rečenici, uočiti razlike između prostih i složenih rečenica na osnovu broja predikata.

Ključne riječi: složena rečenica, ishodi učenja, čitanje, informativni tekst, strategije

Priprema za čas br.1: Čitanje/Informativni tekst/Ključne ideje i detalji/Složena rečenica

Autor pripreme: Tahira Konjić, nastavnica bosanskog jezika i književnosti

JU OŠ ,,Čelić'', Čelić

Razred:VII

Nastavna oblast: Gramatika

Nastavna jedinica: Složena rečenica

Tip časa: Obrada (usvajanje novih znanja)

Zadaci časa:

Obrazovni: usvajanje novog jezičkog termina: složena rečenica; učenje i primjena pravila o složenoj rečenici

Odgojni: razvijanje ljubavi prema jeziku, govoru, čitanju i knjizi.

Funkcionalni: njegovanje govorne kulture,osposobljavanje učenika za primjenu gramatičkih pravila u praksi; razvijanje vještine slušanja i razlikovanja značenja.

Oblici rada: frontalni,grupni,individualni

Nastavne metode: Razgovora, usmenog izlaganja (obrazlaganje, objašnjavanje, shvaćanje, razumijevanje učeničkih samostalnih radova)

Nastavna sredstva: Naš jezik, udžbenik za VII razred, kreda u boji, nastavni listići, križaljka, flip chart, markeri, mikrobit

Vrijeme trajanja: 1 čas

Ishod učenja: Čita tekst u cilju utvrđivanja navoda teksta, donošenja logičkih zaključaka i citira konkretne tekstualne dokaze, argumentujući zaključke donesene na temelju teksta.

Pokazatelj razreda koji se pohađa: Donosi zaključke na temelju teksta i dokazuje ih citatima.

UVODNI DIO (do 7')

Uvod u učenje:

Kako ćete pobuditi interesovanja učenika i nadograditi njihovo prethodno znanje da biste ih uveli u sadržaj ovog časa, ciljeva učenja i aktivnosti?

U uvodnom dijelu časa ponoviti kako su usvojili pojmove:

- rečenica

-vrste rečenica po sastavu

-prosta neproširena i prosta proširena rečenica

-samostalni i nesamostalni rečenični članovi

Motivacijska aktivnost: popunjavanje križaljke

(Učenici su raspoređeni u grupe. Imaju zadatak da popune križaljku koja je pripremljena na papiru A4 formata. Pravilno popunjena križaljka u prvom uspravnom stupcu otkriva riječ SLOŽENA

1. Glavni član u rečenici
2. Prepoznaj predikat (ljubav,listamo,iznad)
3. Glagolski dodatak koji označava bića i predmete obuhvaćene glagolskom radnjom
4. Prepoznaj PON (jutros,ovdje,žustro)
5. Pronađi atribut (Eminin, sinoć, pjeva)
6. Uoči POV (tamo, nedavno, tiho)
7. Imenski dodatak koji se s obje strane odvaja zarezima

1.S	U	B	J	E	K	A	T	
2.L	I	S	T	A	M	O		
3.O	B	J	E	K	A	T		
4.Ž	U	S	T	R	O			
5.E	M	I	N	I	N			
6.N	E	D	A	V	N	O		
7.A	P	O	Z	I	C	I	J	A

Nastavnik navodi učenike da najave cilj časa

GLAVNI DIO (do 25')

Kroz učenje:

Koje nastavne aktivnosti će učenici realizirati da bi izgradili svoje znanje, vještine, razumijevanje i tako ostvarili ciljeve časa?

Najava cilja časa: *Danas ćete proširiti svoje znanje o rečenici. Naučit ćete šta je složena rečenica.*

Ispisivanje naslova na tabli: ***Složena rečenica***

Nastavnik čita informativni tekst iz udžbenika Naš jezik 7 (Ranko Pavlović: Čistač obuće)

Aktivnost 1. Učenici kroz **strategiju *čitaj, piši, pamti*** prepoznaju predikate u tekstu, te donose zaključak po čemu se ove rečenice razlikuju od prostih rečenica u pogledu broja predikata.

Nastavnik izdvaja iz teksta rečenicu i zapisuje na tabli.

(Sve primjere predikata obilježiti kredom u boji)

Uzeo sam od njega šešir i šal / i sjeo za sanduk.

Nastavnik postavlja pitanja učenicima:

Koliko predikata ima u prvoj rečenici?

Od kojih se rečenica sastoji?

Uzeo sam od njega šešir i šal. Sjeo sam za sanduk.

Mogu li te rečenice biti samostalne cjeline, tj. možemo li iza njih staviti tačku?

Nastavnik izdvaja drugu rečenicu i zapisuje na tabli.

Kraj Bajre smo često prolazili,/ jer smo na poljanici s donje strane kavane, prema Širokoj rijeci,provodili svaki slobodni trenutak.

Nastavnik postavlja pitanja učenicima:

Koliko predikata ima u drugoj rečenici?

Od kojih rečenica se sastoji?

Kraj Bajre smo često prolazili.

Jer smo na poljanici s donje strane kavane, prema Širokoj rijeci, provodili svaki slobodni trenutak.

Jesu li obje rečenice cjelovite? Možemo li iza njih staviti tačku?

Nastavnik objašnjava učenicima: Složena rečenica u svom sastavu ima dva ili više predikata. Nastala je sklapanjem dviju ili više prostih rečenica u jednu. Kriterij za broj prostih rečenica u složenoj je broj predikata. Proste rečenice nisu na isti način uklopljene u složenu rečenicu.

(Sinteza naučenog o složenoj rečenici pripremljena je na nastavnom listiću kojeg će učenici zalijepiti u sveske)

Aktivnost 2. Svaka grupa će dobiti nastavni listić i imat će zadatak da u datim rečenicama odredi predikate i broj prostih rečenica u složenoj rečenici.

Koristeći se **strategijom *Misli, upari, razmijeni*** razgovarat će međusobno o tačnim odgovorima. Učenici se dogovaraju oko rješavanja zadatka, ko će čitati zadatak u skupini, ko će pisati na papiru, tko će prezentovati rješenje zadatka.

Zadatak se radi na flip chartu

I grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici.

Dječak sakuplja drva, loži vatru i grije svoje promrzle ručice.

II grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici.

Kad su fudbaleri izašli na teren, malo su trčali, malo su se zagrijavali, pa su počeli da igraju utakmicu.

III grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici.

Mirsad je zalutao jer nije poznavao put.

IV grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici:

Emina je, iako živi daleko, stigla na vrijeme u školu da odgovara historiju.

- Predstavnici grupe izlažu rezultate svoga rada.

(Rješenja zadataka pripremljena su na nastavnom listiću kojeg će učenici zalijepiti u sveske)

- Nakon samostalnog rada svake grupe slijedi objedinjavanje rezultata koji nastavniku pružaju povratnu informaciju o usvojenosti nastavnog sadržaja o složenoj rečenici.

ZAVRŠNI DIO (do 13')

Nakon učenja:

Kako ćete pomoći učenicima da rezimiraju i primijene naučeno ili da postave ciljeve za sljedeći čas? Šta će učenici uraditi da vježbaju i prošire svoje znanjeo ovome što su naučili na ovom času?

- Ponoviti sa učenicima šta su naučili na današnjem času.

Aktivnost 3. Edukativna igra,,Otvori karton''

Za ovu igru nastavnik koristi mikrobit za prozivanje učenika. Učenici otvaraju kartone po slobodnom izboru. Kartoni su različitih boja. Na svakom kartonu napisano je više predikata. Učenik kojeg prozove nastavnik ima zadatak da sastavi složenu rečenicu od ponuđenih predikata sa kartona, a potom da je u usmeno saopšti ostalim učenicima u odjeljenju.

šetaju **beru** **dive se** **uživaju**
ustade **uze** **krenu**

Evaluacija časa: Učenicima podijeliti nastavne listiće sa postavljenim zadacima**.**

Učenicima podijeliti nastavne listiće sa postavljenim zadacima.

Zadatke rade 5'. Nastavnik prikuplja listiće i naredni čas ih donosi ocijenjene.

Složena rečenica

Ime i prezime učenika_____ Razred_____

ZADACI:

1. Složena rečenica se sastoji od najmanje _____ predikata.
2. Podvuci predikate u složenoj rečenici i odredi broj prostih rečenica u njenom sastavu:

   Vlaga se odmah uvuče u cipele i stresoh se od zime.
   Kiša je tiho padala; iz oluka po uglovima je curilo, bare su rasle, prekrivale ulice od trotoara do trotoara.

Aktivnost 5. Učenike uputiti na korištenje udžbenika Naš jezik 7 (str. 95) na kojoj je nastavna jedinica. Upoznavanje sa sadržajem domaćeg zadatka iz udžbenika Naš jezik 7 (str.96)

Formativna procjena za ovaj čas: Radit će se na osnovu grupnog rada kroz strategije (Čitaj, piši, pamti; Misli, upari, razmijeni), njihovog izlaganja nakon grupnog rada i individualnog učešća u edukativnoj igri (Otvori karton).

Tehnologija/mediji koje treba koristiti na ovom času: Udžbenik Naš jezik 7, radni nalozi za grupni rad, flip chart, nastavni listići, mikrobit, kreda u boji, markeri

Razmišljanja nakon časa:

Šta je na ovom času bilo dobro za vaše učenike?

Koje promjene biste preporučili:

a) sljedeći čas

b) poboljšanje ovog čas?

Napomena – Kroz navedene aktivnosti učenici su naučili koja je razlika između složenih i prostih rečenica.

Prilozi: križaljka, informativni tekst, nastavni listići

Prilog 1. Križaljka

1.								
2.								
3.								
4.								
5.								
6.								
7.								

ZADATAK: Motivacija učenika kroz popunjavanje križaljke koja je pripremljena na papiru A4 formata. Pravilno popunjena križaljka u prvom uspravnom stupcu otkriva riječ SLOŽENA

1. Glavni član u rečenici
2. Prepoznaj predikat (ljubav, listamo, iznad)
3. Glagolski dodatak koji označava bića i predmete obuhvaćene glagolskom radnjom
4. Prepoznaj PON (jutros, ovdje, žustro)
5. Pronađi atribut (Eminin, sinoć, pjeva)
6. Uoči POV (tamo, nedavno, tiho)
7. Imenski dodatak koji se s obje strane odvaja zarezima

Prilog 2. Informativni tekst iz udžbenika Naš jezik 7

Uzeo sam od njega šešir i šal i sjeo za sanduk.

Uzalud sam pozivao prolaznike. Bila je rana jesen, dan prije toga padala je kiša, u pokrajnim uličicama bilo je blato, u centar su dolazili ljudi u prljavoj obući, ali niko nije prilazio

sanduku.(...)

Kraj Bajre smo često prolazili, jer smo na poljanici s donje strane kavane , prema Širokoj rijeci, provodili svaki slobodni trenutak.

Ranko Pavlović: Čistač obuće

Informativni tekst poslužit će kao podložak za obradu nastavne jedinice.

Zadatak: Učenici u datom tekstu pronalaze predikate i na osnovu broja predikata uočavaju razlike između prostih i složenih rečenica.

Prilog 3. Nastavni listići

I grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici.

Dječak sakuplja drva, loži vatru i grije svoje promrzle ručice.

II grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici:

Kad su fudbaleri izašli na teren, malo su trčali, malo su se zagrijavali, pa su počeli da igraju utakmicu.

III grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici:

Mirsad je zalutao jer nije poznavao put.

IV grupa

Zadatak: U sljedećoj rečenici podvucite predikate i odredite broj prostih rečenica u složenoj rečenici:

Emina je, iako živi daleko, stigla na vrijeme u školu da odgovara historiju.

Prilog 4.

Složena rečenica

Ime i prezime učenika_____ Razred_____

ZADACI:

1. Složena rečenica se sastoji od najmanje _____ predikata.
2. Podvuci predikate u složenoj rečenici i odredi broj prostih rečenica u njenom sastavu:

   Vlaga se odmah uvuče u cipele i stresoh se od zime.
   Kiša je tiho padala; iz oluka po uglovima je curilo, bare su rasle, prekrivale ulice od trotoara do trotoara.

Zaključak:

Na ovom času gramatike učenici su usvojili znanja o složenoj rečenici. Naučili su da složena rečenica u svom sastavu ima najmanje dva predikata i da sve rečenice nisu na isti način uklopljene u složenu rečenicu.

Zadaci sa kojim su se susretali zahtijevali su od učenika da samostalno izvode zaključke, a ono što je najbitnije je da su gradivo razumjeli i savladali.

Radom u grupi razmjenjivali su ideje, postavljali pitanja, rješavali zadatke i vodili dijalog**.**

Pripremljen čas kroz razne aktivnosti omogućio je učenicima da pokažu svoju samostalnost i kreativnost.

Učenici su pokazali više interesovanja za edukativnu igru ,,Otvori karton'' uz korištenje mikrobita, koja ih je podstakla da čas gramatike ne dožive suhoparno i apstraktno, već naprotiv, na zanimljiv i zabavan način.

Literatura:

1. Verlašević, A-Alić, Vesna (2010): Naš jezik 7, NAM Tuzla i Vrijeme Zenica,.
2. Jačanje socijalnog uključivanja – Jednako i kvalitetno obrazovanje uz podršku uspješnog razvoja djece sjeverozapadnog Balkana 2016-2018.

   Priručnik za trenere, Save the children za sjeverozapadni Balkan, Sarajevo, 2016.
3. ZJNPP-a za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisana na ishodima učenja, Agencija za predškolsko,osnovno i srednje obrazovanje, Mostar,2013.

Eldina Ahmić

PISMENA PRIPREMA IZ PREDMETA BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Razred: šesti razred devetogodišnje osnovne škole

Predmet: Bosanski jezik i književnost

Nastavna jedinica: "Pjesma o kuji" (Sergej Aleksnadrovič Jesenjin)

Nastavna oblast : književnost

Tip nastavnog časa: obrada nove nastavne jedinice

Zadaci časa:

Obrazovni: upoznavanje sa životom i djelom Sergeja Jesenjina; upoznavanje sa motivima u lirskoj pjesmi, te prepoznavanje inverzije i opkoračenja u pjesmi; prepoznavanje osjećanja, raspoloženja i strofa u pjesmi; upoznavanje sa stilskim figurama u pjesmi (kontrast, inverzija, opkoračenja);

Odgojni: razvijanje ljubavi prema životinjama; razumijevanje majčinske ljubavi, te njene posebnosti, osuđivanje nehumanih odnosa prema ljudima i životinjama; izgrađivanje pozitivnih osobina ličnosti, ljepote govora i izražavanja, kao i razvijanje svijesti o posebnosti majke u životu pojedinca; razvijanje ljubavi prema poeziji;

Funkcionalni: razvijati logičko i stvaralačko mišljenje; razvijati sposobnost kritičkog razmišljanja i zaključivanja, sposobnost analize, pamćenja, uvježbati primjene naučenog na konkretnim primjerima.

Nastavne metode i postupci: tekst-metoda, metoda usmenog izlaganja i razgovora, heuristička metoda, ilustrativna metoda

Nastavni oblici: frontalni, individualni i rad u paru

Nastavna sredstva, pomagala i didaktički materijal: osnovna (školska ploča, kreda), vizuelna (ilustracije, crteži), tekstualna (udžbenik), audiovizuelna

Tematska korelacija

Međupodručna: kultura izražavanja, jezik

Međupredmetna: Likovna kultura, Biologija

Tok izvođenja nastavnog časa

Uvodni dio časa

Vršim podjelu isprinatnih fotografija (u prilogu)

Nakon toga objašnjavam fotografije:

1. Na prvoj fotografiji je pas vodič sa svojom vlasnicom.

Znate li da psi vodići pomažu slijepim i slabovidnim osobama širom svijeta? Oni pomažu vlasnicima da odlaze na posao, druže se i vode život kakav bi teško vodili bez pomoći, ali na ovaj način psi nezahvalno pomažu svojim vlasnicima .

2. Na drugoj fotografiji su terapeutski psi. Djeca sa fotografije imaju svoje prijatelje, a to su psi. Na svijetu postoji mnogo ljudi kojima psi pomažu da im svaki dan izgleda lijepo i ispunjeno. Šta mislite koje osjećanje je zajedničko za ove dvije fotografije?

3. Na trećoj fotografiji je jedna sretna majka sa svojim mladunčadima. Životinje paze na svoje mlade sve do onog trenutka dok sami ne budu sposobni da brinu o sebi.

Učenici naslućuju o čemu bismo mogli govoriti danas.

Najava nastavne jedinice.

Pišem naslov na tabli, a učenici u svoje sveske.

Nakon ispisivanja naslova učenike upoznajem sa životom i radom pisca.

Glavni dio časa:

Interpretativno čitanje teksta

Puštam tonski zapis (izvor You tube, Ponoćne priče 2018.) trajanje tonskog zapisa: 2 min.

Emocionalno-intelektualna pauza:

Nakon slušanja tonskog zapisa pjesme, ostavljam im vremena za emocionalno-intelektualnu pauzu.

Podijeliti učenicima isprintanu ilustraciju kuje iz Čitanke ispod koje treba da ispišu svoje osnovno osjećanje koje je u njima pobudila ova pjesma.

Nakon toga na tabli zalijepiti čist papir i zatražiti od učenika da te listiće zalijepe na pano. Zatim prebrojati i izdvojiti najbrojnija osjećanja i emocije koje su učenici naznačili kao najjače.

Mogući učenički odgovori na nastavnim listićima:

TUGA,

BOL,

SJETA,

TRAGIČNOST,

NESREĆA.

Konkretizacija doživljaja:

U ovoj pjesmi na jedan karakterističan način je prikazano majčinstvo ispunjeno i srećom i tugom. Možete li mi reći zbog čega je kuja bila sretna?

(očekivani odgovor: Kuja je bila sretna zbog štenadi (mladih) koje je donijela na svijet.)

A zbog čega je kuja bila tužna?

(očekivani odgovor: Kuja je bila tužna zbog rastanka sa štenadima)

Ako pogledamo prvu strofu pjesme – dolazak na svijet sedmero štenadi, primijetit ćemo različite nijanse žute boje. Riđa štenad, rogože koje se zlate na jutarnjem suncu.

Kakve su te slike po vama i zašto? (ove slike su ispunjene srećom zbog rođenja štenadi)

A šta nam predstavljaju tmurni tonovi u pjesmi? Gdje ih pronalazimo?

(Očekivani odgovor: tmurni dijelovi pjesme su u znaku tragedije)

Ponavljamo definiciju lirske i epske pjesme.

Koje lirske i epske elemente prepoznajte u ovoj pjesmi?

Očekivani odgovor: lirski elementi u pjesmi su pojačana emocionalnost: (ljubav, tuga), ritam, pjesničke slike, stilske figure, nizanje motiva.

Epski elementi:likovi, fibula-redoslijed događaja, mjesto i vrijeme radnje.

Književna vrsta: narativna lirska pjesma

Tema, motivi, lirske slike

Kada smo to lijepo definisali i ako znamo da je tema (glavni motiv) lirske pjesme ono o čemu govori pjesma, šta bi bila tema (glavni motiv) u ovoj pjesmi?

(očekivani odgovor: Glavni motiv u pjesmi je: Tuga majke zbog gubitka potomstva (štenadi).

Zapisujem najprikladniju odgovor na tablu, nakon čega učenicima objašnjava razliku između motiva i teme (glavnog motiva).

Ako pišemo pjesmu o dječaku koji se zaljubio u djevojčicu, tema (glavni motiv) je zaljubljenost, ali način na koji je došao do tog stanja su motivi. Tako, motiv je kada je sretne, pogleda, sviđa mu se njeno ponašanje u školi itd., što znači da je motiv najmanja značenjska jedinica u tekstu. Ako smo to naučili, recite mi jedan motiv iz prve strofe ove pjesme?

(očekivani odgovor: Jutros u košari šuška, sedmero je oštenila kučka; oštenila sedmoro žutih)

Usmjeravam učenike da odrede i ostale ključne motive u pjesmi: do u sumrak lizala ih niz dlaku; A uvečer kad živina juri izašao je tad domaćin tmuri; svu štenad potrp'o u džak; ona je za tragom trčala; I dugo je, dugo

drhtala ne zamrzla površina vode; vukuć se po tmini; ližići znoj sa bedara; mjesec joj se učinikao jedno od kučića njenih; zavijala bolno za svojima; pale su i njene oči pseće

Učenici samostalno dolaze do rješenja.

U nastavku govrimo o pjesničkim slikama.

Naučili smo da je pjesnička slika zgusnut pjesnički izraz kojim se dočarava neka pojedinost koja se može vidjeti (vizuelne slike), čuti (akustičke slike), dodirnuti(taktilne), okusiti(gustativne) i omirisati (olfaktivne). Slikama se stvaraju bogate predodžbe pojedinih motiva. Čitam prvu strofu pjesme, dajući smjernice da zatvore oči i vizueliziraju pjesničke slike.

Šta ste vidjeli dok ste slušali stihove?

(očekivani odgovor: u pojati je sedmero oštenila kuja, oštenila sedmero žutih)

Koje boje vidite u prvoj strofi (žuta, zlatna)?

Kako nazivamo te pjesničke slike koje određujemo na osnovu čula vida?

(očekivani odgovor: Pjesničke slike koje odrđujemo na osnovu člula vida su vizuelne pjesničke slike)

Sa učenicima pronalazim i ostale vizuelne slike u tekstu.

Čitam stih: "Ispod njenog toploga stomaka".

Kada sam pročitala ovaj stih, da li ste prepoznali o kojoj je lirskoj slici riječ?

(očekivani odgovor:Prepoznali smo taktilnu lirsku sliku)

Nastavljam čitati stihove: "Gledala je u visinu modru, Žalosni se urlik dugo čuo".

U ovoj slici osim što vidimo kuju koja tužno posmatra mjesec, šta čujemo?

(očekivani odgovor: Čujemo žalosni urlik - zavijanje)

Kako nazivamo slike u kojima čujemo subjekta?

(očekivani odgovor: Slike u kojima čujemo subjekat, nazivamo auditivne lirske slike).

Kada se kuja prvi put oglasila? (svojim urlikom – zavijanjem)

Stih, rima i ritam

Kako se nazivaju strofe koje imaju dva stiha?

(Očekivani odgovor: Strofe koje imaju dva stiha zovemo distih ili dvostih)

A kako se nazivaju strofe koje imaju tri stiha ?

(očekivani odgovor: tercet, tercina)

Kako se nazivaju strofe koje imaju četiri stiha?

(očekivani odgovor: katren ili četverostih).

Koliko stihova imaju strofe u ovoj pjesmi I kako ih nazivamo?

(Očekivani odgovor: četiri stiha –KATREN)

Koliko strofa ima "Pjesma o Keruši"?

(očekivani odgovor: "Pjesma o keruši" ima sedam strofa)

Koliko je kuja oštenila mladih?

(očekivani odgovor: Kuja je oštenila sedam mladih)

Kada smo definisali vrstu strofe na osnovu broja stihova, recite mi koje vrste stihova imamo?

Pomoći ću vam, određuje se na osnovu broja slogova u stihu.

(očekivani odgovor: sedmerac, osmerac, deveterac)

Ako smo to definisali, koja vrsta stihova je prisutna u ovoj pjesmi?

(očekivani odgovor: deseterac)

Govorim u ulozi rime u lirskoj pjesmi, te definišemo pet osnovnih vrsta rime.

(Parna rima, unakrsna rima, obgrljena rima, nagomilana i leoninska rima.

Pogledajte pjesmu. Koji stihovi se rimuju?

(očekivani odgovor: U pjesmi se rimuju: prvi i treći, drugi i četvrti stih)

Kako nazivamo tu rimu?

(očekivani odgovor:Tu vrstu rime nazivamo ukrštena - unakrsna rima)

Učenici odgovore zapisuju u svoje školske sveske.

Ja ću vam reći da na ritam u lirskoj pjesmi jak utjecaj ostvaruje rima, dužina stiha, atmosfera u pjesmi, ali i manir koji nazivamo opkoračenje, tj. kada se nekoliko riječi ili osjećanja prenosi u novi stih, strofu.

I jezikom, sve do tmine, Mati ih češljala nježna.

Da li ste na osnovu moga čitanja, ali i figura, dužine stiha mogli do sada procijeniti o kakvom je ritmu riječ?

(Očekivani odgovor: usporen)

Stilske figure u pjesmi

Dok smo više puta iščitavali stihove pjesme mogli smo primijetiti jedno osjećanje u prvom dijelu pjesme, i drugo u drugom dijelu pjesme.Možete li mi reći koja su to osjećanja?

(Očekivani odgovori: sreća, radost u prvom dijelu i tuga, žalost u drugom dijelu pjesmu)

U prvim strofama iskazana je "majčinska sreća", a u nastavku pjesme "majčinska bol". Kako zovemo ovakvu stilsku figuru?

Podsjetimo se: Kada se jedna pored druge stave dvije pojave, dva osjećanja, dvije slike koje imaju potpuno suprotne osobine, pri čemu se želi jedna istaći, dobijamo jednu vrstu poređenja, stilsku figuru koja se zove kontrast ili antiteza.

Upoznajem učenike sa prisustvom drugih stilskih figura u pjesmi.

Također u pjesmi imamo i druge jako važne stilske figure:

Epiteti (najčešće opisni pridjevi koji pojačavaju osjećanja i ostavljaju jače utiske) mlak sok, prut jak, domaćin tmuri, bedara lijenih, svod plavi)

Epitet "natumereni" simbolizira oholost seljaka, kojeg nije briga ni za štence, ni za kerušu. On je simbol okrutnog života, smorenog i apatičnog.

Poređenje (Poredi se nešto nepoznato sa poznatim da bi nepoznato učinili poznatim)

Nijemo, ko od milosti il sreće, kao zlatni sjaj zvijezda u snijeg…

Metafora (skraćeno poređenje)

Najznačajnija metafora u pjesmi je: I dugo je, dugo drhtala ne zamrzla površina vode. (Objašnjavam učenicima važnost ove metafore)

Inverzija je neuobičajen red riječi u stihu. To je stilska figura kojom se posebno ističe neka riječ ili skup riječi. Pjesnici upotrebljavaju inverziju zbog ritmičnosti stiha ili pjesme u cjelini.

Naprimjer, na početku pjesme:

"I jezikom, sve do tmine,

mati ih češljala nježna;

od trbuha njene topline voda

se topila snježna."

Kako bi glasio uobičajen red riječi u ovim stihovima? Pronađite inverzije u ovoj pjesmi.

Učenici rade u paru,te odgovore ispisujemo na školskoj ploči.

Pročitajte još jednom ove stihove:

"I jezikom, sve do tmine,

mati ih češljala nježna"

Ovi stihovi čine jednu misaonu cjelinu. U kojem stihu pjesnik započinje, a u kojem završava svoju misao? Kada se misaona cjelina ne završava u jednom stihu, ili u jednoj strofi, nego se prenosi iz stiha u stih, ili iz strofe u strofu, takvu pojavu zovemo opkoračenje. Misaona cjelina može se završavati i negdje u sredini stiha u koji se prenosi. Završetak misaone cjeline prirodno nameće predah, odnosno pauzu u izgovoru.

Opkoračenjem se postiže poseban ritam u pjesmi.

Pjesma o kuji vrvi opkoračenjima. Pronađite još neka i zaključite kako ova stilska figura utječe na ritam pjesme! Pročitajte pjesmu pazeći na znake interpunkcije (zareze, tačke), opkoračenja. Obratite pažnju na boju glasa.

Pjesmu čita učenik koji se dobrovoljno javi za čitanje.

Sinteza

Sergej Jesenjin spada u red najčitanijih pjesnika. Ova pjesma nam govori o narušenom odnosu između čovjeka i prirode. U pjesmi je opisan događaj iz pjesnikovog sela Konstantinova. Jesenjin je gajio veliku ljubav prema životinjama, a ovi snažni stihovi pjesme to i dokazuju.

Motiv je najmanja značenjska jedinica u tekstu.

Inverzija je neuobičajen red riječi u stihu. To je stilska figura kojom se posebno ističe neka riječ ili grupa riječi. Pjesnici upotrebljavaju inverziju zbog ritmičnosti stiha ili pjesme u cjelini.

Kada se misaona cjelina ne završava u jednom stihu, ili jednoj strofi, nego se prenosi iz stiha u stih, ili iz strofe u strofu, takvu pojavu zovemo opkoračenje.

Završni dio časa

Poznati filozof i pisac Jean-Jacques Rousseau (Žan Žak Ruso) nekom je prilikom rekao: "Veliko je zlo ne činiti dobro."

Kakvo je "dobro" gazda iz Pjesme o kuji propustio učiniti?

Domaća zadaća:

Promijenite pjesmu! Ispjevajte stihove koji će promijeniti sudbinu kujinih mladunčadi!

Pohvaljujem sve učenike za aktivno učešće na času, ističući najaktivnije.

Literatura:

Verlašević, A., Alić ,V: (2010) Čitanka 7 udžbenik za sedmi razred devetogodišnjeg obrazovanja

Verlašević, A., Alić ,V: Priručnik za 7 razred. Metodički priručnik za nastavnike

Hadžihrustić, A: **Bosanski jezik 7,** Udžbenik za sedmi razred devetogodišnje osnovne škole ; Čitanka **7**, Književnost

Azra Kadić

PISMENA PRIPREMA ZA ČAS ODJELJENSKE ZAJEDNICE

Razred: peti razred devetogodišnje osnovne škole

Predmet: čas/sat odjeljenske zajednice

Nastavna jedinica: Kako zaštititi djecu od štetnog uticaja interneta

Tip časa: obrada novog nastavnog sadržaja

Vrijeme: I polugodište, novembar 2023.

Ciljevi časa:
-podići svijest o koristi, ali i o opasnosti interneta,
-upoznati učenike sa pravilima ponašanja na internetu,
-potaknuti ih na sigurno otkrivanje internetskih sadržaja i na prepoznavanje opasnosti,
-ohrabriti učenike da neugodne situacije prijave odraslim/roditeljima ili učiteljima

Zadaci časa:

obrazovni – utvrđivanje i proširivanje znanja o medijskoj kulturi, prepoznati opasnosti na internetu i znati ih izbjeći

odgojni – uvidjeti kako internet utječe na opću kulturu ***učenika, razmišljanje i razvijanje*** stava, samostalno prepoznavanje rizika interneta

funkcionalni – utjecati na svijest učenika o stalnosti objavljenih sadržaja na internetu, razviti svijest o važnosti poznavanja pravilnog korištenja interneta, ukazianje na opasnosti na internetu

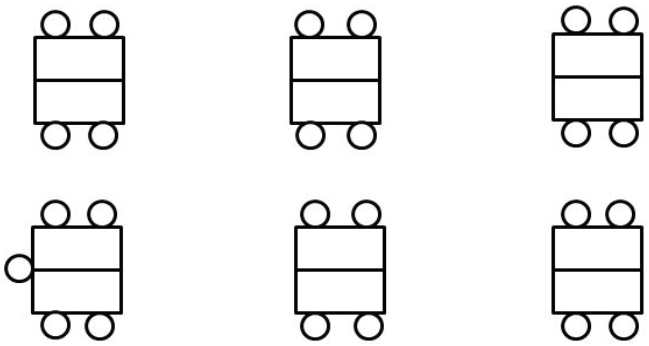
Metode saznajne djelatnosti: perceptivna

Nastavna metoda: razgovor, diskusija, pismeni rad

Oblici rada: frontalni, grupni, partnerski i samostalni

Nastavna sredstva i pomagala: TV, nastavni listovi

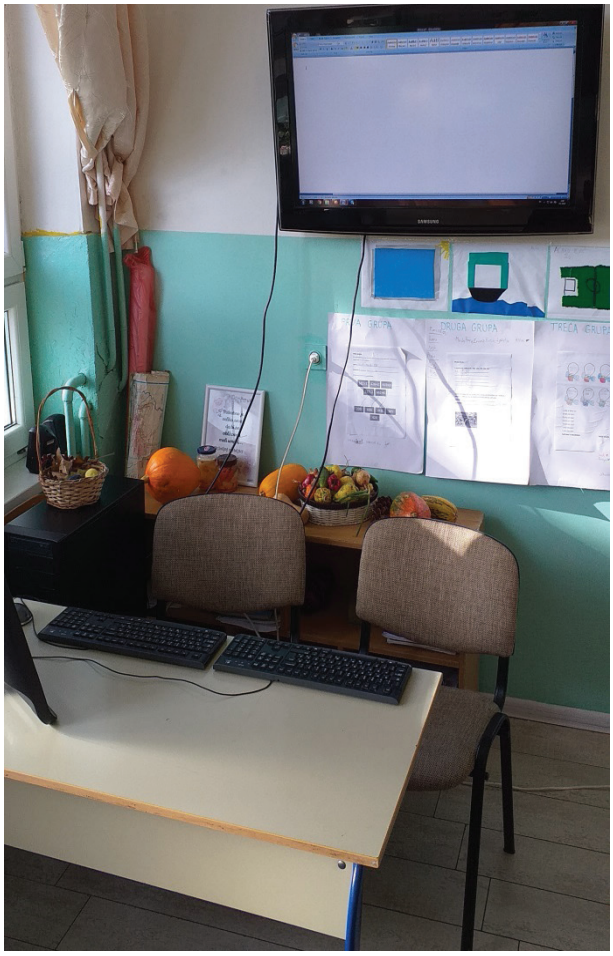
Međupredmetna korelacija: Bosanski jezik i književnost, Muzička kulutra

Plan učionice.

Raspored učenika u grupe i parove

Dvije tastature i dvije stolice – priprema za dopisivanje putem interneta.

Prethodno je izvršena anketa među učenicima: Koju aplikaciju najviše koriste? Prema anketi, određeni su nazivi grupa. Na stolovima se nalaze unaprijed pripremljeni nazivi šest grupa: TikTok, Facebook, Youtube, Instagram, Snapchat i Minecraft.

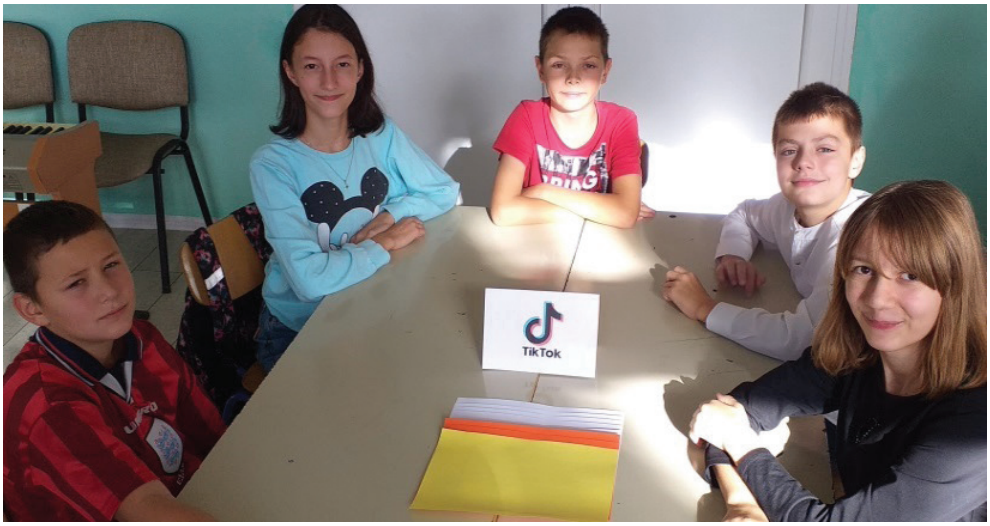

snapchat

Instagram

YouTube

Pripremljeni su i zadaci za grupni rad (žuti listovi),

rad u paru (crveni listovi) i zadaci za samostalan rad (bijeli listovi).

Uvodni dio časa:

Učenici gledaju video (1') koji predstavlja logo pretraživača interneta: Google Chrome, Mozilla Firefox, Microsoft Edge i Opera. Postavljam im pitanje šta je predstavljeno? Odgovor učenika: To su pretraživači interneta.

Video predstavlja pojedine pretraživače interneta.

Pitam: Šta je internet? Učenici odgovaraju, a zatim nadopunjujem njihove odgovore: Internet je svjetska računarska mreža koja predstavlja opći skup podataka i ljudi koji te podatke upotrebljavaju. Riječ "internet" na engleskom jeziku znači: "international network" a prijevod je: "globalna mreža računara".

Glavni dio časa:

Postavljam pitanje učenicima: Šta mislite, šta ćemo danas učiti na času ČOZ-a? Učenici pretpostavljaju: O internetu.

Najavljujem naslov nastavne jedinice i zapisujem je na tabli: Kako zaštiti djecu od inteneta.

Razgovaramo o opasnostima na internetu. Predstavljam pojedine opasnosti putem TV ekrana u učionici. Učenici komentiraju napisano.

Opasnosti na internetu

Budite svjesni da postoje osobe koje su kreirale profile da bi se lažno predstavljale.

Ako poruka dolazi od nepoznate osobe, nemojte kliknuti na link ili otvoriti prilog. Čak ako je i od poznate osobe – budite oprezni!

Mnoge osobe koje ne poznajete, a koji su vaši prijatelji u virtualnosti, mogu da učestvuju u krađi vaših osobnih podataka.

Ne preuzimajte nikakve aplikacije dok ih zajednički ne pregledate prije instalacije sa roditeljima.

Ako koristite javni ili tuđi uređaj za pristup internetu – ne zaboravite se odjaviti.

Sve češće je prisutno elektronsko uznemiravanje i nasilje. Budite spremni da to prijavite odraslim: roditeljima, učiteljima i pedagozima.

Postoji velika zabrinutost zbog širenja online izazova na TikTok-u koji utječu na ozljeđivanje i smrtnost djece.

Iluzija uspjeha u virtualnom svijetu čine videoigre privlačnim i one mogu skrenuti pažnju od problema u stvarnom svijetu.

Nastavljamo razgovor o ponašanju na internetu. Učenici govore svoja iskustva ili mišljenje. Pročitam rečenicu, a učenici je komentiraju.

Ponašanje na internetu

Šta je nezakonito u stvarnom životu – nezakonito je i na internetu.

Ništa što se radi u internet prostoru nije privremeno.

Nemojte dijeliti informacije: lozinke, vašu kućnu adresu, lokaciju, neprikladne fotografije (nasilne i nepristojne) i ogovaranja.

Poštujte druge. Ako se ne slažete sa nečim – reagirajte pristojno.

Ne sudjelujte u nasilju putem interneta – ne omalovažavajte i ne vrijeđajte.

Podržite one kojima je potrebna pomoć. Ako je neko koga poznajete uznemiravan putem interneta – pomozite. Željeli biste da ta osoba isto učini za vas.

Prijavite loše ponašanje. Koristite alate društvenih mreža za prijavu neprikladnog sadržaja.

Ako vidite videozapis koji smatrate da je neprikladan – označite ga zastavicom i prijavite.

Ukoliko objavljujete video u kojima su vidljive i druge osobe – tražite pristanak za objavu.

Prije nego li objavite neugodan snimak važno je znati da će taj snimak već ujutro kružiti školom.

Pravilo "nana" znači da ono što objavite ukoliko nije primjereno da vidi nana – nije primjereno da niko vidi i ne objavljujte takav sadržaj.

Razmislite kako se drugi mogu osjećati nakon što objavite. Nekada je nemoguće povući ono što ste izjavili i snimili.

Videoigre su online igre i prilikom njihovog korištenja uvijek postoji opasnost od zlonamjernih ljudi.

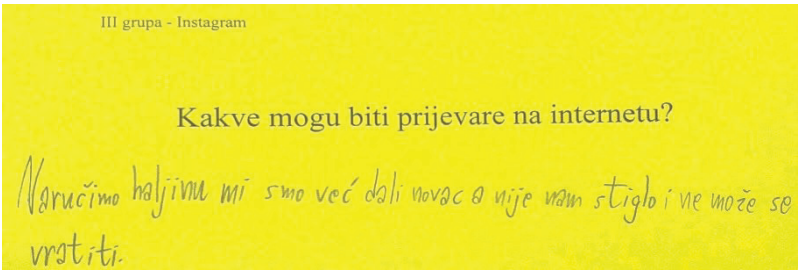
Slijedite pravila koja su odredili roditelji. Ako su roditelji naložili da izbjegavate određene web stranice ili da prestanete slati poruke nakon određenog vremena – poslušajte ih.

Učenici su, prema načinu sjedenja, već raspoređeni u grupe. Molim ih da preuzmu zadatak koji se nalazi na stolu, unaprijed pripremnjen, nastavni list žute boje, i da pristupe radu u grupi. Zadaci grupa: Navedite nasilje putem Interneta (Cyberbullying); Napišite ko mogu biti internetski predatori; Kakve mogu biti prijevare na internetu; Kakav je neprimjeren sadržaj na internetu; Koje osobne i druge podatake ne smijemo objaviti na internetu i **Šta su posljedice ovisnosti o** internetu i računarskim igrama?

Rad učenika u grupi

Slijedi prezentacija učeničkih odgovora

Odgovori učenika grupe "Instagram''

Gost – roditelj.

U učionicu pozivam gosta – roditelja.

Gosp. Eldin Hodžurda, internetski ekspert, objašnjava učenicima na koji način roditelji mogu da zaštite djecu koja koriste internet.

Postoje mnogobrojne aplikacije koje omogućavaju zaštitu djece od opasnosti na internetu: Roditeljski nadzor za Windows 10, Qustodio, Google Family Link, OpenDNS FamilyShield, Kaspersky Safe Kids, mSpy, Mobile Tracker Free, Net Nanny itd.

Gosp. Hodžurda je objasnio kako je on organizirao zaštitu svoje djece prilikom pristupa internetu.

Učenici su, prema mjestu sjedenja, raspoređeni u parove. Parovi pismeno odgovaraju na postavljene zadatke koji se nalaze unaprijed pripremljeni na stolovima – nastavni listovi narandžaste boje. Svaki par ima različiti zadatak.

Rad učenika u paru

Izvještaj učenika o urađenom

Zadaci parova:

I

Razmislite o motivaciji za korištenje interneta. Pokušajte prepoznati koje potrebe zadovoljavate svojim aktivnostima u virtualnom okruženju.

Pokušajte naći "alternativu", odnosno na koji način bi se navedene potrebe mogle zadovoljiti i u realnom okruženju.

Potrebe u virtualnom okruženju "alternativa"- kako ih zadovoljiti u realnom okruženju?

POTREBA ZA ZABAVOM — DRUŽENJE POSLIJE NASTAVE

II

Vodite računa o svom ponašanju u virtualnom okruženju. Ponašajte se na način na koji bi htjeli i da se drugi ponašaju prema vama. Napišite nekoliko savjeta kako se ponašati u virtualnom okruženju!

III

Neke aplikacije ne dozvoljavaju da se brišu poruke nakon što su napisane. Zašto trebamo zbog toga biti oprezniji u pisanju?

IV

Ako pišete blog, šta bi trebali izbjegavati prilikom pisanja, a o čemu možete nesmetano pisati?

V

Neki korisnici aplikacije se upuštaju u svađe. Kako se prema njima treba postaviti?

VI

Ako želite da postanete dio neke društvene mreže, šta treba da učinite da vaš profil zaštitite?

VII

Da li prilikom korištenja interneta treba da koristite svoje pravo ime i prezime, nadimke i ostale lične podatke?

VIII

Na koji način možete da budete ljubazni prema ostalim članovima društvene mreže?

IX

Jesu li ljudi na chatu uvijek onakvi kakvi se predstavljaju?

X

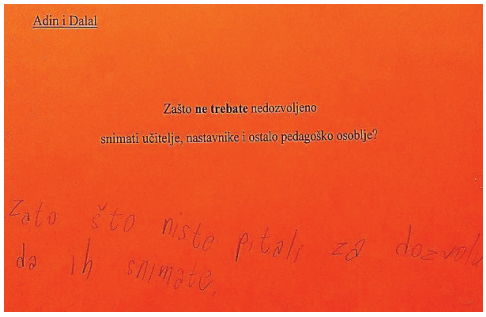
Da li trebate da ugovarate sastanke sa ljudima koje ste upoznali preko interneta?

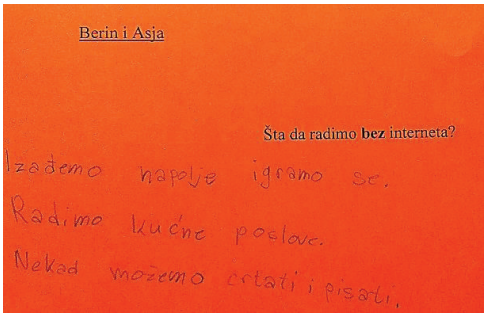
XI

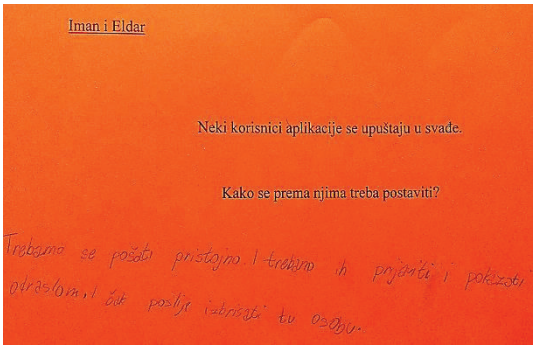
Zašto ne trebate nedozvoljeno snimati učitelje, nastavnike i ostalo pedagoško osoblje?

XII

Šta da radimo bez interneta?

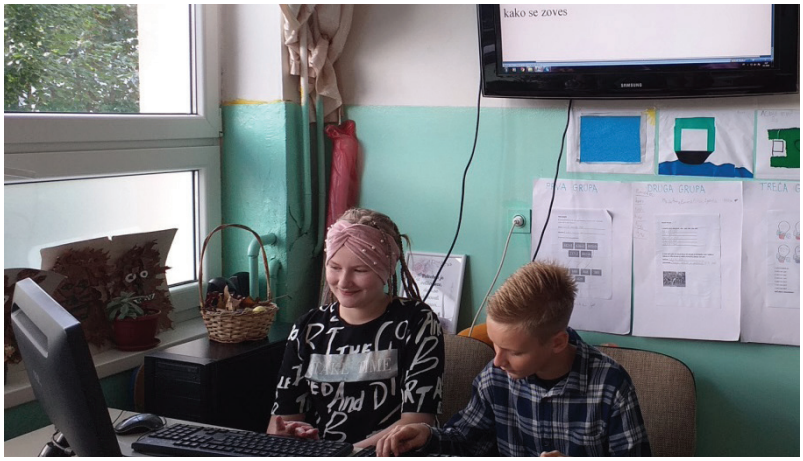

Odgovori pojedinih parova

Dobrovoljci, putem igre, prezentiraju naučeno o sigurnosti na internetu. Dva učenika pristupaju katedri. **Šuteći,** dopisuju se na školskom računaru koristeći dvije tastarure. Dopisivanje se vidi na školskom TV ekranu. Dopisivanje je autentično – učenici ne primjenjuju pravopisna pravila.

Predator i žrtva

Transkripcija učeničkog dopisivanja.
"cao sta ima
cao nista
kako se zoves
ne zanima te
hocu da te dodam na snapchatu
nemam snap
zoves se sanysany na snapu
ne zovem
hajmo danas u grad
ne mogu imam obaveza
kojih
pa da radim zadacu
mozes li sutra
ne mogu imam trening skolu
a sta treniras
folklor
jesi l dobra
da
koja ti je sifra na telefonu
za sta ti trebaju moji podaci
da se dogovorimo kad cemo ici negdje
aa ko je pri telefonu
ti mene ne znas
pa kako se zoves
prvo mi ti reci
ne
sto
pa znam da ti ne treba a ne znam ni ko si
hajmo se igrati u parku
neka hvala''

Molim učenike da komentiraju ovo dopisivanje. Učenici se pohvalno izražavaju o odluci učenice da prekine dopisivanje kada je ono počelo da se odvija u neželjenom smjeru.

Upućujem učenike da pristupe samostalnom radu. Na stolu se nalaze, unaprijed pripremljeni, zadaci za samostalan rad učenika, na nastavnim listovima bijele boje.

Učenici samostalno odgovaraju na zadatke

Erma

Jednu djevojčicu iz razreda na Snapchat-u ismijava grupa popularnih učenika.

Čini se da situacija postaje sve ozbiljnija i ozbiljnija jer ima sve više komentara koji su sve zlobniji. Niko ništa ne poduzima.

Šta ćeš učiniti?

Ja ću da reagujem i da ga prijavim.

Ali

Dopisuješ se na Facebook-u s vrlo zanimljivom djevojčicom koji živi u Sarajevu i dopisujete se već zadnja dva mjeseca.

Osjećaš se kao da je dobro poznaješ i kao da razvijaš neke dublje osjećaje za nju. Poziva te da se vidite uživo.

Šta ćeš učiniti? Ja ne želim da se vidim uživo sa tom djevojčicom zato jer se možda predstavlja kao vršnjakinja naših godina a to je osoba od 20 do 30 godina.

Dani

Na Instagram-u te za prijatelja dodaje nepoznata osoba kojoj provjeravaš profil ali iako je ne znaš, ipak se odlučiš dodati je u prijatelje.

Kroz par sati počinješ dobivati razne golišave fotografije i uznemirujuće poruke od te osobe.

Šta ćeš učiniti?

Ja ću to sačuvati i da kažem roditeljima i policiji.

Nejra

Jednog dječaka iz razreda na Snapchat-u ismijava grupa popularnih učenika.

Čini se da situacija postaje sve ozbiljnija i ozbiljnija jer ima sve više komentara koji su sve zlobniji. Niko ništa ne poduzima.

Šta ćeš učiniti?

Reći ću nekome starijem, Pedagogici, roditeljima i učiteljici.

Dalal

Davud dobiva poruke sljedećega sadržaja: "Ti si gubitnik. Ne mogu vjerovati da smo zbog tebe jučer izgubili utakmicu."

Davud je primijetio da su svi članovi njegovog nogometnog kluba dobili istu poruku o njemu.

Davud se vjerovatno osjeća:

(a) tužno i povrijeđeno,

b) kao da to i nije neka velika stvar,

c) dobro.

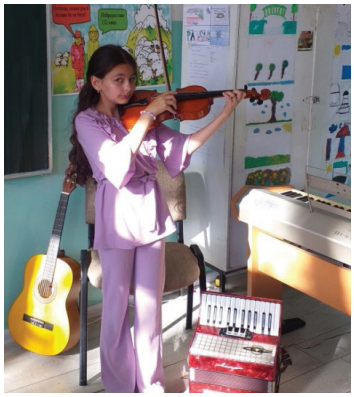
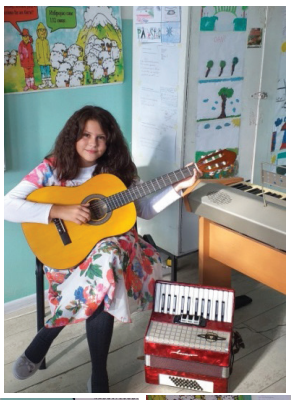
Šta ti misliš o ovom nasilju putem interneta?

Pitam se, zašto djeca imaju potrebu da vrijeđaju drugu djecu kada znaju da će ih to povrijediti. Niko ne zaslužuje da bude žrtva nasilja.

Pojedini odgovori učenika

Završni dio časa:

Ponavljanje - šta smo danas naučili? Pojedini učenici govore po rečenicu - **šta su zapamtili** sa današnjeg časa.

Učenici sviraju kompozicije: "Mazurka", "Comme une milonga", "Snijeg pade na behar na voće",

"Trozvuci" i "Sonatina"

Učenici našeg odjeljenja, ujedno i učenici III razreda Osnovne muzičke škole "Avdo Smajlović'' u Visokom, prezentiraju šta je njihova alternativa/zamjena za korištenje interneta.

Kompozicijama se predstavljaju: Iman – violina, Sanita – harmonika, Asija – gitara, Dani i Lana – klavir, Ajna i Kanita – klavir.

Zadavanje domaće zadaće – potrebno je ispuniti kviz "Odnos prema društvenim mrežama'' – "Offline i online odnosi'' pokretanjem linka: https://bitisvoj.medijskapismenost.hr/#started. Link će biti dostavljen učenicima via njihov mobitel.

Mevlida Ćerimović

UGLEDNI SAT IZ PREDMETA BOSANSKI,HRVATSKI,SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Nastavni predmet: Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

Nastavna jedinica: Subjekatski i predikatski skup riječi

Razred: IV - četvrti

PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT

Školska godina:2022/2023.

Predmet: Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

Razred: IV-b

Datum: 29. maj 2023. godine

Nastavna jedinica: gramatika: Subjekatski i predikatski skup riječi

Tip časa: obrada novog sadržaja

Nastavne metode: razgovor, izlaganje, demonstracija, teksta, pismeni radovi

Nastavna sredstva: knjiga-udžbenik, videoprojektor, nastavni listovi

Oblici rada: frontalni, individualni, rad u parovima

Cilj časa: usvojiti pojam subjekatske i predikatske grupe riječi

Zadaci časa:

a) obrazovni: usvajanje i razlikovanje subjkatske i predikatske grupe riječi, produbljivanje znanja o subjektu i predikatu

b) funkcionalni: formiranje radnih i voljnih navika, zapažanja, logičkog i stvaralačkog mišljenja

c) odgojni: razvoj interesa, tačnosti, dosjetljivosti, urednosti, istrajnosti, upornosti

ARTIKULACIJA ČASA

Uvodni dio:

Putem pripremljenje videoprezentacije ponoviti šta je subjekat, a šta predikat, te kako ih u rečenici pronalazimo. Kroz različite primjere rečenica uočavati subjekat i predikat, uz akcenat da u rečenicama subjekat može biti izostavljen, odnosno da u rečenici možemo imati i više subjekata. Pripremljenim nastavnim listićem izvršiti provjeru usvojenosti znanja o subjektu i predikatu.

Kako se ko brani?

KO?

_____ se u rupi krije,

_____ se rogovima bije,

_____ bijesno reži,

a _____ uplašeno bježi.

ŠTA RADI?

Mačka _____ kandžama

ježić _____ bodljama

kornjača iz oklopa _____

a tvor smrad _____.

Glavni dio:

Pripremljenom prezentacijom, a kroz različite primjere rečenica ponoviti prostu proširenu i prostu neproširenu rečenicu, te na koji način određujemo subjekatski i predikatski skup riječi.

Učenike dijelim u parove. Svaki od parova dobija po jednu rečenicu u kojima će odrediti subjekat i predikat, odnosno subjekatski i predikatski skup riječi.

Prva grupa:

1. U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Starinski nakit brižljivo je čuvan u sehari.

2. Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Potočić žubori.

Druga grupa:

1. U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Učiteljeve pčele vrijedno sakupljaju med.

2. Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Medo spava.

Treća grupa:

1. U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Vrijedni Tarik napravio je maketu gradačačke kule.

2. Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Žaba krekeće.

Videoprezentacijom vršimo analizu rada paraova.

Zapamtimo:

Dijelovi rečenice koji su smislom vezani za subjekat, zajedno sa subjektom, čine subjekatsku grupu riječi, a one koje su smislom vezane za predikat, zajedno sa predikatom, čine predikatsku grupu riječi.

Završni dio:

Rad u parovima:

Nastavni listić:

Jutarnje sunce provirilo je iza brda.

_____

Suhi list lagano je sletio na zemlju.

_____

Kiša pada.

_____

a) Na liniju ispod napiši kakve su rečenice po sastavu.

b) Odredi subjekat i predikat.

c) U prosto proširenim rečenicama odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Oblaci su plovili.

Bijeli **oblaci** brzo **su plovili** nebom.

Riječi koje dopunjavaju subjekat
zajedno sa subjektom čine
SUBJEKATSKI SKUP riječi.
Bijeli oblaci

Riječi koje dopunjavaju predikat
zajedno sa predikatom čine
PREDIKATSKI SKUP riječi.
brzo su plovili nebom

PROSTA PROŠIRENA REČENICA sastoji
se od dva rečenična dijela:
Subjekatskog i **predikatskog** skupa.

U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Starinski nakit brižljivo je čuvan u sehari.

Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Potočić žubori.

_____

U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Male pčele vrijedno sakupljaju med.

Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Medo spava.

_____

U rečenici podvuci subjekat i predikat, a zatim odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Vrijedni Tarik napravio je maketu gradačačke kule.

Prostu neproširenu rečenicu proširi u prostu proširenu rečenicu. Označi subjekatski i predikatski skup riječi.

Žaba krekeće.

_____

Ime: _____

Kako se ko brani?

KO?

_____ se u rupi krije,

_____ se rogovima bije,

_____ bijesno reži, a _____ uplašeno bježi.

ŠTA RADI?

Mačka _____ kandžama

ježić _____ bodljama

kornjača iz oklopa _____

a tvor smrad _____.

Jutarnje sunce provirilo je iza brda.

Suhi list lagano je sletio na zemlju.

Kiša pada.

---

a) Na liniju ispod napiši kakve su rečenice po sastavu.
b) Odredi subjekat i predikat.
c) U prosto proširenim rečenicama odredi subjekatski i predikatski skup riječi.

Lemana Bajrektarević, Amina Ćidić

PISMENA PRIPREMA IZ PREDMETA ENGLESKI JEZIK/MATEMATIKA

LESSON PLAN / PRIPREMA ZA ČAS

School / Škola:	JU Druga osnovna škola Srebrenik
Teacher / Nastavnik:	**Lemana Bajrektarević, Amra Ćidić**
Class / Razred:	6. b
Number of students / Broj učenika:	23
Date / Datum:	31. 5. 2022.
Subject / Nastavni predmet:	English (Engleski jezik) / Matematika
Teaching Unit / Nastavna jedinica:	Revision of Comparatives & Superlatives / Skup **Q** i osnovne računske operacije u skupu **Q**
Type of Lesson / Tip časa:	Ponavljanje
Sources / Izvori:	Michael Harris, David Mower i Asmir Mešić, *Challenges 1* Michael Harris, David Mower, Anna Sikorzyriska i Asmir Mešić, *Challenges 3* Hariz Agić i Mara Kešina, *Udžbenik matematike za 6. razred devetogodišnje osnovne škole* http://www.k5learning.com/
Aims /	

Ciljevi časa:	▪ Korelacija između predmetā Engleski jezik i Matematika: integrisanje sadržaja predmeta Engleski jezik i Matematika (zajednička tema oko koje se povezuju: razlomci, decimalni brojevi) s ciljem sagledavanja teme u domeni i s aspekta različitih nastavnih predmeta te prirodnijeg pristupa saznavanju, a što najbolje doprinosi razumijevanju cjeline. ▪ Uvođenje vokabulara u vezi s temom koja se obrađuje: ponavljanje nastavnog sadržaja obrađenog na času matematike – razlomci, decimalni brojevi te uvođenje vokabulara – iskazivanje brojeva na engleskom jeziku i njihovo uvježbavanje kroz matematičke zadatke s nastavnikom matematike u prijevodu s bosanskog jezika na engleski jezik. ▪ Uočavanje primjene matematike u svakodnevnom životu (kroz praktične zadatke koje učenici rade na času). ▪ Isticanje važnosti učenja i buduće primjene naučenog jezika matematike u nastavku školovanja i na radnom mjestu (uvođenje u sadržaj koji će se obrađivati u narednom razredu). ▪ Uvježbavanje naučenog vokabulara – komparativa i superlativa pridjeva te usvajanje novog vokabulara uz pomoć nastavnika engleskog jezika i nastavnika matematike. ▪ Razvijanje vještina slušanja, čitanja, govora i pisanja vokabulara. ▪ Podsticanje učenika da povežu ranije stečena znanja te da uvježbavaju korištenje jezika kroz izradu zadataka. ▪ Rješavanje matematičkih problema i usvajanje vokabulara na engleskom jeziku kroz igru.
Target language / Ciljni jezik:	Komparativ i superlativ pridjeva, čitanje razlomaka
Receptive language / Receptivni jezik:	a fraction, a half, a quarter; bottle, funnel, rice, shake...
Teaching methods / Metode:	Kombinovane metode (dijaloška, praktičan rad)
Class management / Oblik rada:	Frontalni, grupni, individualni
Teaching aids, materials and equipment / Nastavna sredstva:	Tabla, SMART Notebook, 5 praznih plastičnih flaša, 5 lijevaka, 5 pakovanja riže, makaze, markeri, papirići s pridjevima; nastavni listići
Possible problems / Mogući problemi:	Mogućnost nestanka struje – zadaci predviđeni za rad na SMART Notebooku će biti urađeni na nastavnim listićima

Lesson stages / Faza	Activities & Procedure / Aktivnosti	Time / Vrijeme
Introductory part / Uvodni dio	Engleski jezik: Nastavnica učenicima ukratko predstavlja današnji čas na engleskom jeziku govoreći im da će s nastavnicom matematike ponoviti nešto što su već učili. Matematika: Nastavnica ponavlja s učenicima šta je to skup Q i koje su osnovne računske operacije. Nakon toga im govori da će uraditi 7 zadataka iz ove oblasti – rješenje svakog zadatka krije jedno slovo iz naslova lekcije na engleskom jeziku. Dok nastavnica matematike pojašnjava, nastavnica engleskog jezika piše zadatke na tabli, te rješenja koja otkrivaju naslov na engleskom jeziku. Učenici su već podijeljeni u grupe – 5 grupa. Učenici rade na izradi zadataka. Nastavnica matematike ih prati i pomaže im ako je to potrebno. 1) $4,2 + 0,054 = ?$ - O 2) $\frac{12}{3} + \frac{3}{2} = ?$ - E 3) $\frac{17}{4} \cdot \frac{28}{2} = ?$ - I 4) $0,75 + 19\frac{1}{5} = ?$ - N 5) $12\frac{3}{4} - 9\frac{5}{16} = ?$ - S 6) $0,2 \cdot 3,4 = ?$ - V 7) $1\frac{1}{2} \cdot 0,25 = ?$ - R Rješenje: R E V I S I O N $\frac{3}{8}$ $\frac{11}{2}$ 0,68 $\frac{119}{2}$ $\frac{55}{4}$ $\frac{119}{2}$ 4,254 $\frac{399}{20}$ Kada učenici završe zadatke, nastavnica matematike provjerava zadatke, a učenici dodjeljuju slovo rješenjima. Nakon što učenici riješe sve zadatke, otkriva se naslov lekcije na engleskom jeziku – REVISION.	20'

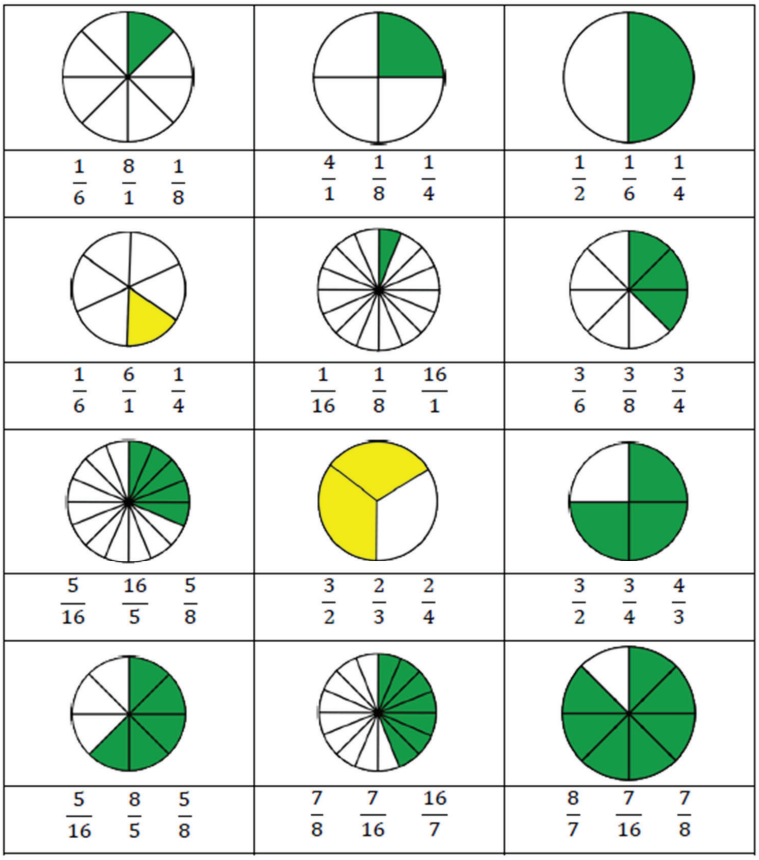
Lesson stages / Faza	Activities & Procedure / Aktivnosti	Time / Vrijeme
Main part / Glavni dio	Engleski jezik: Učenici su podijeljeni u grupe. Nastavnica engleskog jezika poziva po jednog učenika iz svake grupe da uzmu predmete koji su im potrebni za naredni zadatak: jednu flašu, jedan lijevak, makaze i vrećicu s rižom. Nakon toga, na engleskom jeziku, nastavnica objašnjava učenicima šta je njihov zadatak: napuniti određeni dio flaše rižom. Matematika: Nastavnica matematike im objašnjava da će svaka grupa imati zadatak da napuni flašu na sljedeći način: Grupa 1 puni $\frac{4}{6}$ flaše rižom Grupa 2 puni 0,35 flaše rižom Grupa 3 puni $\frac{13}{11}$ flaše rižom Grupa 4 puni 0,45 flaše rižom Grupa 5 puni $\frac{4}{5}$ flaše rižom Pauza: 5 minuta Engleski jezik: Nastavnica engleskog jezika svakoj grupi ubacuje u flašu 15 papirića na kojima se nalaze pridjevi i zatvara ju. Nastavnica im objašnjava da je njihov zadatak da pronađu što je moguće više pridjeva (okrećući flašu u različitim smjerovima) i da ih napišu na papir u roku od 10 minuta. Kako bi čas bio zanimljiviji, nastavnica matematike za to vrijeme na pametnoj tabli postavlja štopericu koja će odbrojavati vrijeme. Nakon što istekne 10 minuta, svaka grupa govori koliko su pridjeva uspjeli naći u flaši. Grupa koja je uspjela naći najviše pridjeva čita pridjeve. Nastavnica matematike ih pita zašto je nekima bilo lakše a nekima teže naći pridjeve (neke flaše su bile više napunjene a neke manje te je onim grupama koje su imale manje riže u flaši bilo mnogo lakše vidjeti pridjeve). Engleski jezik: Nastavnica s učenicima ponavlja tvorbu komparativa i superlativa (i jednosložnih i višesložnih i nepravilnih pridjeva). Nakon što ponove tvorbu komparativa i superlativa, nastavnica daje učenicima dva zadatka (u zadacima su upotrijebljeni pridjevi koje su učenici mogli pronaći u flaši): u jednom su rečenice koje treba dopuniti pridjevom u komparativu a u drugom su rečenice koje treba dopuniti pridjevom u superlativu. Učenici imaju 5 minuta po zadatku da dopune rečenice. Nastavnica provjerava zadatke na način da proziva dobrovoljce da dopune rečenice. Oba zadatka su na SMART Notebooku.	45' (+ pauza)

Lesson stages / Faza	Activities & Procedure / Aktivnosti	Time / Vrijeme
Main part / Glavni dio	Zadaci: Fill in the gaps with the comparative form of the adjectives given. 1. A rock is _____ than a leaf. (heavy) 2. Our house is _____ than yours. (big) 3. The princess is _____ than the witch. (beautiful) 4. Tom is a _____ student than Mary. (good) 5. Bicycles are _____ than motorbikes. (safe) 6. July is _____ than January. (hot) 7. A lion is _____ than a cat. (dangerous) 8. Helen is _____ than Mary. (happy) 9. Computers are _____ than telephones. (expensive) 10. I think golf is _____ than football. (boring) Rješenja: *heavier, bigger, more beautiful, better, safer, hotter, more dangerous, happier, more expensive, more boring.* Fill in the gaps with the superlative form of the adjectives given. 1. It is the _____ shop in town. (large) 2. Monday is the _____ day of the week. (bad) 3. Ben was the _____ person in his family. (noisy) 4. Sam is the _____ in the class. (popular) 5. Which is the _____ subject at school? (difficult) 6. Jim is the _____ player in the football team. (good) 7. Elephants are the _____ animals. (heavy) 8. Let's pick the _____ apple of the tree. (big) 9. Mary is the _____ girl in the class. (thin) 10. That is the _____ sofa in our house. (comfortable) Rješenja: *largest, worst, noisiest, more popular, more difficult, best, heaviest, biggest, thinnest, most comfortable.*	45' (+ pauza)

Lesson stages / Faza	Activities & Procedure / Aktivnosti	Time / Vrijeme
Final part / Završni dio	Engleski jezik: Nastavnica učenicima uvodi riječ *fraction* (dio nečega) – razlomak i pokazuje na primjeru (flašu sa rižom). Nakon toga, nastavnica s učenicima ponavlja izraze *a half*, *a quarter* i pokazuje na primjeru (predmetima koji se nalaze u učionici). Nastavnica učenicima daje zadatak na engleskom jeziku: učenici trebaju povezati razlomak izražen riječima s odgovarajući razlomkom. Nastavnica radi primjer s učenicima. Nastavnica traži dobrovoljce koji će završiti zadatak. Match the fractions to their word forms. One half — $\frac{1}{8}$ One quarter — $\frac{5}{6}$ One eighth — $\frac{1}{2}$ Three quarters — $\frac{1}{4}$ Five sixths — $\frac{3}{4}$ Three sevenths — $\frac{9}{10}$ Nine tenths — $\frac{3}{7}$ Matematika / Engleski jezik: Nastavnice provjeravaju zadatak s učenicima: nastavnica engleskog jezika traži od učenika da pročitaju izraz i na engleskom jeziku i na bosanskom jeziku a nastavnica matematike prati da li su izrazi dobro povezani. Rješenja: *one half* - $\frac{1}{2}$, *one quarter* - $\frac{1}{4}$, *one eighth* - $\frac{1}{8}$, *three quarters* - $\frac{3}{4}$, *five sixths* - $\frac{5}{6}$, *three sevenths* - $\frac{3}{7}$, *nine tenths* - $\frac{9}{10}$	20'

Lesson stages / Faza	Activities & Procedure / Aktivnosti	Time / Vrijeme
Final part / Završni dio	Nakon toga, nastavnica engleskog jezika učenicima daje drugi zadatak u kojem učenici trebaju odabrati razlomak koji opisuje dio kruga koji je obojen drugom bojom. Nastavnica objašnjenje daje na engleskom jeziku. U slučaju da je učenicima teško shvatiti šta treba uraditi, nastavnica matematike to ponavlja na bosanskom jeziku.	20'

What fraction of the shape is shaded? Circle the correct answer.

Matematika / Engleski jezik: Nastavnice provjeravaju zadatak s učenicima na isti način na koji je to urađeno u prethodnom zadatku.

Rješenja: $\frac{1}{8}, \frac{1}{4}, \frac{1}{2}, \frac{1}{6}, \frac{1}{16}, \frac{3}{8}, \frac{5}{16}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{5}{8}, \frac{7}{16}, \frac{7}{8}$

Domaća zadaća: Napisati rješenja (zadatak 2) slovima na engleskom jeziku.

OBAVJEŠTENJE AUTORIMA, ČITATELJIMA I SARADNICIMA

Poštovani autori, čitatelji i saradnici,

dozvolite da vas podsjetimo da su svi objavljeni radovi u časopisu „Naša škola“ dostupni čitateljima širom svijeta putem akademske baze podataka **EBSCO** u **Massachusetts, USA**.

S obzirom na tu činjenicu, neophodno je da autori sarađuju sa recenzentima u smislu eventualne korekcije, izmjene i dopune ponuđenog teksta, a sve sa ciljem postizanja višeg kvaliteta objavljenih radova.

Radovi koje šaljete “Našoj školi” treba da budu originalni, stručno i naučno zasnovani, aktuelni, tehnički pripremljeni i da tretiraju problematiku odgoja i obrazovanja.

Da bi radovi bili recenzirani i odobreni za objavljivanje, moraju zadovoljavati osnovne uslove:

- radovi se šalju u WORD formatu na e-mail Redakcije **(redakcija@nasaskola.ba**)
- radovi moraju imati najmanje 4 i najviše 16 stranica normalnog proreda
- uz rad obavezno dostaviti i rezime od pola stranice kucanog teksta
- rad treba da tretira aktuelnu tematiku iz područja odgoja i obrazovanja
- rad treba da odgovara uslovima za objavljivanje u pojedinoj rubrici
- rad ne smije biti ranije objavljivan u nekom drugom časopisu
- rad treba da bude sadržajno vezan za nastavni plan i program i da čitateljima omogući praktičnu primjenu
- rad mora da bude pisan razumljivo i prilagođen široj čitateljskoj populaciji

Podsjećamo vas da se objavljeni radovi svrstavaju u rubrike i to:

- **ISTRAŽIVAČKI RADOVI** - radovi objavljeni u ovoj rubrici moraju poštovati metode naučnog istraživanja i one moraju biti prikazane, odnosno navedene, ako su opće poznate.

- RASPRAVE I ČLANCI - radovi objavljeni u ovoj rubrici moraju poštovati sadržajne i stručne uslove koji podrazumijevaju tačne interpretacije naučnih i stručnih spoznaja o temi o kojoj se piše, uz argumentiranje izvora.

- **POGLEDI I MIŠLJENJA** - radovi u ovoj rubrici mogu izražavati mišljenja koja još nisu naučno potvrđena, ali predstavljaju stav autora na osnovu ličnog iskustva ili još neprovjerenih činjenica, a mogu biti interesantni za čitatelje.

- **OSVRTI I PRIKAZI** - radovi ove rubrike se odnose na prikaze knjiga, izložbi, takmičenja i drugih događanja iz područja odgoja i obrazovanja.

- IZ NASTAVNE PRAKSE - radovi ove rubrike odnose se većinom na metodičke obrade nastavnih jedinica određenih nastavnih predmeta. Moraju imati kvalitet oglednog predavanja uz poštivanje pravila pisanja metodičkih priprema.

- IZ PROGRAMA STRUČNOG USAVRŠAVANJA NASTAVNIKA - u ovoj rubrici se objavljuju radovi koji prikazuju noviji način obrade jedne teme iz nastavničkih predmeta i odnose se na dobru nastavničku praksu ili njeno unapređenje, kao i pojašnjenje nekih činjenica novim saznanjima.

Redakcija časopisa

UPUTA AUTORIMA

Radovi trebaju biti pisani u standardnom formatu A4 (prored 1,5 Times New Roman, veličina slova 12). Napomene i fusnote stoje na dnu stranice, a ne na kraju teksta i pišu se proredom 1. Rad ne treba prelaziti više od 15 kartica teksta. Radovi trebaju biti autorski lektorisani.

Rukopis treba sadržavati sljedeće dijelove:

Naslovna stranica: *ime i prezime autora*, *ustanova* u kojoj autor radi, *adresa*, *e-mail adresa*, *naslov rada*, *podnaslov rada*.

Prva stranica i dalje:

1. *naslov*, (*podnaslov*);
2. *sažetak* koji se piše na jeziku na kojem je rad napisan;
3. *ključne riječi* na jeziku na kojem je rad napisan;
4. *integralni dio teksta*;
5. *zaključak* koji se piše na kraju integralnog dijela teksta;
6. *naslov*, *sažetak i ključne riječi* – na engleskom jeziku
7. *popis citiranih izvora i literature*.

Poželjno je da rad, ukoliko ima potrebe, bude razvrstan po pojedinim poglavljima i odjeljcima, radi cjelovitosti i preglednosti. Naslov se piše velikim slovom, a poglavlja i odjeljci pišu se malim masnim slovima, s tim da se naslov piše veličinom 14, a ostala poglavlja i odjeljci fontom 12.

Navodi i citati u radu sastoje se od prezimena autora i godine objavljivanja te broja stranice, iako se nekad broj stranice može izostaviti, ukoliko je to irelevantno, i to sve u zagradama, npr. (Bourdieu 1992) ili (Bourdieu 1992: 158), odnosno, ako je prezime autora integrirani dio teksta, onda se piše npr. ...Bourdieu (1992: 158). Kraći citati (do četiri reda) navode se otvorenim i zatvorenim navodnim znacima, a ako je u pitanju citat duži od četiri reda, onda se citat oblikuje kao poseban odlomak, odvojen praznim redom od ostatka teksta, uvučeno i kurzivom, bez navodnih znakova, radi uočljivosti. Fusnote se ostavljaju za naknadne i dodatne informacije, a ne za bibliografske potrebe.

Popis izvora i literature piše se na novoj stranici, abecednim redom prema prezimenima, svaka jedinica u novom redu, ime autora može se pisati punim oblikom ili dati inicijal – bitno je biti konzistentan u navođenju. Ako je u jednoj godini objavljeno više radova istog autora,

onda se uz godinu izdavanja piše i malo slovo, npr. (2001, 2001a); ako je u pitanju citat iz djela nekog časopisa ili ako je u pitanju citat u kojem je više autora, onda postoji specifičniji princip navođenja bibliografskih podataka. Naslovi knjiga i časopisa pišu se kurzivom, a citirani članci iz časopisa pišu se pod znacima navoda, npr.

Bourdieu, Pierre (1992): *Što znači govoriti*, Biblioteka Psiha, Zagreb

Beaugrande, R. de, Dressler, W. (1981): *Introduction to Text Linguistics*, Longman, London

Šator, Muhamed (2004): „Transmutacija srednjovjekovnog jezika u *Kamenom spavaču*", *Književni jezik*, 22/1-2, 110–122

Spisak autora objavljenih radova u broju 276 (106) / 24 časopisa „Naša škola“ :

- mr. sc. Aida Kršo, e-mail: aida_krso@yahoo.com
- dr. Azra Kadić, e-mail: azra.kadic1@gmail.com
- mr. sc. Elvir Čajić, e-mail: ecajic86@gmail.com
- dr. sci. Šejla Džanan, e-mail: sejladzanan@hotmail.com
- prof. Sanela Krdžić Osmić, e-mail: sanela.20@widowslive.com
- dipl. politolog Nedžla Kurtćehajić, e-mail: suadk777@gmail.com
- prof. Tahira Konjić, e-mail: tahira.k@oscelic.edu.ba
- prof. Eldina Ahmić, e-mail: eldinaahmic26@gmail.com
- prof. Lemana Bajrektarević, e:mail: prva.os@gmail.com
- prof. Amina Ćidić, e-mail: prva.os@gmail.com
- prof. Mevlida Ćerimović, e-mail: os.catic@montk.gov.ba

Ljubazno molimo naše čitaoce da za sve stručne informacije , primjedbe i sugestije kontaktiraju e-mail glavne urednice: aida_krso@yahoo.com

Za sve ostale informacije možete kontaktirati i e-mail: redakcija@nasaskola.ba

SADRŽAJ
ČASOPISA „NAŠA ŠKOLA“ BR. 276 (106)/2024.

ISTRAŽIVAČKI RADOVI

Elvir Čajić
HARMONIJA ZNANJA:UNAPREĐENJE OCJENJIVANJA I VREDNOVANJA U MATEMATIČKOM OBRAZOVANJU OSNOVNOŠKOLACA KROZ DIFERENCIRANU NASTAVU I DIFERENCIRANO OCJENJIVANJE 5

RASPRAVE I ČLANCI

Aida Kršo
GOVOR I GOVORNIŠTVO 27

Šejla Džanan
VAŽNOST VERBALNE I NEVERBALNE KOMUNIKACIJE U ŠKOLI KAO ORGANIZACIJI SA ASPEKTA MENADŽMENTA U OBRAZOVANJU 35

OSVRTI I PRIKAZI

Sanela Krdžić Osmić
CENTAR ZA RAZVOJ INKLUZIVNIH PRAKSI 45

POGLEDI I MIŠLJENJA

Nedžla Kurtćehajić
TRANSCEDENTALNA MEDITACIJA I GLOBALNA MIROVNA INICIJATIVA 55

IZ NASTAVNE PRAKSE

Tahira Konjić
PRIPREMA ZA ČAS OBRADE NASTAVNE JEDINICE IZ GRAMATIKE-SLOŽENA REČENICA (RAĐENA PO ISHODIMA UČENJA) 69

Eldina Ahmić
PISMENA PRIPREMA IZ PREDMETA BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 79

Azra Kadić
PISMENA PRIPREMA ZA ČAS ODJELJENSKE ZAJEDNICE-KAKO ZAŠTITITI DJECU OD ŠTETNOG DJELOVANJA INTERNETA..... 89

Mevlida Ćerimović
UGLEDNI SAT IZ PREDMETA BOSANSKI,HRVATSKI, SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 105

Lemana Bajrektarović, Amina Ćidić
PRIPREMA ZA ČAS IZ PREDMETA ENGLESKI JEZIK/MATEMATIKA..... 111

OBAVJEŠTENJE AUTORIMA, ČITATELJIMA I SARADNICIMA 119

UPUTA AUTORIMA..... 121